

Panis Evangelici Fragmenta Quadragesimalia Tripartita

Ex sanctissimo Dei Verbo copiosè & sedulo collecta, Sanctorum Patrum,
variorumque Auctorum sententiis & conceptibus mirificè aucta; Et
Omnibus Quidem Anni Dominicis; præcipuè tamen singulis Quadragesimæ
Dominicis & Feriis per binas ad minus, sæpius denas aut septenas
Conciones fideli Populo ...

Lingendes, Claude de
Coloniae Agrippinae, 1689

In Feriam VI Cinerum.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56333](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56333)

FERIA SEXTA CINERUM,

CONCIO PRIMA

DE DILECTIONE INIMICORUM,

æquitas hujus præcepti.

Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros. Matth. 5.

INTER cætera argumenta quibus nostræ Religionis veritas probatur, est eius sanctitas quoad leges quas habet, & mores quibus vivit: Nam in aliis omnibus sectis, uti semper est aliquis error in intellectu, ita quidam est in moribus, & in voluntate defectus: at in Religione Christianâ, uti quoad credenda nihil falsum est, ita quoad facienda, nihil est quod iure reprehendas, immò quod non sit valde sanctû: Porro inter cæteras leges quas habet, una est quæ præcipit, ut diligantur inimici: quam nec natura, nec caro, nec sanguis, neque mores nationû, neque leges ullæ introduxerunt, sed sola professio Christiana: unde multis visa est esse supra humanam consuetudinem: sed nemo negare potest, nihil illâ esse sanctius, nihil religiosius: Et jure merito S. Dunstanus suis persecutoribus respondit qui ab eo aliquod fieri miraculum petebant: Hoc satis

est magnum miraculum, quod vestras injurias moduratè fero, & ignosco: Hinc fit ut Christus virtutem appellet novi testamenti. *Didum est antiquis: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum: Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros: & Ioan: 1. lex autem per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum, est itaque opus gratiæ. Quod si ad eius observationem opus est gratiæ, & nobis etiam opus gratiæ ut eam exponamus. Ave Maria.*

LICET satis intelligam quæ de jejunio à nobis dicta sunt maxima esse, & plurimum necessaria, facile tamen mihi persuadeo futurum ut multi se à jejunio excusent, vel impotentia, vel infirmitate, vel aliis multis de causis: sed nemo est qui hodiernum præceptum de diligendis inimicis ullâ de causâ rejicere possit. Etenim ut ait

Z 2

S. Chry-

S. Chryf. homil. de similtate : Quod nō ieiuniis ; excusare potes corporis imbecillitatē : quod nō parcas, nō potes ; & quod odium retineas, nullam habes excusationem : age enim, inquit, dic mihi, non ieiunasti ob corporis infirmitatem ; rectē : sed cur inimicis tuis reconciliatus non es ? an hic habes, unde præendas corporis imbecillitatē ? rursus, si odium, invidiamque retineas, quid possis excusationis allegare ? nūquam enim in istiusmodi delictis ad corporis infirmitatem refugere licet : Atque id Christi humanitatis, opus est, quod præcipua, & vitam nostram continentia præcepta, nihil à corporis infirmitate læduntur : Vnde Apostolus Paulus ad Timoth. scribens ait 1. Epist. cap. 4. *Exerce autem te ipsum ad pietatem : Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est : pietas autem ad omnia utilis est : promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.* quem locum explicans S. Maxim. Græc. centuriâ 2. ar. 57. tradit distingui virtutes in corporales, & spiritales, & illas quidem *ipōs anakin*, esse, id est necessitati subiectas, quia pluribus modis, ac rationib⁹ impediri possunt, ita ut quæ eas non habeat, veniam ferat : has verò non sic subiectas esse, ut est pietas, *eusepeia*, quæ ad ad cultum Dei pertinet : quæ nec impediri potest, quin habeatur, nec ille excusari, qui non habuerit : Quo in numero virtutum continetur injuriarum condonatio, atque inimicorum dilectio : quæ nobis in hodierno Evangelio præcipitur : *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros* : cuius præcepti difficultatem vehementer auxit firma hominum pertinacia, at-

que duritia : quoniam odium inimicorum à duabus rebus firmum existit 1. ab irâ ad quam pertinet vindicta, quæ & maxime est naturalis, & ipso usu firmas radices agit : non enim uti cætera, vitia usu ipso extinguuntur, uti adulterium, & fornicatio actu transacto : sed firmiter hæret odium, si uno, aut altero die invaluerit : Chryfost. homil. 22. de diversis. In adulterio simulcum flagitio expletum est peccatum : qui autem similtatis tenax est, singulis diebus Peccatum facit, nec unquam absolvit : 2. à superbiâ seu amore improbo famæ, quam putamus tum demum nos integram servare, si non cedimus injuriæ, si non parcimus : idque iuxta commune hominum corruptissimum iudicium, qui inimicitiarum condonationem imbecillitatem animi interpretantur. Age vero quò magis hoc malum altas egit radices, & quò magis illud præceptum impetitur, ac minus est in usu, horum temporum iniuriâ, illud quantum in nobis est fulciamus : eòque magis quò hæc materia ad omnes ferè pertinet : ut enim nullum est mare adeò tranquillum quod aliquando iactationem non habeat, ita nullus hominum adeò temperatus est, & circumspectus, nemo ita scælix, ac fortunatus, ut in tota vitâ suâ, aut nullum læserit, aut certè à nullo sit læsus, aut appetitus.

Hoc itaque dico. Præceptum de diligendis inimicis, & de non referendâ injuriâ æquissimum esse, atque iustitiæ plenissimum.

I. Ratio petitur ex Legislatore, nam prima pars iustitiæ alicujus legis, est authoritas Legislatoris : hoc autè Deus præcipe-

præcipere nobis potuit, & de facto præcepit: Id Christus significavit his verbis. *Dictum est antiquis diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum: Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos. & orate pro persequentibus, & calumiantibus vos,* ubi hæc vox, Ego, magnam habet emphasim: Ego qui summam in te habeo potestatem, & summum ius, & consequenter, qui possum tibi quidlibet præcipere: Ego, cujus est tunc qui offendit, tunc qui offensus est: & consequenter, qui ut illo uti possum, ita & te adigere ut quidlibet feras: Ego, cujus injuria tibi facta, pluris inter est quam tuâ: Ego, ad quem tuum ius plus pertinet, quam ad te: Ego, qui te non obedientem punire possum sumis pœnis, & qui te obedientem possum summo præmio afficere: Ego, cui uni placere debes, cui soli displicere non debes: Ego, cujus gratiâ pati omnia debes, & omnia etiam facere, hoc ego præcipio tibi, ut quamlibet tibi illatam injuriam condones: Vide nunc æquissimum sit ut parcas. Chrysof. homil. 1. de divers. Quod si cogitemus quanta sit autoritas Dei jubentis, & conditoris istius legis, satis ex eo & abundè instructi, & admoniti fuimus: Neque enim à nobis ipsis, monita vobis afferimus, sed ad Legislatorem vos omnes adducimus: Nemo itaque se excuset ab injuriarum condonatione, & inimicorum dilectione: sed cogitet summam Dei illud præcipientis autoritatem: o homo tu quis es, qui respondeas Deo? & quis est qui audiat dicere quare sic fecerit?

Sed iterum cogita Deum pœnas interminantem, & damnationem nisi ig-

noscas: Certè facilius tibi erit ferre injuriam, illatam ab inimico, quam pœnam, quam irrogat, aut intonat Deus iratus: Nam uti præclare dixit Ambros. lib. 1. offic. cap. 38. omnia supplicia graviorum suppliciorum vincuntur formidine: idè si consilio firmes animum tuum, nec à ratione discedendum putes, & proponas tibi divini judicij metum, perpetui supplicij tormenta, potes animi subire tolerantiam: Tibi itaque ad maiora attendenti, facile erit ferre minora mala: Compara igitur quod patieris, si te non vindicas: & quod patieris, si te vindices: Cogita quem metuere magis debeas, aut inimicum offensum, aut Deum iratum. Huc pertinet quod ait Chrysof. homil. de similitate: si legem statuisset Cæsar, ut omnes inimici in gratiam redirent, aut capite plecterentur, an non omnes festinarent ad mutuas reconciliationis? quam eago veniam habebimus, cum ne tantumdem reverentiæ tribuamus domino, quantum conservis nostris tribuimus: Noli igitur existimare nostrum esse, aut alterius præceptum, sed ipsius Dei, cujus majestatem revereri debes: nam quantum illud est te offensum esse, quisquis tandem sis, & à quocumque fueris offensus; illud vero longè maximum, tuâ inobentiâ Deum offendi:

Iam quantum illud est quod injuriæ tibi illatæ nolit Deus te causam referre in tuum inimicum, ut ne ab illo te offensum putes, sed in se, quasi id ipse illi præcepisset, ut si quis sit in te sensus vindictæ, intelligas re non tam creaturam petere quam Deum: Hac cogitati-

one impulsus Ioseph, fratribus gravissimam omnium iniuriam, odium scilicet peracerbum, intentatum homicidium, venditionem, & servitutem condonavit: Cum enim Patre defuncto timerent fratres, ne pœnas illatæ injuriæ ipse repeteret, miserunt, qui diceret, Gencl. vltim. *pater tuus præcepit nobis antequam moreretur, ut hæc tibi verbis illius diceremus: obsecro, ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ, quam exercuerunt in te: Quid ad hæc Iosephus? Nolite timere: Num Dei possumus resistere voluntati? vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum: Nolite timere: ego pascam vos, & parvulos vestros: consolatusque est eos & blandè, ac leniter est locutus: Quæ verba interpretans ac fusiùs exponens Philo Iudæus in lib. de Vitâ civili qui & Ioseph inscribitur eum inducit veniam fratribus dantem, & confirman-tem, in gratiam Patris, quem negat, propter animam immortalem, periisse: & addit: Cur autem geniti Patris tantum meministis? habemus alium ingenitum, immortalem, æternum, inspectorem, auditoremque omnium etiam quæ sunt per silentium, introspectentem intimos animi sensus: Dum invoco testem conscientiæ meæ, quod bona fide vobiscum in gratiam redivi: Eodem modo David cum à Semei lapitaretur, ac convitiis appeteretur, quæ res planè fuit indigna adversus tantum Regem, & intantâ afflictione constitutum, cumque ad vindictam sollicitaretur, id consulentes, acriùs reprehendit. 2. Reg. cap. 19. *Quid mihi, & vobis filij Sarvia? cur efficitur mihi hodie in Satan: & cap 16. Quid mihi, & vobis est filij Sarvia? dimittite eum,**

ut maledicat: Dominus enim præcepit ei, ut malediceret David: & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit? & ait Rex Abisai, & universis servis suis: Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quærit animam meam; quanto magis nunc filius Iemini? dimittite eum ut maledicat juxta præceptum Domini: si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum, pro maledictione hac hodiernâ: Vide Davidis religionem; maledictionem Semei vocat Dei mandatum, cui negat resistendum: equidem non erat Dei voluntas, ut Semei malediceret Davidi, sed erat Dei voluntas ut David patienter ferret maledictionem Semei: & quis est, ait, qui audeat dicere, quare sic fecerit? plus itaque spectavit David suam humiliationem quam Deus intendebat, quàm culpam Semei, quam Deus nolebat: sed qui sic injuriam spectat, facile eam condonat, ne si retineat, Deo ipsi succensere videatur non homini.

Sed rursus quis illud præcepit? Dominus propter nos Crucifixus, ait Chryl. homil. de similt. Ipse te ut reconciliaret Patri, ne mactari quidem recusavit, aut sanguinem effundere: Tu autem ut reconcilieris conservo, nec verbum vis emittere, aut prior accedere. dicere vult: Id planè esse intolerabile, ut post tantum patientiæ exemplum, immisericors permanes: Hoc idem premit S. August. serm. 2. de S. Stephano. Tu autem, ô Christiane, quæris vindicari de adversario tuo, qui tibi forsitan injuriam fecit, æstuas, furis, anhelas, festinas vindicari: attende Christum medicum ægritudines tuæ, propter te pependit in ligno, & nondum est vindicatus, &

dicatus, & tu vis vindicari, & non vis tantum & talem magistrum imitari: Ideo pati voluit, ut tibi patientiæ suæ demonstraret exemplum: vide pendentem, & tibi languenti de suo sanguine medicamentum conficientem; vide pendentem, & tibi de ligno tanquam de tribunali præcipientem, atque precantem: *Pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt.*

Sed illud omnem considerationem superat, Christum qui tanta egit apud Patrem pro tuâ excusatione, & qui ab eo exauditus est pro suâ reverentiâ, nihil apud te proficere pro fratris tecum reconciliatione: Veniam non petit inimicus: id scio; sed tu quoque non petebas: Eam non meretur inimicus tuus: id etiam concedo: sed neque tu eam merebaris: in inferendâ injuriâ perseverat inimicus tuus: Et tu quoque perseverabas: audi enim Apostolum Rom. 5. *Commendat Deus charitatem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, id est, cum adhuc peccata peccatis adderemus, atque in statu essemus peccati & in offensa perseveraremus, secundum tempus pro nobis Christus mortuus est:* Pro te Christus apud Patrem interpellavit: Et nunc apud te, pro tuo inimico interpellat: Immo iubet, ut parcas, etiam ut diligas: ac nisi facias, pœnam æternam interminatur: Audi enim quid dicat, *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros:* Et Apostolus Ioannes, *Qui non diligit fratrem, manet in morte:* à Patre quidē exauditus est pro suâ reverentiâ: Tu vero nullâ ratione habitâ reverentiæ ipsius: & preces eius, & mandatum negligis: Hæc enim verba non Iosephum

tantum, sed te etiam spectant. *Pater tuus, præcepit nobis, antequam moveretur, ut hæc tibi verbis illius diceremus; obsecro, ut obliviscaris scelus fratrum tuorum, & peccati, atque malitiæ quam exercuerunt in te: iam vide quid respondeas, atque apud te pende, an plus fueris offensus, quam Ioseph: deinde an Christi autoritas minus habeat apud te ponderis, quam Patris apud filium, & Iacobi apud Iosephum.*

Fuerat Philemoni ad quem Paulus scripsit epistolam, servus qui am, qui multa hero furatus aufugit: huius culpæ deprecatorum habuit Apostolum Paulum his verbis, *Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit, &c. Si habes me socium, suscipe illum sicut me: si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi meâ manu: ego reddam: ut non dicam tibi, quod & te ipsum mihi debet:* quæ verba expendens Chrysost. exclamat, *Quæ lapidem ista non fecerent, non emollirent? Quam immanem licet belluam, hæc non in mansuetudinem verterent, ipsumque humanissime suscipere persuaderent? Scripsit Paulus, & persuasit: Eadem, & longè plura ad te Christus: & non commovet: Dona mihi hanc injuriam, ego reddam, hoc mihi imputa, &c. Demus ultro, ac lubenter Deo supremo omnium nostrum Domino, quod Regi terreno haudquâquam recusare possemus, faciamusque ut amor & observantia iustas erga illum animi averfi commotiones in nobis comprimant quas aliæ causæ exhibere possent.* Quid quod ex authore legis colligitur possibilem esse huius mandati observantiam,

vantiam, neque enim impossibilia præcepit, immo præcipiendo simul etiam offert gratiam, & parendi potestatem, quod homines & legislatores non faciunt.

In quo illud consideratione dignissimum est charitatem Dei, quâ solâ inimicus diligi potest, fortiorem esse quocunque alio vinculo: Quod si natura, & consanguinitas coniungit affectibus disunctissimos: si affinitas, & matrimonij nexus ignotissimos: si Patriæ charitas, sibi mutuò infensos, ut Aristidem cum Themistocle: Fabium cum Papyrio: & alios multos: immò si necessitas id multos facere coëgit, quanto magis Dei respectus id fortiùs facere potest: Simultates quæ vel ipsas etiam potentissimas familias inter se dividunt, matrimonij copulatione componuntur: Numquid & ipsa temporis diuturnitas offensus oblivionem adducit? Et verò licet amor multò aptior sit ad conciliandam & amicitiam quam metus tamen ut observat D. Augustinus Serm. 5. in S. Stephanum, Si de primoribus aliquis nos offenderit, præ timore dissimulamus, idque quotidie usu venire inter homines deprehendimus; Quæ causa est ut idem Augustinus dicat, Quod ille sustinet propter substantiam terrenam, tu sustine propter vitam æternam &c. Quod à nobis extorquet hominis timor deberet à nobis exigere Christi amor: Porro dixi verum & sincerum inimici amorem ab eo tantum motivo proficisci, quia uti dixit S. Thomas 2. 2. q. 27. art. 7. dilectio amici aliam causam habere potest quam Deum, dilectio inimici non potest, ac licet

utraque dilectio, & amici & inimici, esset propter Deum, tamen dilectione inimici hinc ostendi fortiorem, quia hominem ducit ad remotiora, scilicet usque ad charitatem inimicorum: ut ne igitur existimes impossibilem hanc dilectionem, cogita Deum amicitie nondum acriùs atque fortiùs stringere, quàm ullam aliam naturalem rationem: Sed cum Deus hanc necessitatem tibi imponat, quid te facere posse desperas quod Deus imperat, & ad quod, ut illud facias, gratiam largitur?

Porro ut quæ hæcenus à me dicta sunt redigam in summam, quisquis habes inimicum: Cogita 1. Deum tibi eius dilectione imperare, aut nisi feceris te utrumque inimicum habiturum, eum quidem qui te offendit, quia non parcis: Deum Verò quia non pares: 2. Deum in se suscipere tui in te inimici culpam, ac idè tibi dicere, quod Apostolus Paulus scripsit ad Philemonem. *Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa.* Vide an hoc sis animo, ut hanc injuriam donare ipsi Deo recuses: 3. tibi attendenda est non inimici voluntas, & intentio, sed Dei: Non causam proximam debes intueri, sed remotam, itaque non fratri tuo irascaris, sed Deo: Denique quod vel naturæ, vel legibus, vel consuetudini, vel necessitati, vel alterius imperio concederes, hoc Deo concede: Et quia ille solus dilectionis inimici causa esse potest, eam dilectionem cæteris anteposito, quæ solum Deum authorem habere potest. Quidquid igitur in contrarium mihi opposueris, tibi ego Deum opdonam: Durum est amare inimicum, res est ardua, ac naturæ contraria:

contraria: Sed Deus id imperat, & nihil est quod imperare tibi non possit. At id facere non possum, nec ille me adigere: at Deus jubet, de eo autem quod jubet nec deliberandum est, nec ambigendum: si jubet, & potes, & debes. At non meretur ille: Non ille quidem sed Deus, & majora etiam meretur. Sed hinc inimicus deterior fiet, nec emendabitur: Esto sanè; sed tu melior fies, ac nisi facias, ipso eris deterior. At hinc vilior existam, & alienæ patebo injuriæ: Contingat sanè quidlibet, Deus jubet ut parcas, imperat ut ignoscas: justus est, & justum judicium eius, non potest non imperare quod justum est, si justum est quod imperat, parendum est. Jubebat Abfolon servis suis, ut fratrem suum Ammonem apud se convivantem perimerent, utque illis animos adderet, dicebat illis 2. Reg. 13. *Nolite timere, ego enim sum qui præcipio vobis, robor amini, & estote viri fortes: Tu autem multò magis cogita, quis tibi illud imperet, ille scilicet cuius voluntati resistere nemo potest, quique tibi dicit Ego autè dico vobis diligite inimicos vestros.*

2. Ratio continet causam quam habuit legislator prohibendæ vindictæ, ne quis scilicet usurparet auctoritatem quæ soli Deo convenit: ut Deo relinquatur quod suum est. Quia nempe nō licet seipsum privatâ auctoritate ulcisci, alioqui omnia cædibus complerentur, idque non tantum jure divino, sed etiam humano prohibitum est, quæcumquæ tandem illata sit iniuria. Et quidem in nullâ republicâ, ultio privata toleratur: itaque egregiè Chrysof. homil. 22. de diversis: Si in hominibus

(inquit) verberato à nobis alieno ser-vo, dominus illius indignatur, ac pro contumeliâ accipit, & si iniuriâ affecti, expectamus sententiam iudicum, nec licet sibi ius dicere, & ultionem sumere, quanto magis in rebus illis ubi Deus ipse constitutus est iudex: Alludit Chryf. ad locum Pauli Rom. 12. *Scriptum est, nempe Deuter. 32. Mibi vindictam, & ego retribuam: id est, Ego sum qui retribuo mala, iis qui mala operantur; munus hoc est meum, & ad me pertinet, non igitur homo debet se vindicare, quia id est præripere officium Dei: Quod si iudices puniunt scelera, id faciunt ut ministri Dei: neque tamen de omnibus delictis sumere pœnam possunt, uti de internis: Deo soli convenit generalis omnium delictorum vindicta: particularis autem vindicta de propriâ injuriâ, non homini sed Deo relinquenda: Hoc enim officium pertinet ad summam eius potestatem, & summum dominium: non tantum quia ipse in illata cuicumque injuriâ plus offenditur, quàm is qui appetitur injuriâ, sed etiam quia ad ipsum pertinet, jus unicuique reddere, ac omnes inæqualitates complanare: Pater non judicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio, quia filius hominis est: si Deus Pater non judicat, licet offensus, Tu quis es, ait Apostolus, qui iudicas alienum servum, qui Domino suo stat, vel cadit?*

Quid quod ille ferè solus, & peccati, & pœnæ gravitatem sufficienter æstimare potest: quod si unicuique vindicta esset commissa, præterquam quod omnes ferè vindictæ potius, aut iræ impetu ferrentur, quàm vero justitiæ

sensu, nemo præterea fatis aut culpam æstimare, aut pœnam æquare posset: Quid quod cum duo sint offensi, tu, & Deus, cum ille paratus sit ignoscere cur ex tuâ parte non ignoscis? quia (inquis) vindicare me volo: Ita sanè si culpa remissa non fuerit: Sed si iam est remissa, ut dubitare non potes, cum Deus ignouerit, non iam ulcisceris, sed iniuriam facis, dignusq; planè qui pœnas luas, & quem Deus ulciscitur, quia tibi nõ condonanti non condonabitur.

In hunc itaque sensum vertere possumus illud Christi præceptum, Matth. 5. *Eslo consentiens adversario tuo ciuè, dum es in viâ, cum eo, ne fortè tradat te adversarius iudici, & iudex tradat te ministro: & in carcerem mittaris*: Memineris itaque te non esse inimici tui iudicem, hoc est, tuum non esse pœnas repetere, sed tibi cum illo communem esse iudicem, qui illum & te iudicabit, te quidem cõdemnando ad pœnam, si non consentias, id est, si non peperceris, idque citissime. Nemo enim in suâ causâ iudex esse potest, ne Reges quidem, quanto minus homines privati. Id tantum pertinet ad Deum, quia eius ius non est privatum, & quia non iudicat nisi ex iustitiâ, non autem ex irâ aut cupiditate, aut amore privato. Non hinc tamen licet Deum orare, ut inimicum tuum ipse ulciscatur: Hinc enim pessimus ille mos, apud quosdam invaluit, ut inimicis in oratione male precentur, ac petant à Deo vindictam iniuriarum, atque inimicorum suorum ultionem, quo facto, ut ait August. Deũ pras ut tortor pro te existant. Non, inquam, id licet; nam qui tibi præcepit ne vindictam sumeres, idem præcepit ut ignosceres

& consequenter ne vindictam ab alio sperares, minus expectares, minimè omnium exposceres: ad hæc qui præcepit ne vindicares, præcepit ut orares pro offendente: *Orate pro persequentibus vos*: non dixit contra persequentes, sed pro persequentibus vos: Et quâ fronte potes eadem in oratione dicere Deo te inimicis ignoscere, & simul obsecrare, ut tuos perdat inimicos? Audi quid de eo factò iudicet Chrysof. serm 57. de divers. Non animadvertis (ait) te injuriam facere Deo, cum Deum aduersus inimicos rogas? quomodo tandem? quoniam ipse dixit, *Orate pro inimicis vestris*, & divinam hanc legem invenit: cum igitur legislatorem rogas, ut suas violet leges, & hortaris ut suis contrarias ferat, & eum qui prohibuerat, ne aduersus inimicos orares, precaris ut te aduersus inimicos orantem audiat, non oras orantem audiat, non oras, dum id facis; sed legislatori contumeliam infers, & in eum insolescis qui tibi bona largiturus erat, quæ occasione precum obveniunt, &c. Quid dicam quod inimicum in conspectu Regis percutis, quamvis enim manibus id non facias, verbis tamen eum percutis, quod erga conservos præstare non audes; aude igitur id agere Magistratu spectante; licet innumera tua sint rectè facta, omninò confestim ad mortem abduceris: Ergone coram magistratu non audes æqualem afficere contumeliâ? coram Deo autem qui id facis non, quæso tremis & non times; dum orationis tempore ac precum sic ex candescis, & efferraris, ac maiorem præ te fers iniquitatem

tatem illo qui centum denarios repetebat, &c. Quod si tamen animo plane infedit inimici mortem, aut vindictam à Deo deposcere, audi consiliū S. Aug. hom. 40. Plane ora (inquit) ut occidat inimicū tuū, & salvet fratrem tuū: occidat inimicitias, salvet naturā: sic ora, ut vindicet te Deus, pereat qui te persequatur: sed maneat, qui tibi reddatur. Vide itaq; huius mandati æquitatem, quā fit ut Deo, quod suum est relinquatur.

3. Ratio æquitatis huius legis petitur, ex vero effectu iustitiæ, qui in eo consistit ut unicuique reddatur quod suum est, quod facit iniuriæ condonatio. Nam is cui ignoscitur, in pristinum statum restituitur, qui vero offensus est, & ignoscit, plus accipit quàm amiserat per iniuriam: Itaque hæc lex utrumque spectat, & offendentem, & offensum. 1. Quia utriusque bono consulit. Ut enim homines multi (inquit Chrysost. homil. 16. de diversis) qui inter se controuersantur, si extra forum amicē litem inter se componant, damno, metu, multisque periculis, se liberant, dum ex amici sententia litis eis terminatio succedit: Quod si iudici negotium suū permittant, nihil aliud inde præter pecuniæ iacturam, & pœnam persæpe, atque immortalium inimicitiarum continuationem reportabunt: Ita hinc quoque, si dum in hac vitâ versamur, lites componamus, omni nos supplicio liberabimus, sin autem in odio perseverantes, ad tremendum illud iudicium abeamus, illius iudicis calculo damnati extremo plane supplicio plectemur, & utrique pœnas inevitabiles sustinebimus: unus quidem iniuste iratus,

propterea quod iniuste: alter autem iuste iratus, quod iniuste memoriam injuriæ conseruarit: licet enim iniuste quidpiam mali passi fuerimus, veniam dari par est iis, à quibus injuriā læsi fuerimus: itaque utrosque impellit ad reconciliationem, eum quidem qui offendit. *Si offeras munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus, habet aliquid aduersum te, vade, prius reconcilia-re fratri tuo:* Non dixit, offer munus tuum, sed reconciliare, ac deinde offer, ut oblationis necessitas, etiam invitum reconciliari cogat eum, qui iuste fuerit iratus, cum enim sciverit relictam ante altare hostiam, ut reconciliatio fieret statim dimittet, ut sacrificium perficiatur: Eum verò qui offensus est, sic compellit, *dimittite debitoribus vestris, ut & Pater vester dimittat delicta vestra:* 2. Quia qui parcere iubetur, eidem etiam ut parcat, Deus iubet: nam vicissim ignoscere iubemur: Cogita itaque, quod tibi erga alios præcipitur, idem aliis quoque erga te ipsum præcipi: ut scilicet tibi nocenti minimè noceatur, tibi malè facienti, nihil prorsus mali fiat; tibi delinquenti non modò venia, sed etiam gratia concedatur: uti igitur ab aliis læsus es, ita & tu alios læsisti, aut lædere potes, vel sciens, vel imprudens: itaque uti Deus veniam dari tibi imperat, ita etiam ut tu alteri doces. Vide & fatere num hoc sit iustissimum, & plenissimum æquitatis. Id pulcherrimè advertit S. Chrysolog. serm. 139. Se peccatorem, & peccaturum se homo cogitet, & tunc incipiet amare veniā, nō amare vindictā: Audis tu, quia remittere debeas: & quia tibi remitti debeat,

non audis? peccabis & tu illi cras, qui tibi hodie peccavit, & erit tibi iudex, qui tibi erat reus ante: & reddet tibi veniam, si dedisti: si non dedisti, aut negabit tibi veniam, aut si dederit, imputabit amplius, quā donabit. Remitte peccanti, remitte pœnitenti, ut cum tu peccaveris, repensetur in veniā, non doneatur. Bona semper venia, sed tunc dulcissima, cum debetur: Vicit pœnam, iudicem prævenit, evasit iudicium, qui remittendo, ante sibi veniam, quam delinqueret, jam providit.

4. Ratio pertinet ad iustitiam commutativam, secundum proportionem quam vocant arithmetica, quæ explicatur iis vocibus, *Tantum Quantum*: & in eo consistit in materia præfenti, quia ea conditione nobis peccata nostra remittuntur: Matth. 5. *Esto consentiens adversario tuo cito, dum es in viâ cum eo*: hoc autem fiet remittendo injuriam: causam subdit: *Ne forte tradat te adversarius iudici, & iudex tradat te ministro: & in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem*: id est omisso illa reconciliatiōnis, te aget reum coram Deo, qui tibi non parcenti non indulgebit: sed severissime ulciscetur, & in minuta etiam scelera inquiret, quæ significantur per quadrantem, numerum omnium minimum: alioqui enim *charitas operit multitudinem peccatorum*: & si in charitate remittis in te commissa, multa quoque tibi remittentur: nam Matth. 6. cum discipulos orare doceret, inter alia, præcepit, ut dicerent, *& dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debita nostris*: & rationem dedit, si enim

dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra: si autem dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra: Et Matth. 7. *Nolite iudicare, ut non iudicemini, in quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini; & in quâ mensurâ, mensi fueritis, remetietur vobis*: Et Matth. 18. *Serve nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo oportuit, & te miserevi conservi tui. sicut & ego tui misertus sum? & iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quo ad usque redderet unumversum debitum: sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris*.

Ex quibus locis duo discimus. 1. est, Ei qui injurias remittit, peccata remitti: unde pretiosæ nobis fiunt injuriæ, quæ nobis veniam pariunt: itaque facilis existit peccatorum remissio si nimirum ignoscamus: Quod enim alij ieiunio, ait Chrysost. homil. 16. de divers. planctibus, precibus, sacco, cinere, ac diversis pœnitentiæ austeritatibus vix perficiunt, ut nimirum sua peccata deleant, hoc nobis sine sacco, & cinere, ac jeiunio facile licet præstare, si modo ex animo iram deleamus, eisque qui nos injuriâ læserint, sincere dimittamus: neque enim Christi verbum potest esse fallū quo dicit, *dimittite, & dimittimini*: Item sic *Pater meus faciet vobis*. 2. Ei qui non remittit injurias non etiam peccata sua remitti, ut intelligas huius præcepti necessitatem, atque rigorem. Sed age æquitatem huius præcepti ex ratione allatâ in vestigemus, quia scilicet eâ conditione peccata nostra nobis remittuntur: In quo

Perpen-

Perpende 1. plus nobis hęc conditi-
one provideri quàm inimicis : nam ut
ait Chryf. homil. de similitate, multa de-
liquimus, in magnis offendimus, &
dominum nostrum irritavimus; dedit
ex suã humanitate hanc viam reconci-
liationis: ne igitur deseramus hunc pul-
chrum thesaurum. immò. ut ait homil.
16. de divers. quantò graviora mala in-
tulit inimicus, tanto majoribus affi-
cit beneficiis: usque eò, ut si abesset Dei
offensa, optare deberemus inimicum,
ut parcendi causam haberemus, ut hac
ratione veniam à Deo consequeremur.
& quàm id pulchrè cogitatum ab eo
homil. de similitate: Si iis qui ob sum-
ma scelere supplicio extremo addicun-
tur, aliquis proponeret, si sibi pœnam
remitti vellent, aliis offeras condona-
rent; certè id libentissime facerent, &
quamlibet conditionem admitterent:
Quod si humana pœna quæ terminum
habet quaslibet iras finit, quanto ma-
gis æterna, si animo præsens esset.

Perpende 2. quod à te dependeat
peccatorum venia quam à Deo postu-
las. Idem eadem homil. Quid eo miti-
us, quid mansuetius præcepto? te judi-
cem fecit in condonatione tuorum cri-
minum: si pauca dimittis, pauca dimit-
tuntur: si plura, plura: si ex corde dimit-
tis, & syncerè, eodem pacto tibi Deus
remittit: si præter veniam datam, etiã
cum pro amico habeas, eodem modo er-
ga te Deus afficietur: adeò ut quanto
magis quis adversum te peccaverit,
tanto magis tibi ad reconciliationem
properandum sit, quandoquidem ipse
hoc pacto in causã est, ut nobis majora
crimina condonentur.

Perpende 3. Quàm ex parte Dei iu-
sta sit hęc conditio. Si nimirum & of-
fensas ipsas, & personas inter se com-
pares: quod præclare persequitur. Idem
eadem homil. quæ ita in pauca contra-
ho: Esto, contumeliã te affecit conser-
vus tuus: Nonne tu sæpè Deo contu-
melias facis: quid æquale inter Domi-
num, & servum? ex quo fit ut ille heri-
les, tu autem serviles remittas injurias:
præterea fortasse conservus tuus, à te
provocatus rependit iram, & tu irasce-
ris: Tu verò nullã à Deo acceptã inju-
riã, imò perpetuis ab eo præventus
beneficiis, adversus Deum contumeli-
osè agis: Cogita, quod si Deus offensas
tuas omnes dilligenter vellet exquire-
re, ne ad unum quidem viveres diem:
Etenim si iniquitates observaveris Domine,
Domine qui sustinebit! atque ut omittam
omnia alia peccata, quæ sola cuiusque
peccatoris conscientia cognita habet,
ubi præter Deum, nullum alium testem
reformidat, quid dicam de apertis, quæ
negare nullus potest: quam veniã quæ-
so sperare possemus, si precum nostra-
rum in certiam, & negligentiam Deus
exponderet? quando stantes coram eo,
cumque invocantes, ne tantum quidẽ
pudoris, & reverentiæ exhibemus,
quãtũ servi dominus suis: aut miles du-
cibus; aut amici amicis, tu enim cũ a-
mico colloquẽs, cũ attẽtione illud facis
cũ Deo: autẽ de peccatis tuis agens, &
condonationẽ postulans, & veniam o-
rans, subinde torpescis, genibusque
humi positus, sæpè per forum, sæpè per
ædes, mentem tuam divagari finis, ore
tuo interim temerè inaniterque garrir-
ente: idque non semel, aut bis, sed
quotidie.

quotidie. Itaque si vel solum illud, quod tamen levissimum censes, ponderare velis, an veniam putas obtinebimus? an purgationem aliquam adornare poterimus? mihi certè impossibile videtur. Quid si jam convicia, quibus quotidie alij alios incessimus, in medium produxerit, judiciâque improba quib⁹ proximum condemnamus? Rursum si annotet curiosos nostros conspectus & animi pravas cogitationes, subinde turpibus & immundis imaginibus plenas, dum oculos qualibet, sine ullâ observatione oberrare sinimus, quam pœnam luemus? Quod si ineatur ratio nostrorum maledictorum, cum ille, qui fratri suo dixerit, fatue, reus futurus sit gehennæ ignis, num vel hiscere licebit, aut parvum, aut magnum respondere? Jam inanes nostras gloriationes, de precibus, vel jeuniis, vel elemosynis nostris, si in disquisitionem revocentur, non à Deo, sed à nobis ipsis qui peccavimus, quomodo quælo audebimus vel cœlum respicere? Porro si de dolis iudicium fiat, quibus invicem imposturam facimus, nunc præsentem laudantes fratrem, ac cum eo quasi cum amico colloquia miscentes, nunc absentem criminantes, an pares erimus istius modi pœnæ? Quid dicam de juramentis, mendaciis, perjuriis, injustis exandescentiis, odiis, quibus infesti sumus charitati, non inimicorū, sed amicorum? Quod oblectamur alienis malis, arbitramurque alienam infelicitatem nostri infortunij solatium esse? Quid de incuriâ nostrâ in faciendâ pro pauperibus *collecta*? horum omnium si pœnæ exigantur, quid de nobis, fiet?

Deus tamen illis, majoribusque pulsatus injuriis, idque quotidie, nec ab uno, aut altero, vel à tribus solum, sed fermè ab omnibus, in mansuetudine suâ, & tolerantia perseverat, quam non solum adversus ejusmodi, sed alia multa graviora integram reservat. Et hæc peccata sunt aperta, atque ab omnibus cognita; sunt autem & alia, quorum, cuiusque peccatoris animus est conscius, quæ si mente revolveremus, etiamsi crudelissimi, atque immanissimi simus, præ metu, & anxietate, ne meminisse quidem vacabit injuriarum acceptarum: Recordare ignei fluvij, vermis venenati, horrendi iudicij, in quo omnia nuda, & aperta erunt: Cogita quod quæ nunc in abdito latent, tunc in lucem proferentur. Quod si proximo remiseris peccata, ea quæ tunc retegenda erunt, nunc in hoc sæculo abolebuntur: Tot peccata, tanta supplicia tantum pudoris eluere licet, per condonationem offensæ, nihil enim est huic virtuti æquale: Hæc omnia ex Chrysoft. paucis demptis: Vide itaque ex parte Dei propositæ tibi conditionis æquitatem, seu personas compares, seu magnitudinem vel multitudinem offensarum, seu alias circumstantias; uti debitum, collata beneficia, varias obligationes; nulla ad injurias provocatio: quæ omnia efficiunt, ut quæ nobis indulgètur à Deo peccatorum condonatio, longissimo, ac pæne infinito intervallo, superet injuriarum in nos admissarum condonationem ac remissionem, cum tamen Deus priorem secundæ cōcedat.

Perpende 4. Quàm iniuste facias si
câ

eâ tibi oblatâ à Deo conditione, non peperceris, quàmque omni te veniâ facias indignum: quod opportunissimo exemplo Chrysoft, explicat, atque repetit ex cap. 18. Matthæi: læserit te (inquit) proximus, bona rapuerit, confiscarit, defraudarit: neque illud tantû, sed maiora, & graviora adijunge, quàmque maxima volueris: occidere te tentarit, sexcenta pericula, atque insidias tibi struxerit, quodvis scelus improbitatis inhumanae adversum te tentaverit: ne ita quidem, si iram retineas, veniâ dignus æstimaberis: quo pacto id fiat, ego dicam: si servus tuus centum aureos tibi deberet, cui alius quispiam paucillum argenti deberet: isque minimi sui debiti condonationem à te petivisset: si tu deinde servo jussisses, ut eam summam debitori suo remitteret, tuque vicissim centum illi aureos remitteres: isque deinde ut malignus, & improbus debitorem suum strangularet: an quisquam illum è tuis manibus eriperet: an non plagas illi inculceres, quasi summâ ab eo affectus injuriâ? & sanè non immerito: Deus etiam id ipsû faciet: dicet enim tibi in illâ die; improbissime ac sceleratissime serve, non de tuo illi remisisti, sed de meo, quod tu mihi debebas, jussus es remittere: *dimittite enim* (inquit) *& dimittetur vobis*: atqui si neque illud addidissim, dimittere te oportebat, ut obsequeretur Domino: tunc autem non ut dominus imperavi, sed ut ab amico beneficium postulavi, idque ex meo, & maiora me redonaturum sponendi: cæterum ne ita quidem melior factus es: homines autem cum talia faciunt, tantum servis suis acceptum ferunt, quantum ipsum

debitum fuit: exempli causa: debuit hero servus centum aureos: huic vicissim debentur decem aurei: jubet dominus id servum ex suis rationibus expungere: quantum hic in suis tabulis debet, tantum sibi dominus, in rem suam versum agnoscit: quidquid autem deinde superest, id totum sibi numerari flagitat: Deus vero non idem hoc facit, sed si pauca condones servo tuo, omnia tibi, in totum remittet: *Si enim* (inquit) *dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra*: quantum autem intervallum inter centum denarios, & decies mille talenta, tantum quoque inter illa, & ista debita: Quâ igitur pœnâ dignus non fueris, qui decies mille talenta, pro centum accepturus, nec sic quidem ista minutula remittis, sed tuam precationem in teipsum convertis, dum ais *dimitte nobis, sicut dimittimus*: Hæc Chrysofomus.

Quinta ratio pertinet ad justitiam distributivam, quæ spectat & præmia, & pœnam: nam summo actui debetur summa omnium merces: Certè si difficile est, quod præcipitur, magnum quoque est quod promittitur: Auge quantum voles huius præcepti difficultatè, sanè exiguum erit omne, si cum magnitudine præmij compares: Augustinus serm. 254. de Tempore. Dominus jussit, dura jussit, sed magna promisit: serm. 5. de sancto Stephano, grandis labor est inimicos diligere, pro persecutoribus supplicare, nec nos negamus fratres: Non parvus quidem labor est in hoc sæculo, sed grande erit præmium in futuro: & serm. 4. de eodem.

Domi-

Dominus noster Jesus Christus jubet nobis aliquid, & promittit nobis aliquid: quod jubet, hic est: quod promittit alibi est, quod jubet, finitur, quia temporale est: quod promittit, non finitur, quia æternum est: quod jubet, opus est: quod promittit, merces est: Hinc advertat vestra sanctitas, quanta est eius misericordia erga nos, ut laborem hic posuerit cum fine, mercedem in cœlo, sine fine. Rectè Chrysof. homil. 46. de divers. Absurdum est ut Athletæ in gymniciis agonibus, pulverem, verbera, & vulnera ferant propter vanam gloriam, coronam nullius momenti spectantes: Nos autem coronandi à Christo, non imperemus iræ, nō omnia fortiter toleremus, sed brevem voluptatem, & injustum furorem, cœlesti honori & gloriæ præferamus: Præsertim quia nulla virtus maiori præmio compensabitur, quam illa; non enim tantum promittit regnum cœlorum, terræ possessionē, & alias similes remunerationes, sed ipsam cum Deo similitudinem, sed Dei filiationem, quâ re nihil maius excogitari potest: Quantum vero illud est, quod huius præclari facinoris non alia causa tibi proponitur, quam ipse Deus, quasi nihil esset in rebus creatis, quod rem illam mereretur. Itaque idem homil. de similitate, ita te optimè adhortatur: Quod si arduum, atque operosum negotium tibi videatur, cogita quod ob Deum talia pateris, & plenam percipies consolationē: animamque subterfugientem, reformidantem, erubescens, pudescens, exacue, eique continuo ista accine: quid cessas? quid subterfugis? quid de-

tractas? non de pecuniâ, non de aliis rebus momentaneis, sed de nostrâ ipsorum salute agitur: Deus ista facienda præcepit: omnia igitur illius mandatis postponantur: Quid quod etiâ, ut ibidē advertit, in Dei potestate fuit præcipere reconciliationem sine ullâ propositâ mercede? non enim habet responsatorem, aut qui eius præcepta corrigat: at tamen ex suâ benignitate mercedem nobis spondit, & magnam, & ineffabilem, & quam maxime desideramus, nimirum veniam nostrorum peccatorum: & huius mandati præstationem nobis facillimam fecit: Quam igitur veniam habebimus, cum & tantum præmij accepturi, nec sic quidem obsequimur Legislatori, sed perduramus in eo contempti? Quod autem contemptus sit, hinc patet, quia si Rex à te posceret ut cuidam suo nomine parceres, in seque totam offensam susciperet, nemo est qui regi id poscenti denegaret: unde igitur sit, ut quod homini concederes, id Deo non concedas: quē ignorare non potes, id omnino velle: maxime cum non sis injuriæ tibi illatæ, atque admittæ offensæ dominus: quod vel ex eo patet, quia si inimico injuriâ remittis, non tamen sequitur, ei peccatum esse remissum, & condonatum: cōtrâ verò si non remiseris non sequitur non ipsi condonatum, si coram Deo pœnitentiam egerit: Quod igitur à te postulat Deus, ut ignoscat, non tam causa inimici tui id facit, quam tuâ causâ. His ego rationibus, atque justissimis veritatibus, bene compositum hominis animum aggredere, ac mihi faciliè polli-

pollicerer, me ex eius mente, omnem iram, ac similitatem avulsurum: sed quoniam qui sunt vindictæ appetiores, vix sunt rationis compotes: nam quid est irâ truculentius, quid vindictâ furiosius, quam alij ebrietatem, alij insaniam, alij furorem, atque rabiem, alij quiddam his omnibus truculentius, monstrum, appellarunt: quippe cum passiones omnes, quæ animum nostrum abripiunt, sint instar furiosorum, atque cestro percitorum equorum, qui animâ nostrâ per vitiorû abrupta pertrahunt, ex omnib⁹ tamē animi perturbationib⁹, nulla est vehementior, nulla est impotentior irâ: irâ verò nullus acrior stimulus, quâ vindicta: Cogita quanta sit avaritiæ diritas, quâti sint libidinis ignes, atque incendia concupiscentiæ: ex duplici tamen appetitu, concupiscibili atque irascibili, acrior est irascibilis, illius vero ardor in vindictâ maximus existere solet: non audit currus habenas. Quoniam igitur rationem eripit & ad extrema quæque perducit: Te quoque, ô vir sanguinum, & amator vindictæ, hoc extremo quasi telo, isto te dilemmate cōfodio: Aut vis, aliquando inimico tuo parcere, quæcumque tandem injuriâ te affecerit, quantumcumque atrox, atque indignum facinus tibi videatur: quisquis ille sit, aut tibi æqualis, aut inferior: aut veniâ dignus: aut indignus: aut factipœnitens, aut obstinatus: aut emollitus, aut in odio pertinax: vel in quam vis ei aliquando ex toto parcere, vel non vis: si nunquam parcere vis, de tua salute actum est, periisti: Non te omnes pœnitentiæ: non distributa in cibos pauperû substantia tua: non fides, transferens

montes: non ipsûm sacrificium, neque donum, ante altare oblatum: non ipsûm martirium, opus omnium maximum: nec corpus, obiectum flammis, ita ut ardeat, salvere possunt: Matth. 6. *Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Itaque Augustinus serm. 5. de S. Stephano, Nemo se circumveniat, nemo se seducat, qui vel unum hominem, in hoc mundo odio habet, quidquid Deo in operibus bonis obtulerit, totum perdet: quia nõ mentitur Paulus Apostolus, dicens, *Si dederò corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuerò, nihil mihi prodest:* nemo enim sine charitate de virginitate præsumat: nemo de eleemosynis, nemo de ieiunijs, nemo de orationibus confidat, Quin etiam nihil proderit ante amorē vindictæ, peccata quondam esse remissa, quoniam ut ait Chrysost. homil. quod nemo læditur nisi à seipso: tantum malum est ultio, ut etiam Dei benignitatem revocaverit, & iam datam infinitorum peccatorum veniam fecerit irritam: Nam qui decies mille talentorum condonationem adeptus, solâque obtestatione tantam gratiam consecutus fuerat, cum centum denarios exigeret à conservo, hoc est, cum delictorum adversum se admissorum, pœnas reposceret, sævitiâ erga conservum suum seipsum damnavit: Neque verò ob ullam aliam rem traditus tortoribus, & cruciatus, & decies mille talenta reddere iussus est, nulli veniæ, aut excusatiõis locû invēit, sed acerbissimû suppliciu perpeffus est, iussus totû solvere debitû, quod præveniens Dei benignitas condonaverat.

Quod si vis aliquando parcere, cur non modo? 1. enim cur odisti futurum amicum, cum quo vis aliquando reconciliari? 1. toto illo tempore, vis esse extra gratiam, & in damnationis periculo? 3. quid si morte præveniaris? Excusabit te opinor futura voluntas reconciliationis; sed cur non magis damnabit te præsens odium, atque vindictæ appetitus? 4. si reconciliationem differas, difficiliorem, immò impossibilem efficies: tum quia ipsa reconciliationis omissio, causa est sufficiens odij: quam enim multi inimicitias inter se gesserunt, hoc solo nomine, quod gerere crederentur, & animi diutius à se separati maxime ad amorem torpescunt: Tum quia erit postea difficilis animorum coalities, uti surculi ab arboribus avulsi facile coalescunt, si statim aut serantur aut inferantur, occidunt verò, si longo post tempore: Ita etiam animi recentis odij facile redeunt in amicitiam; veteris autem, difficillime: Denique quoniam odia tempore corroborantur: nam, ut ait Chrysostr. homil. de similitate: unâ die elapsâ grandescit vitium, adduntur illi auctaria ex secundâ die: quod si tertiâ accesserit lux, trahit ad se quartam: rursus quinque fiunt decem: decem autem viginti, ac posterum vulnus omninò immedicabile est, & quantò plus temporis adiungitur tanto magis disungimur intervallis. Quomodo verò id fiat, rectè explicat August. homil. 40. Humanum est irasci, & utinam nec hoc possemus: humanum est irasci, sed non debet iracundia tua, natus surculus brevis, suspicionibus irrigari, & ad trabem odij pervenire:

aliud est ira, aliud est odium; in comparatione odij, ira festuca est, sed festucam si nutrias, trabs erit: si evellas, & proicias, nihil erit: Quod dicit hic sanctus Doctor, ipsâ experienciâ comprobatur: qui enim oderunt, quod se offensos putent, præter quàm quod omnia suspicionibus augent, atque in odij materiam convertunt, multa loquuntur, & faciunt, quæ ad alios delata exulceratum animum acrius irritat, unde multa quoque reponuntur, quæ accensum jam ignem vehementius inflammant, usque eò ut quæ flamma levi flatu aboleri poterat, non nisi alterius ruinâ extingui possit: Itaque quisquis parcere differt, occasionem quaerit nunquam ignoscendi: Idem egregiâ similitudine confirmat Chrysostr. homil. 51. sub fin. ut enim corporis nostri ossa, cum è sua sede fuerint mota, si statim restituantur, non magno labore proprium locum recuperant, sin autem longo tempore extra sedem suam manserint, ægrè reponuntur, & in suum locum redeunt, ac restituta multorum dierum spatio indigent, ut adaptari exactè, ac stabiliri possint & permanere: sic & nos. Nam si statim cum inimicis reconciliemur, decenter id agimus, neque magno studio indigemus, ut inveterem amicitiam redeamus: sin autem diuturnum tempus intercesserit, tanquàm odio excæcati erubescimus, & confundimur, aliis indigemus, qui non modò reconciliet, sed & postquam in gratiam reditum est nos constanter retineant donec priorem confidentiam recuperaverimus: Quod si modo parcis; vide ne sit simulata reconciliatio:

Ratio : etenim Deus non irridetur : sic enim Pater meus cœlis faciet vobis , si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris. Quò igitur pertinent frequentes illæ querelæ , quibus te offensum manifestas omnibus; quò illud frigus , fuga concursus , illa in itineribus deviatio , officiorum cessatio , salutationis , collocutionis , laudationis , commendationis , & similibus : Memento non aliter Deum reconciliandum tibi , quàm tu amico reconciliaberis : mensura huius condonationis penes te existit : qui dicis Deo cum bono, bonus eris, & cum perverso perversus : Veniet aliquando illa dies , quâ tibi viles admodum videbuntur hominum inimicitia , & pueriles contentiones , seu materiam illarum spectes , seu modum , ac rationem gerendi : Nam quoad materiam attinet, vel sunt opes , aut verba prolata , aut honos denegatus , aut imprudentia : Itane verò pro istis nugis , omnia iura naturæ , honestatis , & virtutis violanda sunt ; & Dei inimicitia subeunda ? Sed si modum consideres , quàm ridicula sunt hominum odia : offensus es ; ideò non favebis ; ideò obloqueris ; ideò noceris quantum poteris ? & quæ sunt magis ridicula , ideò non cedes de viâ cubito impinges ; non salutabis ? & alia id genus quæ in pueris virga castigamus , sed eadem in viris morte æternâ plectuntur ? Extolleris nimirum , & alium contemnis , unde nec salutas , ne prævenire videaris : sed cuius tandem rei gratiâ non prævenis ? ait Chrysof. homil. 18. in Matth. Quia hoc (inquis) expectat : & ideò , ad id accurrere debueras , ut potius , coronam acciperes : Non (inquis) quandoquidem illud ip-

sum quæsit : sed quid hæc dementia deterius esse potest ? Quia ille mihi factus est mercedis occasio , idcirco (inquis) hanc occasionem accipere nolo : etenim si te ille prior salutet , nihil tibi proficiet , etiamsi tum salutaveris : si vero tu prius ad salutandum properes , lucrum de illius tumore cepisti , & largissimum quemdam fructum de illius superbiâ messuisti : an non igitur extremæ dementia est , ut qui nudis tantum verbis , tantum fructum capere possumus , eum tamen sponte perdamus ? Quid verò in quo alterum accusas , in idem tu incidis ? Si enim culpas , quoniâ à te salutationis officium prius expectat , cur quod arguis , facis ? & quod malum dicis , cur ut bonum imitari studes ? sed nimirum rerum præsentium amor nimius ad hæc ridicula nos compellit ; quia enim ista nimium facimus , ideò pro illis depugnamus : Quin te potius cogitas moriturum , itaque non decere hominem mortalem , immortales gerere inimicitias : futurum aliquando ut mors , & te , & tuas inimicitias , uti cætera omnia , finiat : melius esse ut id fiat tuâ voluntate , quàm necessitate : Quin potius cogitas non magnoperè tuâ referre , injurias in te admissas , sed tuas in Deum offensas : Non magnificiendas tuas , aut hominis mortalis inimicitias , sed Dei ; ille enim mortales tantum esse possunt , rebusq ; mortalibus nocere , hæc verò immortales , ut potè in quib ; veratur cardo immortalitatis : quam felicem sperare tantum potes , tuorum peccatorum condonatione , hanc verò injuriarum veniam , cui promissa est illa æterna felicitas ad quam nos perducat Deus. Amen.

FERIA SEXTA CINERUM,

CONCIO SECUNDA

DE DILECTIONE INIMICORUM,

Perfectio huius præcepti supra legem naturæ, & supra legem scriptam.

Diligite inimicos vestros. Matth. 5.

DICEBAMUS heri nunc esse tempus, quo maximarum virtutum exercitatio nobis ab Ecclesia proponitur: & quidem prudenter; tum quod anima facta quasi levior jeiunio, videtur longè paratior ad illas excolendas; tum quod cum multi jejuna non possint, aut impotentiâ, aut infirmitate, aut aliis de causis, nullus est tamen, qui actus virtutum spiritualium exercere non possit, inter quas, primas tenet inimicorum dilectio. Fuit id sanè tum sapientiæ, tum charitatis Christi, ut etiam insinuavimus, quod eiusmodi virtutes à corporis viribus non pendeant, nec eius imbecillitate impediri possint: qua de causa dixit Apostolus primâ ad Timotheum 4. *Exerce autem te ipsum ad pietatem; nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est.* Cum itaque talis sit inju-

riarum condonatio, nemo certè se ab ea excusare potest: & quandoquidem ad omnes pertinet hoc sibi persuadere, omnium etiam est ut gratiam à Deo ad hoc petant. *Ave Maria.*

QUOD Religio Christiana vocetur regnum cælorum, & quod regnum cælorum comparetur thesauro abscondito, variæ sunt rationes: una non minima est propter pretium, & valorem; hic autem est à perfectione & sublimitate Religionis Christianæ, & legis novæ celsitudine, quæ undequaque colligitur: Ab Authore, Christo: nam ut dixit Joan. Bap. Joan. 1. *Lex per Moysen data est: gratia & veritas per Jesum Christum facta est:* A Sacramentis, non illis egenis & vacuis, sed plenis & efficacibus. A Sacrificio, non per vitulorum, & agnorum sanguinem, sed per Christi

Christi carnem, & sanguinem: A doctrina & dogmatibus: Ab hominibus qui eam profitentur: A consuetudinibus: A moribus: A ceremoniis, & A legibus, &c. de quibus solum impræsentiarum nobis agendum est. Porro cum leges hominem instituunt de modo quo se habere debet respectu rerum omnium, & personarum, in eo Religio Christiana est admirabilis, quod homines dirigat eâ regulâ, quam adhibere possint circa omnia, & in omnibus actionibus. Et quidem si de personis agitur, circa Deum, ut authorem naturæ, ut authorem gratiæ, & status supernaturalis, qui etiam gloriæ statum continet: ut cognitum naturaliter, & ut cognitum supernaturaliter: ut Creatorem, ut Redemptorem, ut remuneratorem: ut Dominum, & Patrem, ut Sponsum & Iudicem. Iam circa homines, secundum omnes status; docet enim quâ ratione agendum sit cum superioribus, cum æqualibus, & cum inferioribus: ut cum Regibus, cum Ducibus, cum Parentibus, cum Filiis, cum Servis. Quid Maritus Vxorī debeat, quid Vxor Marito. Milites instruit, Publicanos, Mercatores, & omne hominum genus: Circa res divinas & humanas: in cibo, in vestitu, in conversatione. Eodem modo hominē constituit circa seipsum, circa usum corporis, circa usum sensuum: de oculis agit, de manu, de pede, quando servanda, quando præcidenda: circa intellectum, voluntatem, concupiscentiam. Item circa virtutes & vitia: quid in adversis, quid in prosperis: quid in pace, & tranquillitate, quid tempore tentationis, & tempestatis, &c.

Sed omissis cæteris, de una tantum lege mihi agendum est, nempe de inimicorum dilectione, de cuius legis sanctitate, & perfectione hodie mihi sermo est: nam cuius tandem rei, aut cuius personæ Religio Christiana curam non habuit, quæ rationem habuit etiam inimici, non unius tantum, sed omnium, etiam vilissimorum, & pessimorum, ne ullum præterires, vel oblivione, vel contemptu, vel etiam odio & malâ voluntate. Ostendam autem quanta sit huius legis sanctitas & perfectio, quæ cum ex variis capitibus peti possit, in uno hodie, quod à Christo nobis propositum est, hæere placet, & est ejusmodi:

Quia per hanc legem, ut à Christo lata est, plus à nobis exigitur, quam à gentili, aut à Iudæo. Atque ut ab ultimo incipiam, audi quid Christus dicat Matth. 5. *Dicitur est antiquis, non occides, qui autem occiderit, reus erit iudicio: Ad nos autem quid? Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* Vide differentiam: in antiqua lege prohibetur vindicta, ipso facto: in nova etiam sensus injuriæ. *Audistis quia dictum est, oculum pro oculo, dentem pro dente.* Quid Christianis imperatum? *Ego autem dico vobis non resistere malo:* Hoc alio longè est perfectius: nam quod dictum fuit: *Oculum pro oculo, dentem pro dente*, non fuit mandatum ad læsum, sed ad lædentem, ut nemo alteri oculum erueret, aut dentem disiceret metu pœnæ, ut quilibet idem sibi reponi crederet: sed cum dicitur ne malo resistatur, hæc vox non spectat lædentem, sed læsum, ut ne quidem putet se injuriam accepisse: immo ut injuriam sibi oblatam non repellat, quod

quod est longè gloriosius : aut si hunc locum vis simplicius intelligere. In antiqua lege, lex Talionis locum habuit: at in nova, imperata est injuriæ perpeffio. Quid postea? *Audistis quia didum est antiquis: diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Quid autem imperatum est Christianis? *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Ex quibus verbis apparet, in antiqua lege concordiam imperatam cum eiusdem gentis hominibus, id est Judæis, qui fratres vocantur: cum aliis autem permissas fuisse inimicitias: itaque potuerunt verum inimicum non tantum odio habere, sed etiam delere, uti præcipitur Deuter 25. *Delebis nomen eius sub cælo, cave ne obliviscaris.* Sed in nova lege præcipimur Deum odisse, sed amare etiam inimicos, & iis benefacere, omni modo, opere, voto, & verbis: & ut ait Apostolus; *Bonum pro malo reddentes*: quæ quantum inter se differant, nemo non videt.

Jam quid pertinet ad Gentilem: Audi quid Christus dicat Matth. 5. *Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & Publicani hoc faciunt? & si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & ipsi hoc faciunt? estote ergo perfecti.* Ostendit valde esse debilia quæ agerent Gentiles, cum à Christianis requiratur perfectio. Sed quia inter Gentiles aliqua fuerunt meliora, quam quæ allata sunt: illud negari non potest legem Talionis, in universum loquendo, visam esse justissimam apud omnes nationes, eò usque ut ex Aristotele 5. Ethic, capite 5. Pythagorici ju-

stium definiētes dicerent esse Repassionem, paris retributionem, seu redditionem eiusdem. Quare, ut docet, veteres templum Gratiarum in medio urbium collocarunt, ut esset retributio; hoc est enim gratiæ proprium. Et hæc fuit Rhadamanti justitia, quæ suppositâ æqualitate personarum, maximam continet æquitatem: & lædentem reprimat, dum intelligit se eadem passurum, quæ fecerit: & læsum coërcet, ne majus inferat nocumentum, quam accepit: nisi, ut refert Josephus, malit sibi pecuniâ satisfieri, id enim erat in eius optione. Eadem lex fuit inter leges duodecim Tabularum: Si membrum rupit meum, ex pacto, Talio esto. Sed apud Christianos sublata est lex Talionis, quæ ut ait Sanctus Chrysostomus, non tam Judices spectabat, quam singulos, quos pœnæ metu deterrebat à malè agendo: quomodo enim lex gratiæ pateretur homines suâ sponte, & gratis aliis nocere, quos ne quidem injuriâ laceffitos, velit aliis nocere, seque ulcisci; sed potius beneficiis prævenire? *Ego autem dico vobis non resistere malo.* Et postea: *Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Præterea quid poterit apud illos lex Talionis, quos lex nova, non metu, sed amore, & charitate deterreri velit à malè agendo? Unde constat plus à nobis exigi, quam à gentili: quod & concludit Christus: *Estote ergo & vos perfecti.*

Ratio verò cur plus à nobis exigatur, quam à gentili, vel à Judæo, facilis est; quia Gentilis pro lege solum habuit ratio-

rati onem & lumem naturale ; unde nihil ab eo plus exigitur : uti scripsit Apost. Roman. 2. *Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt. Et postea: Eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex.* Nos autem ipsum Deum pro Doctore habuimus. Judæi verò licet legem à Deo acceperint eam tamen habuerunt ipsorum capacitati, & quasi ætati proportionatam; itaque non perfectā; nam ut ait Apostolus Hebr. 7. *Ad perfectum lex non adducit* : Itaque Judæi, ut pueri ad Galat. 4. *Sub elementis mundi erant seruietes.* Et ad Galat. 3. *Sub lege fuerunt ut sub pedagogo* : & illis ut parvulis, faciliora, & rudiora præcepta tradita sunt : *Finis autem legis Christus* Roman. 10. Non finis interficiēs, uti dixit Augustinus, sed finis perficiens : lex enim ad Christum deduxit, qui nos majora & perfectiora docuit: *Lex enim per Moysen ; gratia autem per Jesum Christum*: unde signanter dictum est à Christo : *Audistis, quia dictum est antiquis, non occides: ego autem dico vobis*, &c. quod rectè exponens S. Chrysostomus, sic loquitur: cum posuit, dictum est antiquis, plurimum jam esse tempus asseruit, ex quo istud acceperè mandatum: hoc verò fecit ut auditorem ad sublimiora ire cunctantem acrius incitaret: ut si quispiam Doctor dicat puerò negligentì : nescis jam quantum temporis in syllabarum meditatione consumpseris? Tale igitur etiam aliquid significans, antiquorum commemoratione factā, ad doctrinam illos evocat celsiorem: ac si diceret, habuistis omninò sufficiens tempus ista meditandi, jamque oportet vos ad sublimiora succendi. Hæc ille. Et præ-

cipuè illa verba sunt attendenda. *Ego autem dico vobis* : cogita magistrum, cogita discipulos. Quis unquam Patriarcharum, quis Prophetarum sic locutus est? illi quidem verba Domini ad confervos deferebant : ille verba sua ad discipulos, quibus ait, *Omnia quæcumque audivi à Patre, nota feci vobis.* Est aliud quod suggerit Isidorus Pelusiota lib. 4. epist. 204. nempe naturam nostram peccato sauciatam, magnas ad virtutem difficultates sensisse : Christum autem suo adventu corpus nostrum per Baptismatis aquas levius effecisse, & alā spiritus infusi sustulisse ; quæ causa fuit, cur nobis maiora priscis, & certamina, & præmia sint proposita : & inter cætera dilectionis inimicorum meminit. Veteres itaque honestam, & æquabilem vitam colentes, terram, & vitæ diurnitatem habuere: nobis autem decursis Evangelicis stadiis, cœlum, & quæ in ipso sunt bona promittuntur. Cùm igitur certaminibus consequentia sint præmia, oportuit, ut quibus maxima præmia erant proposita, maxima etiam certamina proponerentur : unde S. Augustinus loquens de hoc præcepto, & eius difficultatem agnoscens, sic ait. *Dura præcepit; sed magna promisit.*

Verum quoniam plus à nobis exigitur quàm à Gentili, & à Judæo; hinc facile colligitur quanta sit perfectio eius rei quæ à nobis exigitur. Nam, ut primò loquar de homine gentili, cùm ille non aliam legem habuerit, quàm rationem : sic enim de illo loquitur Apostolus Roman. 2. *Cùm enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt,*

Sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia illorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus. Oportuit ut lex Christiana id omne superarit, quò ratio humana pertingere potuit. Itaque superare debuit omnem Philosophiam, omnem doctrinam, omnes hominum leges, omnium consuetudines, omnium præcepta, omnium facta. Quid tamen non docuit, aut quid non fecit Socrates? quantum illud, quòd moriens injustè, suam mortem Atheniensibus condonavit? Idem fecit Phocion; nam rogatus quid filio mandaret, hoc unum tantum, ne mortem suam contra Athenienses ulcisceretur. Innumeros prætereo, qui Reipublicæ causâ inimicis reconciliati sunt; ut Papyrius cum Fabio: Epaminondas cum Aristide, & alii de quibus passim Historici. Et in universum docet Isidorus Pelusiota libro 2. epistolâ 6, scribès ad Eustatium Presbiterum, plures fuisse Philosophos, atque insignes homines, qui licet nullis instructi essent præceptis, & consiliis, nisi Philosophiæ, solâ lege nobis à natura insitâ, vitam moderantes, injurias facillè tulerunt, nec de alapa sibi impacta conquesti sunt. Sed vide Evangelicæ legis præstantiam, ipsius naturæ virtutem omnem superantis. Neq; enim tantû forti animo sustinet injuriam sibi oblatam; sed se etiam majori exponit: cum non tantum dicat salvator, si quis tibi in dexteram maxillâ alapam impegerit, forti animo id patere, & conquiesce; verum illud adiiciat, ut alteram

quoque ad plagam excipiendam paratam habeas, immò etiam offeras: non incitando; neque enim, uti monuit Isidorus, ex aliorum casu Christianus coronam sibi textit; sed ut te paratum ad accipiendam injuriam ostendas: idem in bonis externis impetat, idem in actionibus: Nam *ei qui tunicam vult tollere, dimitte ei & pallium: & quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo.* Et in hoc demum, ut ait Pelusiota loco citato libro secundo, epistolâ sextâ, præclara & splendida victoria est. Prius enim Philosophicum est, nempe ferre patienter injuriam: hoc autem naturâ præstantius, & cœleste, nempe injuriæ occurrere, & illam ambire, etiam postquam acceperis. Rationem præstantiæ sic explicat: quia qui luculentam victoriam vult adipisci, acceptas iniurias, non modo fortiter ferre debet, sed etiam plura ei, à quo iniuriâ afficitur, præbere, quam ipse accipere cupiat, & improbæ cupiditatis ipsius metas, liberalitatis suæ copiâ superare. Quòd si hæc (inquit) ab hominum sensibus, & judicio remota esse videantur, à cœlis sententiam fer, & illinc legem arcesse. *Si quis* (ait Salvator Matth. 5.) *te percusserit in dexterâ maxillâ tuâ, præbe illi & alterâ: & ei qui vult tecum iudicio contendere, &c.*

Sed supra Gentilem, plura fecit Judæus, cui præter lumen rationis adfuit etiam auxilium à lege, quæ non potuit non esse sancta, cum Deum ipsum habuerit authorem. Nam licet lex dicatur esse per Moysen; ille tamen non legis author, & dominus, sed minister fuit, ac servus: unde eius summa in morte cõmendatio, Deuter. 34. *Mortuusque est tibi*

Moyses

Moyſes ſervus Domini, jubente Domino: Et apud Paulum Hebr. 3. Et Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus in teſtimonium eorum quæ dicenda erant. Neque verò ullum monere debet data illis lex Talionis Exod. 21. Reddet animam pro anima: oculum pro oculo: dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede: aduſionem pro aduſione: vulnus pro vulnere: livorem pro livore. Nam in primis, uti diximus, & benè advertit Iſidorus libro tertio, epistolâ 327. hæc lex non tam ſpectavit ultorem injuriæ, quàm injuriam inferentem, quem voluit metu ab injuria inferenda detertere: is itaque cum effrænatum Judæorum impetum videret, ut eos aliquo metu reprimeret, hoc potius permisit, quàm sanxit. Deinde cum videret mediocre memorum virtutem, hoc unum ſpectavit, ut qui patientem animum præſtare non poſſet, mediocriter ſe ſe ulciſceretur: itaque neque omninò permisit, neque omninò ſuſtulit vindictam, ſed temperavit: non jubens quid fieri oporteret, ſed permittens tantum, id quod fieri poſſet. Denique ſi rem propius ſpectemus, ut acutè vidit Iſidorus Peluſ. loco cit. vindictam potius prohibuit, quàm permisit: nam qui pœnam impoſuit ei qui impoſuit injuriam, inferre prohibet; infert autem qui modum in ulciſcendo excedit: quippè cum maiores delictis cruciatus infert, rurfum injuriæ auſpex eſt: ut autem non excedat, admodum difficile eſt: itaque dum modum poſuit, *Dentem pro dente, oculum pro oculo, &c.* difficultatem ultionis oſtendit, & periculum excessus: ac proinde (ait Iſidorus) meliùs fuerit, atque conſul-

tius illatam injuriam minimè referre, immò ſedatè accipere, & pati tolerantè.

Sed quid tandem ſit de hac lege, ſequentia maius habent pondus. Et primò quidem occurrit præceptum Levitici 19. his verbis conceptum. *Non quaeras ultionem, nec memineris iniuriæ civium tuorum.* In quibus verbis magna continetur perfectio. Nam 1. prohibebatur ultio authoritate privatâ, ſi autem publicâ, ne fieret odio perſonæ & amore vindictæ. Secundo jubebantur non diu ſervare memoriam injuriarum, ſi non ſtatim occurreret ſatisfactio, ne ſcilicet ſi non fieret vindicta, odium tamen proximi cuſtodiretur: itaque & actio externa prohibebatur, nempe ultio: & actio interna, ſcilicet memoria injuriæ, quàm difficile eſt habere ſine odio perſonæ. Verùm ſi rem exactius examinemus: reperiemus primò his verbis tantum prohiberi vindictam quæ ſit authoritate privatâ; aut ſi publicâ fieret, ea quæ ſit ex odio & amore vindictæ: ſed non prohibetur, ne quiſque jus ſuum repeteret: immò ipſa lex idipſum pro ſingulis exigebat, cum dixit: *Oculum pro oculo, dentem pro dente:* Nam non tantum reparandum erat damnum, ſed reus depoſcebatur ad pœnam: manebat ergo jus ad pœnam, quod lex dederat, ſed prohibebatur vindicta: unde dicitur Deuter. 32. *Mibi vindictam, & ego retribuam.* 2. Non hoc dicitur univerſaliter, & abſolutè, ſed tantum reſpectu civium ſuorum. Itaque non jubebatur inimicorum dilectio, ſed oblivio injuriæ: hoc enim fuit legis Chriſtianæ præceptum, non

tantum non ulcisci inimicos, sed eos etiam diligere: unde signanter dictum: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros*, quasi diceret, à nemine unquam ante Christum id fuisse imperatum: neque id ad solus cives est restrictum, quasi alij aliter essent tractandi; sed absolute, & universaliter dictum est de inimicis, quos omnes sine exceptione præcepit diligendos.

Alteram legem habemus Exod. 23. *Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum: Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo:* vide huius præcepti perfectionem: quod non tantum patientiam præcipit injuriarum, sed etiam imperat reddi beneficium: unde, ut advertit Isidorus lib. 3. epistola 389. huius præcepti author fuit *γμεροτάτης phiseis*. illa natura mansuetissima; quæ, ut idem notat, divinam suam providentiâ, in uno mandato tribus rebus providit: unum quidem est, ne pereat animal: alterum, ne tantam dominus jacturam faciat: tertium denique, ut inimici in gratiam redeant: qui enim beneficio afficitur, nisi plane sit lapideus, ei à quo beneficium acceperit, par pari reddere curabit: alter autem beneficus audiens, alterum non amplius inimicum appellabit: vide autem quâ arte id perficit, cum jubet erigi animal cum alio; nam ut ait Isidorus, inimicus ad prolapsum animal erigendum accedens, inimicum omnino alloquetur, ac dicit, tu istinc erige, ego hinc: colloquium porro reconciliationis præludium est, ac via ad amicitiam ducens. Sic Alphonsus Arragonum Rex, per Campaniam

incedens, cum Agazonem audisset prætereuntium opem implorare, ex equo descendit, & eum ad asinum erigendum adjuvit; quo facto omnium Campanorum amorem sibi conciliavit: sed quod ille in nova lege cum omnium admiratione præstitit, idem omnibus Judæis in lege veteri imperatum fuit. Verum si hanc legem de ove errante non prætereunda, aut bove inimici, deque odientis jumento sublevando, discutiamus. Multorum fuit sententia id de solis Judæis respectu hominum suæ gentis dictum fuisse, cum quibus inimicitias habere prohibebantur: itaque qui in Exodo inimicus dicitur, in Deuteromio, ubi lex eadem repetitur, frater appellatur; sic enim scribitur cap. 22. *Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo, &c. Si videris asinum fratris tui, aut bovem cecidisse in via, non despicies, sed sublevabis cum eo.* Sed cum de veris inimicis sermo est, non solum odio habere permittit, sed etiam jubet delere: ut cum sermo est, de Amalec. Deuter. 25. *Memento quæ fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris de Ægypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassifidebant, ceciderit: quando tu eras fame, & labore confectus, & non timuerit Deum: cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & subjecerit cunctas per circuitum tibi nationes in terra, quam tibi pollicitus est, delebis nomen eius sub celo, cave ne obliviscaris.* In Evangelio autem nobis præcipitur neminem odisse. Ac licet ea lex vetus omnes respiceret; ubi tandem præcipitur quod in Evangelio mandatur, de altera maxilla tradenda, si dextera percussa

cussa fuerit, de pallio tradendo ei qui tunicam abstulerit, & alia multa quæ Christus solus docuit? unde non mirū, si præmia, & pœnas amplificarit, cum mandata etiam auxerit, & legi perfectionem addiderit.

Tertiam legem habet Sapiens Proverb. 25 *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis super caput eius, & Dominus reddet tibi.* Quo mandato imperatur ut inimicus in sua necessitate non deseratur, sed benè tractetur: & hinc duo pollicetur Deus: unum est inimici vel pudor, & confusio; nam eius vultus rubore perfundetur, ac si carbones haberet in vultu: vel eius mutatio in amorem, quo tantum ardebit, ac si haberet congestos in capite suo carbones: caput autem nominavit quasi principem animæ partem, ut hinc sapiens fiat, & ad mentem redeat, uti syderato, & apoplectico mos fuit ferrum candens in verticē apponi, ut glacies, & frigus humoris pigri solveretur: Alterum est, ut si adeo frigidus esset, ut tot beneficiis, quasi congestis carbonibus non incalesceret ad amorem, vel ad ruborem non pudefieret, vel ad pœnitentiam dolore non ureretur, quasi carbonibus desolatoris: Deus ipse vicem redderet, cuius causā, quia eius mandato ea beneficia essent præstita: unde colligitur in veteri Testamento quædam fuisse mandata pro inimicorum dilectione, quæ maximam habent in se perfectionem: in hoc enim ultimo non tantum prohibetur ultio: & vindicta, aut memoria injuriarum, sed etiam imperatur ut inimico subveniretur.

Nihilominus tamen cum Judæis tanquam rudibus, atque pueris locutus sit Deus, Christianis autem tanquam viris & eruditis; oportuit ut in nova lege majora & certamina, & præmia proponerentur, & consequenter perfectiora præcepta: unde Christus dixit ideò se venisse, ut legem non solveret, sed adimpleret: hoc autem fecit, non solum id efficiendo, & observando quod jubebatur in lege; hoc enim sensu & alij legem implere debuerunt; sed perficiendo, & aliquid addendo: unde dicitur: *Dictum est antiquis, &c. Ego autem dico vobis, &c.* quasi aliud afferret, quam quod dictum erat. Atque ut de aliis rebus nihil dicam, sed tantum agam de ultima lege quæ proposita est. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitierit, da ei aquam bibere.* Rectè admonet Isidorus Pelusiota libro 4. epist. 11. illud dictum, non esse rem adeo eximiam, & præclaram, sed eiusmodi quæ magis optanda sit, ut contingat. Nam cum inimicus in tantam incidit necessitatem, ut ei opus sit sui etiam inimici commiseratione, id verò quavis equidem calamitate, & quovis supplicio acerbius esse judico: & hoc vulgus hominum sibi persuadet, cum dicit: ne eò redigar, ut ab inimicis meis cogar stipem accipere. Quod si igitur id quod dictum est, eiusmodi est, ut facientibus quidem optabile, iis verò qui patiuntur, supplicij loco sit, quid est quod mireris? maxime cum nec simplex sit beneficium, sed maius quoque afferat supplicium: hoc enim faciens, carbones congreges super caput eius: si igitur res ipsa locum habeat supplicij,

causa quoque ob quam fit, est alterius pœna. Nam quod aliqui dicunt id significare, quod hac ratione amore calefaciat, nō sunt audiendi: quid enim necesse fuisset eos ad famem adducere? nam quolibet tempore præstitum beneficium id fecisset. Non igitur (ait Isidorus) miror, & magni facio eos, qui hoc faciunt; sed illos potius, qui cum videant inimicos suos rebus omnibus abundare, non modò non invident, sed laudant, sed pro ipsis orant: id quod nova Evangelij Philosophia præcipit, dicens: *Diligite inimicos vestros: benefacite iis qui oderunt vos: orate pro persequentibus vos.* Illic enim necessitas frangere, atque emollire animū solet; isthic autem nuda est voluntatis exploratio. Quod si Apostolus Rom. 12. hac etiam veteri exhortatione usus est, id fecit quòd cum imperfectioribus sermonem haberet. Constat itaque Evangelicam legem in hac etiam parte, veteri lege perfectiorem esse: & hinc innotescere quod diximus huius legis perfectionem in eo summam esse, quòd plura à nobis, quàm à Gentilibus, aut à Iudæis exigantur.

Hinc verò excusationem non debes præstare, quasi nimium à te exigatur, ut superes quidquid in utraque lege, naturali, & scripta proponitur; nam quod ad legem naturalem proponitur, illa rationem non excessit, dicente Apostolo Roman. 2. *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt:* Lex autem Christiana tota in fide fundatur, quæ omnem cognitionem naturalem excedit: lex autē scripta cum sit imperfecta, dicente Apostolo ad Hebr.

Nihil enim ad perfectiōem adducit lex: unde data est pueris & rudioribus: Et fit reprobatio præcedentis mandati propter infirmitatem eius, & utilitatem: lex Christiana ad omnia sublimia nos vocavit: itaque nulla perfectio illam superavit: nam si agatur de præceptis, quod summum præcipi potest, id in omni genere iussit: quòd si consilia spectemus, quam perfectionem non proposuit: ut scias te ad omnia sublimia vocatum esse.

At, inquires, minora aliis suffecere, cur non etiam mihi? Quid ista uteris: comparatione, quæ iniqua est? nam alijs minora & imperfectiora suffecere, quia hæc tantum ab illis postulata sunt; à te autem Deus maiora exigit. Sed minora mihi satis sunt, & illis sum contentus: tu quidem minoribus sis contentus, adeò exigui es, & animi, & ingenij; sed Deus illis non est contentus, & à te maiora postulat. Sed quare? quia 1. Deus sic exigit secundum uniuscuiusque statum: Illorum status fuit imperfectus: tuus status ad summum euectus est. Nonne tu maiora exigis à viro, quàm à puero? Eorum status fuit puerorum, tuus status est virilis; itaque plus à te exigit, quàm ab illis. 2. Quia Deus rationem habet virium, & secundum vires onus imponit. Veteres parum gratiæ habuerunt, quia eorum sacramenta fuerunt vacua? & inania: in nos effusa est gratia, non data strictim, & angustè, sed copiosè, & usque ad profusionem; immò datus nobis ipse fons gratiæ, nempe Spiritus Sanctus. 3. Quia Deus plus ab illis exigit, quibus plus promittit; factæ aliis promissiones temporales fuere, & in hac vita conclusæ.

Quæ

Que nobis promissa sunt; non sunt minoræ cælo, & æternitate. Cùm igitur (uti ex Isidoro diximus) certaminibus consequentia sint præmia, oportuit ut quibus maxima præmia sunt proposita, maxima etiam certamina proponerentur. Certè eadem illa omnia tibi Deus præcipere poterat sine mercede; & si ita fecisset, observare debueras: quia ipse in te omnia potest, & tu illi omnia debes: sed aliter tecum egit, & nihil voluit præcipere sine mercede; cùmque auxit mandatum, auxit & præmium. Cur te itaque excolare vis, & præcepti difficultatem obtendere, cùm, aucto præcepto, auxerit & vires, neque hoc tantum, auxerit etiam præmium, ut reduplici te incitares, & maiori auxilio, & maiori præmio; ne si utrumque negligeres, maiori afficereris supplicio: Hæc enim æquali passu incedunt, maius præceptum, & maius auxiliū; ex maiori auxilio, maius opus; ex maiori opere, maius meritum; ex maiori merito, maius præmium; ex horum omnium contemptu, maius supplicium.

At 2. repones: Quis ego sum; qui audeam sperare me posse tot præclarorum hominum, qui in lege veteri flourerunt, virtutem atque merita attingere? Nunquid æquare possū veteres illos Patriarchas, Abraham, Isaacum, Iacobum, Iobum, Moysen, Davidem, & innumeros Prophetas? Parū est quod proponis, ut æquare illos possis, cum ex vi status tui tenearis superare. Num legisti quod de Ioanne Baptista dixit Christus Matth. 11. *Non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista: Qui autem minor est in regno cælorum, maior est*

illo. Nempe quia Ioannes ad legem pertinuit; secundum illud ibidem: *Lex usque ad Ioannem:* Propterea Ioannes ratione status fuit minor quolibet existente in Evangelica lege, quæ vocatur regnum cælorum, secundum illud: *Pœnitentiam agite, appropinqua vit enim regnum cælorum;* quia tunc omnibus cælum apertum est. Sed proh dolor! jam magnum est si Sanctos veteris Testamenti adæquemus: quàm graves illos accusatores experiemur in Iudicio, cùm eorum gesta nostris comparabuntur. Nam si dixit Christus Matth. 12. *Viri Ninivite surgent in Iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plusquam Ionas hic:* A pari ratione quid expectare debemus à præclaris illis viris: dum factorum suorum comparatione ignaviam nostram coarguunt, & se in lege scripta, aut etiam in lege naturæ præstitisse ea ostendunt, qualia neque aggredi tentavimus: cum ipsi neque haberent anteriora exempla quæ sequerentur, neque Christi documenta, neque tantam gratiæ affluentiam, neque tantam sublimes promissiones, neque tantam præsentia præmia, neque ab illis tanta perfectio exigeretur.

Næque verò te deterreat tam sublimis divinorum mandatorū perfectio, quasi tibi plus imperatum sit, quam possis facere, & præcepta divina vires tuas excedant: ac minus possis, quàm tibi sit præceptum. Etenim & plus etiam optare debes, quàm quod est imperatum: quippe non solum Christus proposuit præcepta; sed etiam cōsilia, quæ præceptis longè sunt perfectiora; &

quidem omnibus; & quæ etiam obfer-
vare posses, si velles, nam ad omnia
gratiam obtulit, & auxilium. Vide et-
tiam de cælo ipsum tibi offerentem pal-
mas innumeras, & coronas, quibus a-
nimatus ad summa omnia, & excelsa
aspirare potes. Aude aliquid tantâ lau-
de, & tantâ mercede dignum: quod do-

nare nobis dignetur Jesus Christus Ec-
clesiæ Sponsus. Trahe nos post te, in
odorem unguentorum tuorum curre-
mus: unguenta illa, tua sunt præcepta,
tua sunt consilia, tua sunt exempla, tua
sunt præmia, ad quæ omnia vos voco,
& invito, cum gratiâ Domini nostri
Jesu Christi. Amen.

FERIA SEXTA CINERUM,

CONCIO TERTIA

DE DILECTIONE INIMICORUM,

Huius præcepti perfectio ex imitatione Sanctorum, &
similitudine Dei.

Diligite inimicos vestros. Matth. 5.

ACTURUS iterum de perfe-
ctione legis Evangelicæ, quæ
nobis præcipitur non modo
inimicos nostros non ulcisci,
aut odire, sed etiam eos amare, & iis
benefacere, hinc alteram huius legis pro-
bationem sumimus, quod ea sit optima
imitatio Sanctorum Christi & Dei, in
qua imitatione consistit nostra perfec-
tio: etenim illi sunt nostrarum actio-
num regulæ, quibus nos oportet con-
formes esse.

Atque ut à Sanctis initium ducamus
cave ne putes alia nobis, alia ipsis data
esse præcepta, vel consilia: eadem om-
nibus proposita sunt: ne dicas, ista
bona sunt pro Sanctis, non pro nobis;

cum ad omnes æqualiter spectent: sed
in illis maior fuit observatio. Ad hæc
cum eos habeamus vitæ magistros, nos
operibus magis, quam verbis docue-
runt; unde nostra perfectio in eorum
imitatione consistit. Denique ea omnia
quibus ipsi perfecti extiterunt, nos et-
tiam perfectos efficient, secundum il-
lud ad Hebræos 13. *Quorum intuentem
exitum conversationis, imitamini fidem:* Un-
de vis initium ducam: an à veteri, an à
novo Testamento; istud propius est, &
magis nostrum, & in eo sunt illustriora
exempla. Qui primus omnium vitam,
& sanguinem pro Christo profudit, fuit
Stephanus: illius præclaræ virtutes
in actibus Apostolorum prædicantur:

Stepha

Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, faciebat signa, & prodigia magna in populo: Sed quod ultimum de eo narratur, & in quo vitam finivit, quasi aliud nihil melius superesset, hoc fuit, quod inter eos à quibus lapidabatur constitutus, & ab omni turba lapidibus appetitus, lapidesque nivis instar excipiens, neglectis qui inde oriebantur doloribus, diceret: *Domine ne statuas illis hoc peccatum.* Et ut intelligas (ait Chrysostomus homil. de cruce & labore) hæc illum diligenter, & accuratè egisse, non simpliciter oravit, neq; obiter, & leviter; neq; stans, sed positus genibus, cum dolore, & cõpunctione, & cum multa cõpassione: *Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino.* Hic vitã, hic virtutem, hic õpus omne finivit: neque enim absoluto opere superfuit quod ageret. Vide omnes huius actionis circumstantias, nulla est quæ summam virtutem non ostendat. Vide quo in statu, quomodo tractatus, in ipso calore injuriæ: parum putat quod ipse ignoscat, nisi Deus ipse ignoscat, idq; ipse sic rogat, ut nihil pro se ita petierit, adeo omnes huius virtutis numeros implevit. Ac ne putes singulare fuisse tantum exemplum: vide aliud in Apostolo Paulo expressum, qui postquam omnes suas passiones enumeravit 1. Cor. 11. *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, à Iudæis quinque quadragenas, una minus accepi, ter virgis cõsus sum, semel lapidatus sum: cum totam illam seriem tormentorum percensuisset, & innumeras insidias quas quotidie à Iudæis sustinebat: de illis tamen sic sentit Rom. 9. Optabam enim ego ipse*

anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei, secundum carnem, qui sunt Israëlita: sive Apostolus per hæc verba intelligat mortem, sive, interpretatur Sanctus Chrysost. privationem gloriæ cælestis: seu ut alij putant disationem vocationis ad fidem: quocumq; modo id intelligatur, non potest ultra progredi dilectio: quod si pro inimicis, & pro persecutoribus, certè nihil addi potest. Ac ne singulos sigillatim recenseam, audi quomodo idem Apostolus, de omnibus Apostolis loquatur, & eorum sequacibus 1. Cor. 4. *Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit tanquam morti destinatos, quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus: Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: Non infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles: usque in hanc horam, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: Maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus: tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsam usque adhuc: Vide quales fuerint Apostoli omnes, & sine ut usurpem verba S. Basilij Homil. de Ira. Quorum tu, dic mihi, cupis esse discipulus, Beatorum-ne hominum, & Deo gratorum; an eorum qui spiritu referti sunt maligno? Sed ne omnes recenseam, revoco te ad Sanctos veteris Testamenti, in quibus hoc admirandum, quod non solum seiplos, sed etiam legem suam superarunt. Etenim uti in alterâ Concione diximus nõ eis imperata est dile-*

dilectio inimicorum, sed permiffa est lex Talionis, *oculum pro oculo, & dentem pro dente* eijcere potuerunt, & par pari referre: eos tamen nihil minus quam Apostolus effecisse reperies: audi enim quid dicat Moyfes toties à Judæis, calumniis appetitus, cum Deus ad ulcifcendas eius injurias se paratum ostenderet. Num. 14. *Dimitte obsecro peccatum populi huius, secundum magnitudinem misericordie tue.* Et Exod. 32. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti:* Vides hominem justum securitatem suam aliorum saluti postposuisse: At tu ô Moyfes, nihil peccasti, cur alieni supplicij vis esse participes? Non sentio felicitatem, respondet hominum mitissimus, si alij rebus adversis conflitentur. Quid memorem Davidis facta, cum Saülis persecutionem perpessus est: plus temporis ista exigent, si singula enarrare vellem: simile tantum profero eiusdem dictum: 2. Reg. 24. Nam cum videret Angelum stricto gladio, populum deleturum, sic oravit. *Ego sum qui peccavi. Ego iniquè egi; isti qui oves sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei.* An non Samuël Propheta à populo suo affectus est injuriâ, contemptus, & rejectus, & tantâ ignominia notatus ut eum Deus voluerit consolari, partem ignominia in se recipiens his verbis 1. Reg. cap. 8. *Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos:* Quid igitur ille sic rejectus, & contemptus? audi quid dicat 1. Reg. cap. 12. *Absit autem à me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam, & rectam.* Peccatum arbitratus est,

non orare pro illis, à quibus injuriam acceperat, & illis non benefacere: ut scias justos omnes hunc sensum habuisse. Sed quæ dicta sunt in unum colligamus. Stephanus dixit. *Domine ne statuas illis hoc peccatum:* Paulus dicebat, *optabam anathema esse à Christo pro fratribus meis, secundum carnem:* Apostoli omnes maledicuntur, & benedicunt: persecutionem patiuntur, & sustinent: blasphemantur, & obsecrant: Moyfes dicit: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* David ait. *Vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum Patris mei.* Et Samuël. *Absit à me hoc peccatum in Dominum ut cessem orare pro vobis:* Vide quid post hæc exempla te facere deceat: ac discas hunc omnium Sanctorum sensum fuisse, ut aliorum felicitatem præferrent suæ. Sed quid ego Sanctos commemorem, cum Sancti Sanctorum exemplum habeamus, de quo ait Apost. Rom. 15. *Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est, impropria impropertantium tibi, ceciderunt super me.* Porro cum Christus datus fuerit hominibus in exemplum, certum est in eius perfectâ imitatione sitam esse perfectionem: Nam ut ipse dixit Matth. 10. *Non est discipulus super magistrum: nec servus super Dominum suum: sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius, & servo, sicut Dominus eius.* At licet Christus semper fuerit in omni virtute perfectus, ut tamen dicitur de eius infantia Luc. 2. *Et Jesus proficiebat sapientiâ, & etate & gratiâ apud Deum, & homines:* non quidem habitu, sed actibus; ita quoque in Cruce summa dedit exempla: quid porrò fecit in Cruce? cum esset in summâ supplicij acer-

acerbitate, post vincula, post sputa, post convicia, post illusiones, post alapas, post flagella, post spinas, post crucem: cum iam morienti maxime illuderent. Matth. 27. *Prætereuntes autem blasphemabant eum, moventes capita sua & dicentes: Vah, qui destruis Templum Dei, & in triduo illud reedificas: salva te ipsum: si Filius Dei es, descende de Cruce: similiter & Principes Sacerdotum illudentes cum Scribis & senioribus dicebant: alios sal vos fecit, seipsum non potest salvum facere: si rex Israël est, descendat nunc de Cruce, & credimus ei: confidit in Deo: liberet nunc, si vult eum. Dixit enim quia Filius Dei sum. Id ipsum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperebant ei. Jesus mansuetissimus inde occasionem accepit bene illis faciendi, conversus ad Patrem, Luc. 23. *Pater dimitte illis non enim sciunt quid faciunt: Vide bonitatem: Non modo fert placide quæ inferebant tormenta: non modo non ulciscitur: non modo non poscit à Patre vindictam: sed nec Patrem ulcisci permittit: immò veniam petit: immò excusat: immò pro illis iisdem moritur: & dū urgent, ut descendat de Cruce, ut credant in eum, eo ipso non descendit, quod sanè mirum est. Ille quidem terram commovet, petras scindit, aperit sepulchra, Solem obscurat, diem nocte tegit; non ut hostes ulciscatur, sed ut sciret ipsum parcere non impotentia, sed misericordia: ac ne putes ipsum à Patre suo auditum non fuisse, ait Apostolus Hebr. 5. *Exauditus est pro sua reverentia.* Hinc enim multi redierunt percutientes pectora sua: hinc conversus est Paulus: hinc tria Judæorum millia unâ concione con-**

vertit Petrus Act. 2. *Et apposita sunt in die illa animæ circiter tria millia: Et Act. 4. Multi autem eorum qui audierunt verbum, crediderunt; & factus es numerus virorum quinque millia: & aliis vicibus Judæorum innumeri conversi sunt: Audi quid dicat Jacobus ad Paulum Act. 21. Vides frater quot millia sunt in Judæis qui crediderunt.* Certè ut ait S. Basilius homil. de Irâ. *Multa tibi toleranda, ut ad eius imitationem pervenias.*

Sed tibi Christum ut hominem proposui, vis ut Deum? & ut ipse loqui solebat cum esset sermo de Divinitate, vis ut Patrem eius tibi proponam? hoc enim ipse exemplum nobis in Evangelio proposuit Matth. 5. *Diligite inimicos vestros: Benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persecutibus, & calumniantibus vos, ut sitis filij Patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos: & totum claudens discursum. Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est, in cuius clausulæ verbis, hæc continetur.*

I. Perfectionem consistere in similitudine cum Deo: Unde concludit. *Estote ergo vos perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est: præcesserat autem sermo de similitudine. Ut sitis filij Patris vestri, hoc est similes Patri vestro, id enim significat filiatio. Ratio vero est. Quia omnis perfectio effectus consistit in adæquatione eius cum sua causâ: qui itaque Deo similis est, ille perfectus est. Deinde omnis perfectio est in Deo, ille igitur perfectus est, qui est Deo similis: itaque uti bene advertit S. Chryl. non Angelorum, aut Archangelorum simili-*

tudinem nobis Christus proposuit, sed ipsius Dei.

2. Cùm ea similitudo cum Deo possit respicere varias Dei perfectiones, eam potissimum respicere quæ consistit in misericordiâ. In primis, quia hæc est perfectio quæ primum innotescit in Deo, ac magis elucet: Psal. 32. *Misericordiâ Domini plena est terra: & sæpe, ut Psalm. 144. Miserationes eius super omnia opera eius, quod iuvat ad imitationem: Nam licet sit æquè justus ac misericors, eius tamen iudicia sæpè sunt occulta; misericordia semper manifesta: deinde, plus de illa gloriatur: Unde sic orat Ecclesia. Deus cui primū est misereri semper, & parcere: deinde hujus virtutis nos potissimū vult esse imitatores: itaque quod ait sanctus Mattheus cap. 5. Esote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est: sic exponit. S. Luc. cap. 6. Esote misericordes, sicut Pater vester misericors est: unde tam crebra ad misericordiam invitatio.*

3. Ad eam perfectionem misericordiæ quæ vult præcipuè gloriari tendere homines debent ex filiatione, quia filiationem decet similitudo, præsertim ratione principij, unde res oritur: In nobis autem oritur filiatio ex misericordia: ipse enim per misericordiam genuit nos, secundum illud 1. Pet. 1. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, &c. in hereditatem incorruptibilem, &c. unde cum dicitur, ut sitis filij Patris vestri, non*

est inepta propositio, quasi fieri posset, ut quis non esset filius Patris sui: Bene autem, ut quis non esset suo Patri similis: sed cum ista filiatio sita potissimum sit in similitudine, hoc vult Christus; ut qui adoptione sunt filij, moribus etiam sint similes: cum itaque origo filiationis sit ex Dei misericordiâ, ut sit similitudo ratione principij, necesse est ut similitudinem paternæ misericordiæ æmulemur.

4. Eam similitudinē in perfectâ misericordiâ eò usque tendere debere, ut non tantum unusquisque proximum diligat, secundum illud Matth. 5. *Audistis quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum: ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros: Item ut non, tantum à te aliquid postulanti concedas, secundum illud. Omni autem, quæ petit à te, da ei, & volenti mutuari à te, ne avertaris. Item ut non tantum beneficias illis, à quibus, aut accepisti, aut vicem expectas: secundum illud Matth. 5. Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Luc. 6. Nam & peccatores diligentes se diligunt. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt; quæ gratia est vobis? si quidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his à quibus speratis respicere; quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus fenerantur, ut recipiant equalia: Mat. 5. Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne, & ethnici hoc faciunt? Sed etiam ut hostibus & inimicis, nullâ habitâ ratione cuiuscumque injuriæ sive in bonis; unde loquitur de sublatâ tunica: sive in corpo-*

corpore; unde sermo est de alapâ: sive in actione, unde meminit angariationis: sive in famâ & honore, unde loquitur de calumniantibus, & persequentibus; summa & optima, & omnia beneficia concedantur, ut sitis filij Patris vestri qui in cælis est qui solem suum oriri facit super bonos, & malos: & pluit super justos, & injustos: Horum beneficiorum meminit, non tantum quia erant notissima iis, quibus loquebatur: sed 1. Quia nulli negata, ut scias nullum inimicum esse excludendum: videmus enim neminem etiam sceleratissimum privari sole, & pluviâ. 2. Quia longè præcipua sunt: ut tu quoque aliis maiora non deneges. 3. Quia per illa, omnia alia bona temporalia concessa sunt: ex his enim tanquã ex causis cætera naturæ beneficia procedunt: ut scias nihil planè ulli negandum esse: 4. Quia æqualiter bonis & malis concedentur, ut scias communia beneficia, & officia æqualiter præstanda esse amicis, & inimicis. 5. Quia supra necessitatem tribuuntur, & supra desiderium eorum qui accipiunt: ut scias ita te gerere cum proximo: si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam; præbe illi & alteram: & ei qui vult tunicam tuam tollere dimitte ei & pallium: & quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo, & alia duo:

5. Huius similitudinis fructum esse filiationem secundum illud, ut sitis filij Patris vestri qui in cælis est: quã dignitate, nescio quid nobilius, quid maius, quid excelsus, quid optabilius fingi possit? secundum illud 1. Ioan. 3. Videte qualem

charitatem dedit nobis Pater, ut filij Dei, nominemur, & simus: Vide autem quid ex tali filiatione sequatur.

1. Quidem maxima in die Iudicij confidentia, secundum illud Ioan. in sua 1. Epist. cap. 4. In hoc perfecta est Dei charitas nobiscum, ut fiduciam habeamus in die Iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Id est ex Augustino. Quia imitamur illum: Nam in mundo facit solem suum oriri super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos: Ita nos qui non possumus inimicis nostris temporalem solem, & pluviã impartiri, præstamus lachrymas, cum pro illis oramus, & eos beneficiis more cœlestis Patris afficimus: atque in hoc consistit perfecta charitas, neq; enim ulla major, vel divinior esse potest: unde fiducia oritur in die iudicij: quod præmium erit vel maximum, ut cum totus orbis contremiscet coram Iudice, fiduciam habeamus: Nam quid vereatur filius à Patre? an forte ut ab illo non agnoscat? sed similitudo impediens: Quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo: prætereã quia securus erit de misericordiã: Beati enim misericordes, quoniam misericordiam consequentur. Quã enim mensurã mensi fueritis, remetietur vobis.

2. Oritur quædam moralis certitudo, quod simus in gratiã Dei, & quod Deus nos diligat ut filios: rependitur enim dilectio dilectioni: Quia enim inimicos diligimus, Deus nos diligit ut amicos, & filios: præsertim cum cæteri amores possint esse suspecti: inimi-

corum autem amor non possit esse suspectus, cuius aliam causam præter Deum invenire non possumus, quia nimirum eadem est dilectio, & Dei, & inimici: cum non indiligatur inimicus, nisi quia Deus præcepit: unde constat quod diximus maximam esse legis huius perfectionem, cum perfectam charitatem contineat, secundum illa verba Ioannis citata. *In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die Iudicij, quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.* Vide autem quo tendat illa perfectio, ut sit similis ipsius Dei perfectioni: ait enim Christus. *Estote ergo & vos perfecti, sicut & Pater vester perfectus est.* Et eodem sensu. *Estote misericordes sicut & Pater vester cælestis misericors est.* Nam licet in Deo nihil sit imperfectum, nemo tamen plenitudinem perfectionis ipsius intelligit, nisi charitatem eius agnoscat: est autem quoad effectum charitas eius ad summum perducta in dilectione inimicorum: Vnde S. Ioan. in Epist. 1. cap. 4. *In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.* Quoad effectum nihil majus facere potuit. Sed ut summum charitatis excessum exponat, subdit. *In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris: Quo proposito exemplo subdit imitationem: Charissimi si sic Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere.* In quibus verbis nullum omnino excipit.

Quæ cum ita sint. Vide, mi Auditor, quâ mercede propositâ ad præclarissi-

imum omnium facinus impellaris, nempe filiatione Dei, eius similitudine, virtutis ipsius participatione, & virtutis & perfectionis ipsius imitatione. Pudeat te intra tam angustos fines tuam virtutem concludere, ut non majora præstes quàm ethnici, *Quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Item si benefeceritis his, qui vobis bene faciunt, quæ gratia vobis est? nam & peccatores hoc faciunt? Item si salutaveritis fratres vestros tantum; quid amplius facitis, nonne & ethnici hoc faciunt?* Attende quos sequaris auctores, publicanos, peccatores, ethnicos. Tu qui authorem & exemplar vitæ tuæ sumere debebas Deum, secundum illud. *Et eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos, & malos.* Estote ergo misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Et Matth. *Perfecti sicut perfectus est:* Sed quid dico te imitari ethnicos, cum illis longè sis inferior. Aristides licet innocens missus in exilium, ingrata civitati bene precatus est: Socrates, & Phocion dum cicutam biberent, ille quidem civibus suis ignovit, hic filio præcepit ne hanc patris injuriam ulcisceretur. Tu melioribus instructus præceptis ne tantum quidem præstare potes? licuerit Iudæo, dentem pro dente, oculum pro oculo repetere, & lege Talionis uti: sed cum Christiano majora proposita sint præmia, cur non etiam majora certamina? Certè quidem post tot exempla in veteri, & in novo Testamento, quid non debes præstare? sed post Christi exemplum quò non debes virtutem tuam promovere? *Inspice, & fac secundum exemplar quod tibi in monte*

monte monstratum est. Quid non ille à suis pertulit post tot oblata beneficia, post tot collatas gratias? Tu nondum ad motem innocens damnatus es, nondum Cruci affixus: sed ne venditus quidem nec flagellatus, nec illusus. Quàm multa tibi toleranda sunt, ut ad eius imitationem per venias? sed hæc omnia ad eius Humanitatem pertinuerint: Nónne & Divinitatis ipsius tibi ostensa sunt exempla? Tùne id dedigneris, quod vel ipse Deus non dedignatur? Tùne majoris es juris? an majoris dignitatis? an plus offensus? ille patienter ferat, tu non patiaris? Ille ignoscat, tu vindices, ac ulciscaris? Quomodo Patrē appellabis, cui nullâ in re vis esse simills? An ille per ignaviam illatas sibi injurias dissimulat, an patitur ex impotentia, & infirmitate? aut non magis potentia, & misericordia? Hoc nimirum est esse Deum: Hoc est esse omnium Patrem, hoc est esse omnium Dominum: unde sic canit Ecclesia. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miserando manifestas. Et dicitur Sapient. 11. *Misereris omnium quia omnia potes.* An tu in contrarium, sola ultione teputabis invictum, & fortem? *Quid gloriaris in malitiâ, qui potens es in iniquitate?* Quam afferes Deo excusationem, cum te modis omnibus ad parcendum impulerit: minis, sed quantis? mercede, sed quali? exemplo, sed quam illustri? doctrinâ, sed quam solidâ, & manifesta? exhortatione, sed quâ vehementi? Certè majores minas intentare non potuit, negatione veniæ: neque enim parceret, nisi parcas, immò

hac tibi conditione parcit: & in oratione quâ veniam petis, hanc quoque conditionem apponit: *dimitte sicut dimittimus: immò etiam revocationem veniæ minatur, nisi ignoscas: unde parabola de decem milium debitore. Ita Pater meus cælestis faciet vobis, nisi remiseritis unusquisque proximo suo de cordibus vestris.* Vnde sanctus Chrysoströmus concludit, nihil esse pejus injuriarū recordatione, quod non solum veniam delictorum impediatur, quia nullam habet excusationem, sed etiam quod datam veniam revocet. Quid memorè iudiciū, quid carcerè, quid gehennam ignis, quid vincula, quid tortorè, quid externas & æternas tenebras, & veniæ desperationè, & satisfactionis rigorè, donec reddat usque ad novissimum quadrantem? Item nec majorem mercedem proponere potuit, nempe remissionem omnium delictorum, etiamsi debeas decem mille talenta: Quod enim vix potes fusis ubertim lachrimis, multis laboribus, & ærumnis, & gravi pœnitentia consequi, illud parvæ injuriæ remissione consequi potes: Ad hæc filiationem Dei pollicetur, amorem ipsius, perfectam charitatem, & divinæ perfectionis imitationem: hæc est enim illa via sublimis, de qua Apost. 1. Cor. cap. 12. *Excellentiorem viam vobis demonstro.* Insuper fiduciam in die Iudicij, & misericordiæ certitudinem, uti suprâ diximus. Iam quibus exemplis in utroque testamento, in veteri, & in novo: sed præcipuè Christi Domini, dicente Apost. ad Coloss. 3. *Donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donavit*

vit vobis, ita & vos. Immo & ipſius Dei, ut ſit filij Patris veſtri, qui in cœlis eſt: ut te pudeat non feciſſe, quod ante te multi fecerunt: ut pudeat id te non pati, quod ipſe Chriſtus diſſimulavit, & quod ipſe Deus, tot beneficijs quotidie proſequitur. Quod pertinet ad doctrinam, de quibus non te erudijt? Quomodo injuriam ferre debeas, & odium, & maledicta: Si enim te oderit inimicus, juberis amare eò uſque ut eum ad te redamandum deducas: Si putet ſe offenſum, vade prior, & reconciliare cum eo rebus omnibus alijs dimiſſis, & licet paratus ſis ſacrificare, deferre ſacrificium & hoſtiam ante ipſum altare, & accurre ad reconciliationem: Si maledicit, benedicas: Si perſequitur, pro eo fundas orationem: Si alapam impingat, alteram maxillam porrigas: Si rapit tunicam, des ei etiam pallium: Si cõgit te ire ſtadium unum ſecum, pergas etiam duo ſtadia: Si trahit in judicium, ne litiges cum eo: ac licet ſit adverſarius,

conſentias cum eo etiam in viâ, ut nihil planè ſit, in quo inimicum non ſeras. Iam quæ ſuavior & efficacioreſ exhortatio eſſe poteſt, quam Patris ad filios, quã Domini ad ſervos? Ita te modis omnibus convincit, ut ignoſcas, ut parcas, ut non vindices, ut non oderis, ut patiaris, ut prævenias, ut diligas, ut ames, ut ores, ut benedicas, ut beneficias, & vindicas in bono malum. Si poſt tot ſalutis modos te charitas divina non tangit, neſcio quibus rebus tangi poſſis, & commoveri; & ſi tot amoris ignibus non ardes, neceſſe eſt ut æterno odio, & æternis ignibus ardeas in gehennâ. Fœlix ille in quo amorem Divinum nullæ injuriæ, nulla odia poterunt extingueri: Qui ſic diligit, Deus illum uti filium diligit, quod ſi filius erit, certè etiam erit & hæres regni, cœleſtis ſcilicet, & æterni; ad quod nos perducatur Pater, Filius, & Spiritus ſanctus.
Amen.

FERIA SEXTA CINERUM
CONCIO QUARTA

DE DILECTIONE INIMICORUM.

Contra Legem Mundi circa injurias: scilicet vindicandas esse.
 & ultionem esse licitam.

Diligite inimicos vestros, Matth.

SICVT sui sunt corporum nostrorum morbi, ita etiam sui sunt animorum: ex omnibus autem animorum morbis nullus difficilius curatur, quam odium. Certè superbia difficulter curatur, unde tam pauci sunt humiles: ægrè amor & impudicitia: ægrius avaritia, ait S. Chrysostr. sed odium, omnium ægerrimè: aliud enim est excarescentia seu indignatio, aliud ira, atque odium, ait S. Basilius: prima facillè extinguitur, alterum multo tempore durat, neque facillè sanatur. Non ideo tamen æger est deserendus, quia periculosè ægrotat: Immo tunc magis elucet ars Medici. Ac licet in morbis corporis multi sint incurabiles, unde Hippocrates sect. 12. aphor. 42. Levem Apoplexiàm ait ægrè solvi, sed fortem, & validam non posse omnino, ideoque quorundam morborum curationem prohibet; quod curari non possint: tamen in morbis animi nulli sunt insanabiles, propter animi mobilitatem. Propterea age aggrediamur hodie difficilimum omnium morborum animi sanare, hoc est odium, iram, & appetitum vindictæ: sed quoniam multi hunc ferinum appetitum non moribus solum, sed etiam doctrinâ defendunt, utrumque adoriamur, & non tantum voluntatem, sed etiam intellectum

perfanemus: neutrum facere possumus, absque gratiâ, illam petamus à Deo, ope virginis. *Ave Maria.*

CVM hic mundus unius Dei sit opus, perfectam habuit initio speciem atque imaginem unitatis: sui principij, adeo ut in omnibus suis partibus perfectam habuerit unitatem. Sed hæc unitas non diu perseveravit invidiâ Diaboli, cumque unitatis prima divisio sit in duo, statim divisus est hic mundus, quasi in duas familias, vel in duo Regna: quorum unus caput, & princeps, & Rex legitimus fuit Deus: alterius princeps, & tyrannus fuit Dæmon: secundum illud Christi, Ioan. 14. *Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quidquam:* id expressit S. Augustinus per duas civitates, quas à duobus amoribus constitutas fuisse dicit, unam ab amore Dei, alteram ab amore sui. Fecerunt itaque civitates duas, amores duo, & hoc habent ut in omnibus contrarietatem habeant, una enim incipit ab amore sui & desinit in odium Dei: altera verò incipit ab odio sui, & desinit in amorem Dei. Itaque harum civitatum Principes Perpetuò inter se dissensere: unde ut ait S. Ioannes, *In hoc apparuit Filius Dei ut destruat opera Diaboli:*
 Ita

Ita etiã cives utriusq; civitatis perpetuũ bellũ inter se gessere: Ita Cain Abelẽ persecutus est: Elaiũ Jacobum, Sautũ Davidem, filij huius sæculi filios lucis, *Johan. 15. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret: Quia vero de mundo nõ estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus*: Ita amborum mores sunt longè dissimiles, pugnantia instituta, leges planè contrariæ: sed omiffis cæteris, de unã tantum hodie iudicium instituendum est, nimirum de eã quæ respicit injuriarum condonationem. Lex mundi est, nullam ab alio offensam ferendam esse quæ possit vindicari, & nunquam injurias obliviscendas: Lex Christi est, diligendum esse inimicum, & quamlibet injuriam esse condonandam. *S. Chrysof. homil. 27. in Epist. ad Roman. Meminit cuiusdam dicti nonnullorum; Si me dilexerit, diligam: Si me dexter quoque non dilexerit oculus, effodiam illum: Longè aliter Christus, Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos: Ego utramque legem vobis iudicibus ante rationis tribunal hodie examinare aggredior, nullã factã utriusque roboris, & æquitatis dissimulatione.*

Incipiamus ab eã quæ injuriarum memoriam & ultionem non tantum permittit uti licitam, sed etiam ut utilem & necessariam præcipit. Cuius legis defensionem à mundano sapiente ita factam, me aliàs audivisse memini:

Non sum nescius in eã causã quam hodie coram vobis iudicibus defendo, licet plurimos habeam approbatores, me tamen aliquos licet paucos habitu-

rum adversarios, uti in rebus omnibus sunt hominum ingenia, & mores, neq; enim eadem omnibus probantur, adeo ut nulla sit tam evidens, certa que veritas, quæ non aliquos nanciscatur adversarios; scio quæ ad naturæ ipsius defensionem, & inculpatam verius tutelam, quam iniuriæ irrogationem diciturus sum, ab omnibus nationibus, seu barbaris, seu excultis, recepta esse: non ignoro tamen esse aliquos, falso virtutis nomine, & ementitã generositatis specie, qui velint in nobis omnem injuriarum sensum ita extinctum esse, ut cum Stoicis ne se quidem offendi posse dicant: Ita Cato colaphis cæsus negavit se percussum, quem sic extollit Seneca lib. de Constantia cap. 14. Cato percussus in os, negavit factum: majore animo non agnovit, quam ignovisset: quæ sic dicta, specie sunt maiora quam veritate: Verum ne præjudiciis cõtra nos agatur, aliq; vel invidiæ, vel suspiciones amovendæ sunt. Quorum,

Una esse posset ut malè existimemur amatores injuriarum, & ad aliorum defensionem propensi, aut amatores rixarum, ac jurgiorum, quo hominum genere nullum est odiosius, qui non solum ab omnibus Communitatibus, sed etiam ab Urbibus & Republicis, immò ab omni hominum cœtu longè arcendi sunt, & eiiciendi: qualibus hominib; tantum abest ut faveamus, ut potius contra eos decertemus: Neque enim eos laudamus qui injuriam inferunt, sed qui ulciscuntur, primi enim sunt injuriosi; alij vero injuriã quantũ possunt, & à se, & ab aliis amoliuntur: Nam sicut non laudamus, aut approbamus crimi-

inimicum auctores, sed vindices, eodem modo damnamus eos, qui injuriam irrogant; eos autem laudamus & approbamus, qui injuriarum auctores reprimunt, & ulciscuntur; quasi injuriarum vindices, atque hostes.

Altera suscipio esse posset nimis teneritudinis animorum, quâ fieret ut nimis delicati & ad omnem injuriam molles effemus, ut qui rebus omnibus offendamur, qui unius aciculæ puncturam, mortale vulnus interpretemur, aut adeo simus iracundi, ut ad minima bilis nostra commoveatur, aut ita morosi & impatientes, ut singulis nos lædi queramur, & omni occasione omnibus inimici fiamus; ita ut nihil unquam cuiquam à nobis parcat: Nos non salutavit aliquis, aut imprudentiâ, aut alio casu: haud dubie, quia nos contempsit: Non blandè, aut urbanè respondit: hostis est, aut inimicus: facete locutus est, & festivè, aut subrisit: contumeliose tractavit: Beneficium non fecit aut negavit: aperte inimicus est, & odit: odio odium reponendum est: durius locutus est, aut se vel alium mihi prætulit, aut re minimâ offendit: injuria hæc sanguine luenda est: Quæ agendi ratio si semel inter homines locum habeat, nullus unquam erit amicus, omnes erunt hostes, cum omnibus hominibus inimicitia suscipienda sunt, & gerenda: & iam uni homini orbis totus incolendus est, & omnes eiiciendi, si quietè vivere velit: Nolim adeo delicatam esse amicitiam, ut quâlibet injuriâ esse desinat, sed nolim etiam adeo esse stupidam ut nihil sentiat: fateor multa ab amicis, immò & passim ob omnibus

multa esse ferenda & dissimulanda que humanæ conditioni condonentur: sed assero quasdam esse offensas quæ cum amicitia, constare non possunt, quasdam esse quas aut non sentire, aut dissimulare, aut ignoscere, aut non ulcisci nemo possit, qui non sit vel servilis ingenij, vel abjectæ & stupidæ mentis, aut ingeniorum Princeps, Aristoteles multis in locis: Hoc etiâ innuit Ecclesiast. cap. 22. *Mittens lapidem in volatilia, dejiciet illa: sic & qui convitiatur amico, dissolvit amicitiam. Ad amicū etsi produxeris gladium, non desperes: est enim regressus. Ad amicum si aperueris os triste, non timeas: est enim concordatio; excepto convitio, & improperio, & superbiâ, & mysterij revelatione, & plagâ dolosâ: in his omnibus effugiet amicus.* Ex quo loco colligitur quasdam esse offensas quæ condonentur, quasdam autem quæ nunquam.

Tertium est ne videamur Evangelicis documentis adversari, quæ præcipiunt inimicorum dilectionem, *Diligite inimicos vestros, & benefacite ijs qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos*: sed sciendum est plurima esse in Evangelij quæ non continent præcepta, sed cõsilia: de cõsilijs autè dicitur *Qui potest capere, capiat*, qui modò loquedi significat non hoc esse omnium capere, & qui non capiunt, non peccare, quod de inimicorum dilectione, accipere debemus, scilicet non esse præceptum, sed consilium, à quo recedi potest cum ratione, ut sciamus non omnem vindictam damnari: Hos scopulos prætervehi ad rei ipsius probationem veniamus: ac doceamus vindictam non mo-

vindictam non modò non esse illicitã si sit iniuriã indebitã, sed plerùmque etiam rationabilem esse, perutilem, ac ferè necessariam:

1. Ratio peti potest ex ipso totius naturæ sensu, omnia enim se se tacito quodam instinctu tuentur atque defendunt, & injuriam propulsant. Id videre est in rebus insensatis, ut elemētis, quorum perpetua pugna est, in Plurib⁹ mixtis, plantis, & arboribus, in quibus mirabiles videmus sympathias, & antipathias; in omnis generis animalibus, in pueris, in quibus natura sola est, non mores, non aliena persuasio: Quæ autē secundum naturam sunt, ea in vituperationem & reprehensionem cadere nō possūt, utpote quæ carēt malitiã: Quid quod, licet nociva animalia occidere, venenosas herbas eradicare, hostes suos propulsare, & consequenter suos etiam inimicos ulcisci. Audi quid dicatur Numerorum cap. 25. *Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos, quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decipere insidijs, per idolum Phogor:* Hinc bella possunt esse licita & iusta, quãdo aliter allatæ injurię satisfactio haberi nequit: Quia sicut princeps potest internos malefactores compescere, & punire, ita potest etiam externos: Nam principes alij alijs ratione injuriæ quodammodo subijciuntur, atque ita malefactores, seu injuriæ illatores, compesci, & castigari bello possunt: Idem cogita, respectu singulorum, cum aliter ius suum repetere nō possūt, quam ultione, id ipsis esse licitum, nam sicut unicuique licet jure naturæ vim vi repellere, ita eodem jure licet vim jam illatam resarcire, cum tandiu duret damnum quandiu non est vindicatum:

2. Ratio petitur ex sensu sapientum ne putes depravatum esse illum communem naturæ sensum: Nam uti advertit S. Ambros. lib. 2. de Abraham cap. 6. dictum fuit Chilonis, unius de 7. sapientibus Græciæ: affectus injuriã, reconciliare, contumeliam verò ulciscere: Lactantius lib. 6. Instit. cap. 18. refert Tullij dictum. Vir bonus, nemini noceat, nisi injuriã laceffitus: Aristotel. lib. 4. Ethic. cap. 3. agēs de homine magnanimo; ait, cum non esse maledictū, ne in inimicos quidem, nisi ob contumeliã: apertè significans, iustū esse pro illatã contumeliã, contumeliam & maledictum reponere: Ex quibus locis patet 1. Virum bonum, non debere ultro injuriam irrogare: 2. Non sufficere quamlibet injuriam ad ultionem provocandam, nam leves negligendæ sunt, & ignoscendæ: 3. Quasdam esse injurias quæ non debeant condonari, qualem dixerunt Aristoteles, & Chilo unus ex 7. Græciæ sapientibus esse contumeliam: Ratio esse potest: Quia ex Aristotele 2. Rhet. cap. 2. Contumelia est, damno, atq; dolore affici in ijs in quibus turpe est pati: nempe circa honorem qui nobis vitã charior esse debet. Nam si dixit Sapiēs Ecclesiastici 41. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni,* certè nemo negligere debet recuperationem honoris, quæ fieri nō potest, nisi per vindictam, quæ honorem repetit ab injusto detentore:

Hinc multi Duella apud milites, & Nobiles, & Aulicos usitata, defendunt: nō illa quidē quæ sine ullã occasione, aut solã temeritate, aut vanitatis studio

studio, aut alios laceffendi libidine fiunt, sed quæ sui honoris defendendi causâ suscipiuntur: eo quippe res recidit ut nullâ jam sit in Nobilibus, sui honoris aut defendendi aut recuperandi ratio, quam si aut duellum oblatum admittant, aut offerant sui honoris injusto raptori: Nam si ad obtinendam vel retinendam aliquam dignitatem, licet cum alio qui obsistit, etiam cum vitæ periculo decertare, quis dubitet, non licere quoque acceptationem Duelli, quæ jã ex consuetudine, inter nobilitates receptâ, ad sui honoris integritatẽ servandam necessaria est: Cum enim, ut ait Philosophus lib. 4. Ethic. cap. 3. bonorum omnium externorum maximum sit honor; quod hinc probatur, quia Dijs ipsis, tribuitur, & quia à viris maximis, & in dignitate positis affectatur, & quia uti præmium, ob res præclarissimas, tribui solet: certè quod pro cæteris bonis licitum est, ut pro divitijs, & libertate, multò magis pro honoris conservatione: Et quidem si actus invadendi furem aut prædonem, conantem pecuniam meam auferre, quam aliter recuperare non possum, est licitus: quis jam dubitet licitã esse acceptationem Duelli: cum in eã solâ sæpe sit honoris sui defensio, aut ablati recuperatio. Nec satisfaciunt qui eiusmodi honoriem imaginariũ esse dicunt; Quia cum ex Philosopho honor, nihil sit aliud, quam judicium, & testimoniũ de alterius excellentiã, cum jam ex cõmuni opinione hominum, & ex receptã consuetudine factum sit, ut ad eiusmodi judicium de alterius excellentiã, in Militum & Aulicorum, atque Nobilium mentibus, necessaria sit accepta-

tio Duelli; Jam ex eiusmodi acceptatione, eorum honor dependet: Nec magis etiam me movet, quod dicatur, illud judicium esse erroneum, cũ ea causa non sit omninò sufficiens, ut tale iudiciũ feratur? Nam satis est, ita se rem habere, & ita fieri, cum honor sit tantũ existimatio de alterius excellentiã; & existimatio oriatur ex cõmuni hominum sensu, licet ille sensus, oriatur ex causâ minimè sufficienti, ex parte obiecti: sicut quotidie fit, ut aliquis ex falsâ accusatione honorem perdat, verè enim perdidit: Ita fit in eã nobiliũ existimatione: Nam ut demus causam non esse sufficientem, quia tamẽ ita passim creditur apud nobiles, is qui Duellum non acceptavit, honorem suum perdidit ut apud Lacedæmonios, qui clypeum abjecit: apud alios, qui terga vertit: licet non apud Parthos, quod isti fugiendo pugnarent: ut apud Iaponicos, qui mori iussus à principe mortem gladio sibi non conscivisset: Itaque licitum erit acceptatione Duelli honore suum recuperare, cum ea unica recuperandi ratio relicta sit: Neque magis terreor legum prohibitione, & Principis decreto, sub gravibus pœnis, Duellum quâcunque ex occasione prohibetis: Nam vel aliquis dicere posset, eiusmodi leges tantũ esse pœnales, quæ ad pœnam tantũ obligent, non ad culpam: quales multæ sunt ad politicam: vel uti aliquando dicitur, dari bellum utrinque iustũ: Itaque justam esse principis prohibitionem, & justam esse priuatam Nobilis actionem: Principis quidem, ne si Duella permitterentur, aut sinerentur inulta, multis daretur occasio inferendæ injuriæ,

prætextu ultionis, & honoris recuperandi: Privati autem hominis, qui possit honorem suum vel tueri, vel recuperare, non minus licite, quam quilibet sua bona. Denique dicere forsitan aliquis audacius posset, Principem esse quidem posse bonorum meorum, immo etiam & vitæ meæ dominum, sed non etiam honoris mei, atque famæ: Itaque sicut leges dum prohibent, ne quis privatâ authoritate, sua repetat, non impediunt justam compensationem, dum aliter mea recuperare non possum: ita mihi quoque licitum est, illâ unicâ mihi restante actione, honorem meum, aut defendere, aut recuperare:

3. Ratio hinc petitur quod hic sensus totius naturæ, & omnium sapientum non sit malus, & illicitus.

Probatur 1. Quia non est injustus: Neque enim vindicta violat ius alterius; sed potius, qui primus injuriâ intulit, jus violavit, & lædendo alterius jus suum amisit, itaque vindicta non est iniusta: Vnde Aristoteles 2. Rhetor. cap. 2. Qui par pari reddunt, non contumeliatur, sed ulciscuntur: quasi diceret non esse illos injuriosos, neque contumeliosos, sed illatæ sibi injuriæ vindices: & hinc oritur quod communiter credatur, eos passim iuvari à Numine qui sunt offēsi: quod ex parte illorum sit jus: itaque Aristot. loc. cit. cap. 5. ait affectos injuriâ esse confidentiores, quod credatur Deum opitulari injuriâ affectis: Vnde in fine libri de Mundo ad Alexandrū. Ultio, comes est Numinis: ac licet leges aliquando vindictam prohibeant, non tamen sequitur esse illicitam, sed tantum esse contra obedientiam Legis-

latori debitam, si ille perfectam à nobis exigat patientiâ: verum sicut in bonorum injustè ablatorum restitutione, cum non sunt aliæ viæ recuperandi, licet ea per occultam compensationem resumere: ita cum aliquis injustè meum honorem retinet, si aliter recuperare non possum, quam reponendo injuriam, quis dubitet in eo casu licitam esse ultionem?

Probatur 2. Quia qui se ulciscitur, non modo injustus non est, cum nullius ius violet, sed etiam iustus est, & positivè iustitiam exercet: Nam uti agnovit Aristot. 5. Ethicor. cap. 5. Multi, inter quos fuerunt Philosophi Pythagorici, ipsam repassionem iustam esse docuerunt: itaque desinientes iustum, repassionem esse dixerunt: unde adeo laudata fuit iustitia Rhadamanti dicentis. Si contra passus fuerit, quod fecerit idem: iudicium planè rectum, vindictaque fiet: Eadem quoque fuit lex 12. Tabularum: si membrum rupit meum ex pacto, talio esto: imò in lege divinâ, idem præcipitur Exod. 21. & Levit. 24. *Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum, sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura; oculum pro oculo: dentem pro dente restituat, qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur:* Hinc docet Aristoteles 1. Rhetor. cap. 12. Facile injuriam irrogari iis, qui aliis injuriam intulere, aut inferre solent: Rationem subdit. Nam id non videtur ferè injuria, cum tale perpeffus quispiam sit, quale ipse facere solitus sit: & si quis convitiari solitum verberaverit: vel eos qui male fecerunt aut voluerunt, aut facturi sunt: nam & voluptatem id, & laudem habet, nec ferè iniuria esse videtur:

Quod

Quod dicit eiusmodi retributionē habere voluptatem, novā aperit rationē iustitiæ: Nam sicut Injuria dolorem affert, quia fit contra voluntatē eius qui patitur injuriam: ita voluptatem habet retributio, & ultio: in eo igitur est iustitia, ut sicut qui offendit, ex alterius dolore voluptatem cepit, quia excellere sibi visus est: ita vicissim alter ex eius dolore voluptatem accipiat, quasi reciprocante victoriā: Unde idem 4. Ethicor. cap. 5. distinguens varios iræ gradus, ait esse aliquos, qui odium diutius retinent, & eos vocat amaros, neque eos placari vult, nisi ultione: Amari (inquit) longo tempore sub irā sunt, detinent enim ipsam: sed ubi reddiderint, cessant: ultio namque ponit iræ modum, pro dolore voluptatem efficiens: quod si hoc non fiat, habent ipsum pondus: Hinc docet 1. Rhet. cap. 10. differre pœnam, & ultionem: Quia pœna eius gratiā fit qui patitur: nam aut emendatur, & corrigitur, aut impeditur ne amplius peccet: ut nemo pereat ait Seneca l. 1. de Ira c. 6. nisi quē perire, etiā pereūtis intersit. ultio verò eius est, qui facit, ut expleatur: Hinc quidā dixerunt nihil esse gratius, aut iucundius ultione: sic Aristot. 1. Rhetor. cap. 11. ulcisci iucundum est: quod si non assequaris, triste: si assequaris, id iucundū est: Qui verò irascuntur, magno perere dolent, non ulti: Idem lib. 3. Ethicor. Ira voluptatē quandam habet, cum spe, nempe ulti-onis sumendæ:

Probatur 3. Ex publicā scelerum vindicatione, quam nemo negat esse iustissimam, cuius exemplū habemus in iustitiā divinā vindicativā, quācū

eius sanctitate, & bonitate, rectē coherere, optimē docet S. Cyril. Alexandr. contra Iuliani Apostatæ calumniā lib. 3. adversus ipsum: & probat S. Cyrillus 1. Quia constat esse bonum, non ferre mala. quæ coercere potest, ac debet hæc iustitia: 2. Quia constat supplicia iusta esse veluti vincula, quibus improbitas constringitur, ne licenter in quodvis scelus feratur, quod impedire, nemo improbet sane mentis: alioqui omnes leges damnandæ essent, quibus firmandis Legislatorum providentia, non sine ratione, supplicium adjunxit; quasi retinaculū sceleris: Eodem sensu Synesi⁹ Epif. 121. Publicus gladius, non minus, quā lustralis aqua, quæ in templorū vestibulis collocatur, civitatis est piaculum: Idem voluit Apostolus Rom. 13. *Vis nō timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa: si autem malum feceris, time: non enim sine causa, gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit:* Plato lib. 9. de Legibus. Profecto legum optimarū officiū esse dicimus, ita animos hominum instituere, ut oderint injustitiam, &c. Legislator id assequatur, seu voluptate, seu dolore: vel honore, vel infamia: quos verò insanabiles esse senserit, ultimo supplicio hos afficiat: Nam horum exemplo, à peccato cæteri deterrentur, & improbis hominibus, civitas ipsa mundatur: Et ut ait Seneca lib. 1. de Ira cap. 8. Qui vivi noluerunt prodesse, morte eorum certē res publica utatur. Sed 3. præcipua, & quasi fundamentalis ratio est: quia eō aliquando devenitur. ut & comunitati, & parti læsæ satisfieri nō possit, nisi supplicio lædentis: unde utique ei pœna debetur.

Ad

Ad hæc quælibet injuria, iusto suo stipendio digna est, illud autem non est aliud quam pœna: Nam quantum quis male sibi in pravo opere placuit, tantum debet pœnæ, prudenter definitæ, repositione tristari, & hanc causâ plec- tendi iustam esse, & legitimam agnos- cit S. Aug. lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione cap. 16. & 34.

Hoc posito tria hinc infero: primû est eiusmodi: igitur vindicatio, & ultio, ex suâ naturâ non est illicita. alioqui neque publica licita esset, quod nemo ratione præditus negare audeat: fecus enim lata via criminibus operiretur, dum mali nihil timerent, ac nullum esset vitiorum repagulum, & impedimentum: 2. est, quoniam sæpe Iudices ac Magistratus reos non puni- ût, neque satisfaciunt læso, hoc illi unû superest, ut quo ipse modo potest, jus suû repetat, atque refarciat, quod quia sæpe nõ potest, nisi priuatâ, uindicta se- quitur eâ posse adhiberi, ut mediû uicû sua recuperandi: 3. est, ut in ijs casibus, in quibus publica iustitia non potest, aut non vult vindicare læsum, in illis quilibet possit suum jus ab inimico re- petere: cæteroquin contingit, quod dicit Ecclesiastes c. 4. *Vidi calumnias quæ sub sole geruntur, & lachrymas innocentium, & neminem consolatorem: nec posse resistere eorû violentiæ, cunctorum auxilio destitutos.*

Probat 4. Quia oportet modum imponere injurijs, quod non melius fit quam vindicatione: sicut enim scelera multiplicantur, si non puniuntur; ita injuriæ, si non vindicentur: quod patet experientiâ. Neque enim facile aliquis illum offendit, qui nihil igno-

cit, è contrario verò qui ovem se præstat, facile à lupo devoratur, & hoc Reipublicæ utile est, ut nonnullorû audacia coërceatur: Hinc Aristot. 1. Rhetor. 12. enumerans eos qui facile injuriâ afficiuntur, sic loquitur: Illi facile injuriantur, qui affecti à multis iniuriâ, non curarunt de ultione: Nam uti dicitur in Proverbio, Mysorum præda sunt: Mysi autem abjectissimi fuerunt hominum, unde pro ultimo hominum apud Tulliam dicitur, ultimus Mysorû: qui itaque nullam habent defensionem, neque se vindicant Mysorum præda sunt, hoc est omnibus, etiam abjectis- simis hominibus expositi sunt, & ab omnibus malè tractantur. Idem dicit de iis, qui nec ad dicendum, nec ad faciendum, multum valent: nam ii aut ulcisci negligunt, aut reconciliantur, aut non ad finem usque persequuntur: Item de iis quibus inutile est tempus consumere, dum iudicia, & compensationes expectant, quales sunt advenæ & opifices, qui injuriantes sibi, parvo absoluunt, & facile mitigantur. Et loquens de iis qui facile injuriâ afficiunt, inter alios eos indicat qui se veniam facile consecuturos sperant, præsertim in rebus quæ occultari possunt. Ex quo Philosophi discursu patet causam ordinariam cur facile injuria fiat, esse, quod non satis qui offensi sunt se ulciscantur, ideoque vel eo solo nomine licitam esse vindictam, ut injuriis modus imponeretur.

4. Ratio petitur ex eo quia vindicta pertinet ad fortitudinem, ille enim fortis est qui est invictus, & consequenter qui repellit injuriâ, si non omnem, nã aliqua

aliqua ob levitatem negligi debet, sed eam certè quæ honorem attingit, & quam ut ait Philosophus, turpe est pati: unde uti diximus, Idem Arist. 4. Ethicor. cap. 3. docet virū magnanimū non esse maledicum, ne in inimicos quidem, nisi ob contumeliam, aperte indicans esse aliquam injuriam quam vir magnanimus pati non debeat, sed ulcisci: & illam dicit esse contumeliā: quia ex eodem 2. Rhetor. cap. 2. in eo est contumelia, quod quis damno, aut dolore afficiatur, in quibus turpe patienti est, non ut qui facit contumeliā, idem faciat quod sibi factum est, sed ut voluptate afficiatur: In eo autem est voluptas, quod putet se malè agendo, magis excellere: in quibus verbis Philosophus includit causas ob quas vir magnanimus non debeat pati contumeliā, quia turpe est patienti, quia vera injuria est, cum non sit retributio, denique quoniā est contemptus personæ: Itaque in universum idem ipse pronuntiat 5. Ethic. cap. 5. Homines aut reddere malum quærunt; quod nisi fiat, servitus esse videtur, quia servo non licet in dominum etiam injustè sævientem assurgere, aut retribui sibi bonum: quod nisi fiat, actus dandi, beneficiūque non sit, ideoque gratiarum templum in mediā civitate condere soliti erant, ut retributio sit: hoc enim gratiæ proprium est. Quasi diceret, tam esse justum reponere injuriam, quàm justum est beneficium reponere: si enim primum non fiat, perierit libertas: si secundum, perierit beneficium: Idque etiam de Deo pronuntiat Scriptura 2. Reg. cap. 22. *Cum electo, electus eris: Et cum*

perverso, perverseris: Etenim Deus in præstantes in beneficiendo, eodem modo se gerit, magnis eos beneficijs cumulans: Quod si quis suam justitiam deserat, (hoc enim est perversum esse.) Ita Deus suum morem deseret, & ex bene faciente, puniens evadet. Idem sæpe inculcat, Levitici 26. *Si ambulaveritis ex adverso mihi, ego quoque cōtra vos adversus incedam:* Et Christus Matth. 7. *In qua mensurā mensi fueritis, remetietur vobis*: sed signanter Deuter. 28. *Sicut ante letatus est Dominus super vos: bene vobis faciens, vosque multiplicans, sic letabitur disperdens vos, atque subvertens, ut auferamini de terrā ad quam ingredieris possidendam.*

5 Ratio petitur ex naturā mansuetutinis, ne videar tam amabilem virtutem impugnare voluisse, quæ certè non in eo consistit, ut nunquam quis irascatur, aut ulciscatur: Nam, ut ait Aristoteles lib. 2. Ethic. cap. 7. & lib. 4. cap. 5. Mansuetudo est mediocritas circa iram: is igitur, ait Philosophus loco ultimo, qui pro quibus, & quibus oportet, & ut oportet, & cum oportet, & quanto tempore oportet, irascitur; laudatur, estque hinc mansuetus: si quidem laudatur ipsa mansuetudo: Defectus verò, siue sit quædam iræ vacuitas siue aliquid aliud, vituperatur: Qui namque non irascuntur pro quibus oportet, & ut oportet, & cum oportet, & quibus oportet, fatui sunt: nam neque sentire, neque dolere videntur: atqui qui non irascitur non est aptus ad ulciscendum: perferre autem calumnias, & suas negligere, est sine dubio servile: Ex quib⁹ verbis constat ultionem, aliquando non modò non esse malam, sed honestam, & actum

& actum virtutis : immò etiam , quod multi mirabuntur , & pauci putassent , actum mansuetudinis , quæ modum ponit circa iram , quem qui supergreditur iracundus est ; à quo qui deficit , præsertim in contumelijs , ex Aristotele , fatuus censendus est , & ingenij servilis , & ut ait in Magnis Moralibus lib. 1. cap. 23. ἀνάγυτος. stupidus , torpens , insensibilis , & incommobilis , quia nullam rem commovetur , ut qui sit sine sensu , & qui dolere nesciat , quia non sentit : quapropter , ut ait , in reprehensionem cadit . Sicut enim (inquit) non decet excandescere omnibus , & omnino semper , quod facere solent iracundi ; sic neque contra ita se habere ut cuiquam nunquam , is namque incommobilis , & indolens , atque insensibilis sub reprehensionem cadit .

Quæ cum ita sint , vide an jure , an injuriâ , omnis omnino vindicta ab hominibus excludatur , quam tot rationes persuadent : Ego quidem nolim illam crudelem , & cruentam vindictam , quæ non nisi cædes molitur , & tantum alijs nocere quærat : sed aliam laudo generosam , & nobilem , quæ uti nullam ultro facit injuriam , ita nullam , si gravis sit , patiatur . Nolim ego homines , ad rixas , & jurgia , & contentiones incitare , scio enim eos qui ad eiusmodi , aut naturam , aut consuetudine proclives sunt , & incitati , odiosos esse , & intolerandos , & generis humani pestes esse : sed nolim etiam homines esse stupidos , & fatuos , & insensibiles , & assuetos servituti , qui abjecta quæque ferant cum dedecore . Non omnis vindicta crudelis est , si ipsa ita pars est mansuetude-

nis : Non omnis ferox est , & belluina : si aliqua , propria est hominis , non tantum generosi , sed etiam magnanimi . Nolim ego januam aperire rixis , & contentionibus , sed potius velim illis modum afferre : ut qui sunt ad offensionem proclives , sciant se non impunè luros , si virum fortem offenderint . An non illud facere liceat , quod ipsæ leges faciunt , quod magistratus , quod justitia quæ unicuique jus suum reddit ? Sic instituendi sunt & informandi nobilium animi , & quibus natura generosam indolem dedit , nec mollia puerorum ingenia ad molliem inflectenda , nec ad servilem statum deprimenda : leves quidem injurias discant contemnere , & ferre patienter , ne nimium delicati esse videantur , sed contumeliam non leniter ferant , quam ut ait Philosophus , turpe est pati : quod autem turpe est , nemini nisi servo ferendum est , nemo vero turpiter servit nisi cui Jupiter mediâ cerebri partem abstulerit ut dixit Homerus : Ita fiet ut nemo unquam vel in se vel in alijs , quod turpe est & indecorum patiatur : Ita fiet , ut cum privatas injurias , ulcisci assueverint , discant aliquando publicas vindicare : Ita fiet , ut nemo vel palam inimicus esse audeat , vel palam nocere , cum unusquisque intellexerit , nihil se impunè laturum , sed statim adesse vindictam : quando quidem magnis viris æquè persuasum sit , injuriam , neque inferendam esse , neque tolerandam : cum inferre injuriam sit hominis procacis , & injusti : tolerare autem injuriam , hominis sit , aut timidi , aut fatui , aut servilis . Scio hunc discursum , tibi non displicere , ô Nobilitas , quæ

quæ generosos animos geris, cuius prærogativa, & virtus propria est fortitudo, quæ te hortatur ut te indignum nihil facias, aut feras, quod te pati turpe sit: Tu meritò cætera omnia bona externa parvi facis, quæ cum omnibus habes communia, & quibus sine dedecore carere potes: Sed honorem vitæ ipsa habe chariorem, qui te super alios extollit: Ita tui maiores senserunt, ita vixerunt; his moribus cæteros homines superarunt; his institutis educati nihil se indignum passi sunt, sed suum honorem rebus omnibus prætulere, & omne dedecus, & suo, & alieno sanguine redemerunt: Non aliâ de causâ ensis tibi de latere pendet, non belli tantum tempore, sed etiam pacis, non ut facias injuriam, sed ut tibi illatam si gravis sit, aut repellas, aut vindices, ratus te tam lentum esse debere injuriæ faciendæ quam facilem ulciscendæ.

Ecce, Auditores, præclara humanæ prudentiæ effata, ac propè extremum quò aspirare sapientia illâ potest, de quâ loquens Apostolus ad Rom. cap. 8. ait, *Sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta: nec enim potest.* En egregias, quæ prætexuntur causas ad cupiditates animi explendas, atque ad serviendum studio ultionis. En venenum, quo alitur juvenus, & Galliæ totius adolescentium inocentia corrumpitur, eò usque ut neque anathemata Ecclesiæ, neque Principum edicta, neque familiarum mœror, nec suprema quæque acerbitas, nec suppliciorum vis prohibere possint, & abducere à profundèdo Gallorum nostrorum sanguine, quo rixæ animo confictæ vindicentur, lustineaturque honoris species,

qui nullus est, neque alio quoquam nisi mendacij fundamento nititur. Tantine istud est, ut saluti nuncium remittas, labem inferas conscientiæ, crimina mortem millies commerita admittas? animo certè quidem affectuque voluntatis; sine ullo amicorum, propinquorū, affinium, innocentium, respectu, teque addicas ultrò æternis ignibus, offensionis numinis, cruciatibusque nullum finem habituris? Quis tibi futurus est scelus in mortis articulo, ubi te in ultimū præcipitium incumbentem videbis, nihilque expectabis reliquum, nisi postremam summi Judicis tui sententiam? sciscitare ab iis qui mortifero vulnere fauciati sūt in singulari aliquo vel prohibito certamine, ecquis sit ipsorum sensus? attende quantum eos pœniteat facti quod tantopere optarunt, tantoque estimarunt pretio: ut detestabile animi sui propositum cōdemnant, quod alias amplexati sunt? Tum enim verò ignoscunt ijs, qui lethiferam infixere plagam, cum levem antea offensusculam, fictamque damni speciem ulcisci, etiam cum vitæ periculo voluerint. Si fortis est animi vindicta, cur nam ignavi sub vitæ finem evadunt? Cur nō moriuntur uti vixere? Si actus est virtutis, dignusque forti homine, ac eo qui magnanimus vocatur, cur esse probi virtuteque præditi desistunt eo tempore, quo ij etiam qui minimè fuerunt, eiusmodi, esse concupiscunt? Nempe, quia ubi oculos ocludunt ad claritatem solis, eos veritatis splendori aperiunt, & à vitæ erroribus abeunt. Parum tunc ipsorum interest, quid iudicent homines, plurimū autē, quid Deus suprema

Ff veritas

veritas, de ipsorum actionibus iudicet. Quid ad tui defensionem purgatione- que coram maiestatis suæ throno dic- turus es? Agebatur (inquis Deo) de honore meo. At, responderet tibi, de meo etiam agebatur, offensus fueram: Esto, sed offendere me non veritus es. Quod a me factum est, dices, id ego egi secundum mundi leges in quo verfabar, & cuius pars eram: At, secundum meas, dicet, vivere debueras. Nihil feci nisi quod universi homines approbāt: Sed ipsum istud est quod improbave- ram. Me ut honestum hominem gessi: Sed ut nequam improbumque Christi- anum. Egi nihil homine probo indig- num: Tuus iste quidem error fuit, at contrarium præceperam tibi. Mundi fensa infecurus sum: sequi mea debuisti. Vixi ex legibus terræ, cuius incola e- ram: At legibus cœli adversabantur, cuius gratiâ te creaveram. Ex rationis usu esse duxi facere quod unusquisque probat: Sed quid rationis habere po- tuisti ad faciendum contra Evangelij veritatem? Voluisti me nobilem nasci: At quid nobilitatis est in ulciscendo, quod postremus hominum facere po- test. Conditionis meæ professio ensem mihi ad latus alligaverat, non ut eo minime uterer: Volo id quidem, sed nequaquam ut temerè gladiatorem a- geres, quò provocares utrumlibet, pri- vatas vindicares injurias, teque omni- bus formidolosum præstares, verum ut propugnares patriam, servires Princi- pi, & pro re nata offensas in Deum ul- cisceris. Dic mihi, charissime Audi- tor, si fortè ultionis studiosus fuisti, quis tibi futurus est sensus, inferorum in tormentis, quibus secundum ea quæ

pronunciantur in Evangelio, quin dā- nandus sis abesse non potest, cum vin- dicta usus fueris, nec ignoveris inimi- co, post mandatum tibi à Deo sancitū? O quàm id temporis, præclara mundi effata, videbuntur tibi non modo falsa atque injusta, sed ridicula prorsus, & dignissima contemptu! Quàm parum tuâ tunc intererit ab unoquoque lau- datum fuisse, cum ab Deo vituperabe- ris! ornatum fuisse fortis, generosique titulo, magnanimi atque invicti laude, quandoquidem te Deus contrariis o- mnino nominibus damnabit: *Qui me contemnuunt, erunt ignobiles.* Exile illud cor, homo ille, vi & animo omni vacu- us, non potuit sustinere voculam, con- vicium, despicientiam, torvum oculi coniectum, contemptiōnem: ulciscen- dum fuit sanguine, & suo, & inimici, u- triusque vitâ, & quod absque indigna- tione dici nequit, propriâ salute, quam postposuit vindictæ, ita ut coercere il- lum non potuerint leges, debitaque Principi suo obedientia, subjectio Ec- clesiæ, observantia Evangelio, timor Deo, qui minatus inferos, atque æter- nitatem pœnarum, ipsi ultionem pro- hibuerat. O quàm carè honor tibi con- stabit! o quàm certo ista quam expetieris vindicta subijciat te alteri longè gra- viori, nunquam terminandæ, quæ ad æternitatem usque pervadet. Si hono- ris & gloriæ respectus, saluti consulere Nobilitatem non finit, & reliquos ma- ximè in hominum genere spectabiles, quid arbitrari possumus de aliis ultio- nibus, quæ ad res levioris momenti, vi- liorisque conditionis inter mortales perti-

Pertiuem: *Quia si in vitidi ligno hæc fiunt, in arido quid fiet?* Sanctus Hieronymus scribens Romanæ mulieri viduæ, eam hisce verbis affatur: Cogita quotidie te morituram, & se secundis nuptiis nõ cogitabis. Idem te commoneo, chare Auditor, de morte crebro cogita, & non tenebit te studium vindicadi quas acceperis injurias: leuioris sunt ponderis quàm ut id exigant: meditaberis potiùs rationem vitæ anteaactæ, quàm Deo reddi abs te necessarium est. Disceqtationes alias habes dirimidas cum Deo, quæ quidem momendi longè gravioris sunt; namque æternam aut infelicitatē, aut beatitudinē spectant.

Verum, Auditores, cum vos cæco ignoscendi officio astringere nolim, & sine comemoratione rationum & causæ, mihi jam pro Evangelicæ legis defensione dicturo, eandem in audiendo attentionem date, quam hæcenus adpibuisstis dicenti pro infami Mundi lege propugnanda: ut intelligatis quàm optimo jure Legislator noster edictum hoc in Evangelio promulgaverit: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros.* Omnes metas hodie supergreditur oratio, sed id exigit argumentum; nec vobis, etsi fatigatis, eiusmodi productionem fastidio futuram spero.

SECUNDA PARS CONCIONIS.

VT varia esse solent in magna hominum multitudine iudicia, non dubito hîc fuisse aliquos qui nõ ita probarint, quod tam multis rationibus sta-

biliverim iniquam Mundi legem, quæ præcipit nullam injuriam condonari, quæ vindicari possit, & injuriam patientiam denotare animum demissum atque servile: & erunt fortasse aliqui, qui in me maioram prudentiã desiderasset.

1. Quia in turbâ plurima sunt infirma ingenia, quæ facillè scandalum patiuntur; & in lege præcipitur Levit. 19 *Nec cæco pones offendiculum.*

2. Quia in materia quæ ad religionē spectat vel salutem, dubia non sunt movenda; ut pote quibus lædatur in multis innocentia, aut simplicitas, cum bonâ fide accipiant quæ proponuntur, solâ inducti proponentis autoritate.

3. Quia vulgò exigua ingenia, capaciora sunt difficultatum quas obijci audiunt, quàm solutionum quæ afferuntur: nam ad formandam sibi difficultatem, quilibet juvatur ab ignorantia, & ingenij traditate; ad concipiendam autem solutionem opus est aliquã scientiã, & ingenio: unde de rebus fidei, de principiis nostræ religionis, & de plurimis controversiis, plurimi docent non esse uberiùs tractandum, coram plebe imperitâ, ne multi dubitare incipiant de rebus quas habebant ut certas, cum pauci earum rerum sint capaces: ita Christus quædam initio Apostolis suis occultavit, Ioan. 16. *Multa habeo dicere vobis, sed non potestis portare modò: Et Apostolus 1. Cor. 3. Et ego, fratres, non potui loqui vobis tanquam spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis, sed ne nunc quidem potestis, adhuc enim carnales estis.*

Et hoc maxime intelligendum est, ubi errores sunt vulgares. Ad hæc in rebus moralibus id valde periculosum est, in iis præsertim ad quas est naturalis inclinatio, & propensio; nam quod amatur, facile creditur.

4. Sed quæ persuadent vindictam, plausibilia sunt: & propterea facile admittuntur; quæ iubent inimicorum detectionem, & difficilia sunt, & magis spiritalia: *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus*: Præcipue cum ea quæ à fide proponuntur, nostrum captum superent, & quæ sunt Evangelij præcepta, sint contraria sensui, & carni.

Verum cum magna mihi de vobis sit opinio & æstimatio, non timui vobis omnia proponere, cum alioqui sciam ea passim esse in hominum mundanorum sermonibus; quibus ut responderem, ea vobis etiam non fuerunt dissimulanda. Etenim & multum spero à gratia Dei, quæ vestris mentibus lumen, & voluntatibus robur addet. Deinde quam rationabiliter nobis præcepta sit iniuriarum condonatio, hinc apertius ostendemus, cum & probationes attulerimus, & contrariis responderimus cumulatè. Age igitur, aggrediamur.

Legem mundi diximus esse eiusmodi: nullam ab alio illatam offensam ferendam esse quæ possit vindicari, & iniurias nunquam esse obliviscendas: cuius defensionem atque patrocinium, ab homine mundano, secundum omnem humanam prudentiam sapientiam susceptum, sic audivimus, ut Christianis auribus horrorè attulerit. Lex Christi est in toto Evangelio sapius promulgata,

quæ præcipit diligendū esse inimicū, & quamlibet iniuriā condonandam, cuius defensionem suscipimus, contra detestabilia mundi pronunciata. Certè si rem autoritate vellem definire, unico verbo totam causam absolverem. Si dicerem primæ legis, quæ vindictam indicit, autorem esse vel mundum, vel Mundi principem, hoc est Dæmonem: vel prudentiam aut sapientiam carnis, de qua Apostolus Romanorum 8. *Prudentia carnis mors est*; quia infallibiliter mortem affert: & *Sapientia carnis inimica est Deo*; *Legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest*: Alterius autè legis esse Christum, qui datus est nobis à Deo Patre, ut Dominus, & Magister, & Legislator, qui est Sapientia in creata: *In quo absconditi sunt omnes thesauri sapientia, & scientiæ Dei*: qui est prima veritas, quæ nec falli, neq; fallere potest: qui est summa Sanctitas, & in corrupta iustitia; cuius leges non possunt non esse sanctissime, iustissime, & æquissime, & in seipsis iustificatæ: ex quo fit, ut hoc si solum esset, nobis omnino sufficeret, quod opponerè omnibus authoritatibus, omnibus rationibus contrariis, omnibus iudiciis, omnibus argumentis, omnibus legibus consuetudinibus, præiudiciis, convictioibus, demonstrationibus quibuscunque: cum Deū sic pronunciantè audiamus in Evangelio: *Ego autè dico vobis, diligite inimicos vestros*: Nam sicut in rebus quæ nobis ad credendū proponuntur, & nostris sensibus, & experimentis, & rationi, & argumentis, & demonstrationibus, & placitis Philosophorum, & omni sapientiæ humanæ, & carnali prudentiæ, fidem demimus: rebus omnibus in contrarium se erigentibus, unicam

unicam Dei auctoritatem opponentes, quæ apud nos plus habet ponderis, quam quilibet creatum: Ita in moribus, & in iis quæ ad actionem pertinent, sola Christi auctoritas sic omnibus rebus præponderat, ut si aliquid damnet aut reiiciat, nullâ apud nos, aut ratione, aut auctoritate, fieri possit non dico certum, & indubitatum, sed vel tantum probabile. Itaque cum ex multis locis Evangelij constet vindictam esse prohibitam, & dilectionem inimicorum esse præceptam, secundum illud Matth. 5. *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: Et Mat. 6. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra: & Matth. 18. Sic Pater meus celestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris:* Quidquid in contrarium afferri potest, non dubito illud esse erroneum, detestabile, & abominandum; nulloque prætextu ultionem esse licitam: nullumque salvari posse, qui quamlibet iniuriam non condonet, qui quemlibet inimicum non diligit: unde Augustinus serm. 5. de Sancto Stephano: *Nemo se circumveniat, nemo se seducat, qui vel unum hominem in hoc mundo odio habet, quidquid Deo in operibus bonis obtulerit, totum perdit; quia non mentitur Paulus dicens: Si dederò corpus meum, ita ut ardeam, nihil mihi prodest.*

Quia tamen ante ipsius rationis tribunal stetimus, ne videamur solâ auctoritate agere, licet auctoritas divina prima omnium, & suprema ratio sit, Age, videamus quantis rationibus lex ista Christi innitatur, & quam futilibus, & imbecillis funda-

mentis lex mundi impia, quæ vindictâ vult esse licitam, fulciatur.

Tota Dei gubernatio ad creaturæ bonum ordinata est; quia cum Deus nullâ re indigeat, secundum illud Pauli ad Athenienses Actuum 17. *Nec manibus humanis colitur, indigens aliquo,* omni creaturâ carere potuit; sed quia infinite bonus est, non passus est, se unum bonum omne possidere, sed creaturam & entis & innumerorum bonorum voluit esse participem: hinc factum ut omnem suam gubernationem in bonum creaturæ ordinavit. Itaque cum creaturam rationalem gubernet per legum directionem, eas omnes in bonum eius destinavit. Atque ut de hac una tantum agam, quâ nobis præcipit inimicorum dilectionem, & injuriarum condonationem; inter cætera eius beneficia, hoc non minimum agnoscit Isidorus Pelusiota libro 3. epist. 234: ad Dioscorum, quod prohibiti sumus injuriam reponere: & licet (inquit) hoc mirum, atque ab hominum opinione remotum videatur, maximum tamen est beneficii genus *evergestas eidos megiston tulkânei.* Atque inter cæteras causas, hæc non minima esse videtur.

Primo, quod longè facilius sit, suavius, atque iucundius ignoscere, quam vlcisci. Non ignoro atque dissimulo fuisse aliquos qui dicerent nihil esse ultione suavius, atque iucundius; ideoque dictum esse communiter de ira, quæ nihil aliud est quam amor vindictæ, dicit Aristoteles 2. Ethicorum capite 2. eam defluente melle dulciorem in virorum pectoribus gliscere: cuius rei hanc ipse ex suo sensu affert rationem.

Iram sequitur voluptas propter spem ultionis: iucundum enim est, si quis putat se ea consecuturum quæ expetit: nemo enim quæ sibi videntur impossibilia expetit, quare iratus possibilia sibi expetit, & hinc voluptas iram consequitur, & quoniam in ulciscendi cogitatione immoratur, quæ imaginatio voluptatem efficit similem ei quæ in somniis accidit. Sed si rem exactè examinemus, inueniemus innumera mala pati eum qui iniuriam referre conatur, uti rectè explicat Isidorus Pelusiota libro 2. epist. 67.

Primò quidem in ipso sensu injuriæ, & commotione quam patitur: Imprimis enim (ait Isidorus) ebullit in eo affectus, (aptissimo verbo usus est) uti uti videmus initio tempestatis pontum effervesce; deinde ad vindictæ cupiditatem extimulatur, quod non fit sine sensu & dolore 3. In finitos fluctus excitat variorum sensuum, qui etiam apparent in exterioribus, in oculis præsertim & toto vultu, in brachiis, in pedibus, & toto corpore; neque enim passio in nobis excitatur sine aliqua corporis immutatione: nulla autem passio graviolem efficit, quàm iracundia, quæ est excandescencia, & ebullitio sanguinis circa cor, unde spiritus vehementissimè inflammantur, & sic inflammati, per omnia corporis membra variè discurrunt 4. Mille cogitationum vias Increditur, dum varia sibi representat. 5. Metus subit, ac tremor, animique angor, qui rationem subdit, iracundiâ nimirum, cum interrumpente, hoc est discerpente, ac metu concutiente, dum illud secum cogitat, quo-

niam pacto quod cupit, assequatur, acceptamque injuriam vindicet: & rectè subijcit Isidorus. An non videtur tibi eiusmodi homo, ante eum qui pœnas daturus est, ipse pœnas dare? Atqui patientiam adhibet, & ignoscit, ab his omnibus exemptus est: totius enim negotij dominus est, & ipse totum absolvit, & quidem uno actu, videlicet patientiâ.

Secundò: Non levia patitur ab odij amaritudine, quòd eum qui illo flagrat nunquam sinit quiescere: nam (ut ait Sanctus Chrysostomus homil. de similitudine) qui vindictam adornat, se ipsum tormento afficit, iram sibi uti carnificem apponens, sua ipsius viscera dilanians. Et sicut furiosi nullâ tranquillitate fruuntur, ita qui similitudinem gerit, & habet inimicum, nullâ unquam pace fruitur: perpetuò æstuans, tempestatem cogitationum in dies aggravans; vide enim quid agat; omnia inimici sui verba & facta secum reputat; ac ne nomen quidem ferre potest: si illum audiat tantummodo nominari, continuo efferatur: magno cum animi cruciatu: ad solum illius conspectum trepidat, & horret, tanquam si ultima pateretur: quod è quid ad illum pertinens, ut vestem, vel donum, vel angiportum videat, omnium istorum intuitu torquetur: ut enim amicorum vestes, vultus, calceamenta, domus, vel angiportus, mox ut visa fuerunt, excitare nos, & commovere solent: ita quoque inimicorum, & odiosorum servus, amicus, domus, angiportus in conspectum datus, aut quodcunque illius monumentum, animum verberat, & alias super

super alias, ut visum fuerit, plagas incutit. Itaque si vel gehenna deesset, que odio laborantibus certa est, tamen vel ob odij ipsius cruciatum condonanda essent peccata: cum autem æterna supplicia eos maneant, quid stultius est, quam hinc & illic semetipsum mutilare, dum de altero se credit ultionem sumere? si enim florentem illum videat, mœrore perit: si afflictum cernat, veretur ne in melius fortuna se convertat, undiq; sibi supplicium adsciscens: cum è contrario ut ait ibidem, nihil facilius sit, quam homini qui te læserit, iram remittere: non enim longis ad id peregrinationibus opus est; non pecuniarum insumptu, non aliorum exorationibus; sufficit ut tantum velis, ac jam virtus illa suum opus explevit: quibus verbis mira veniæ facilitas indicatur.

Tertio: Quatæ difficultates in adoratione vindictæ; nam ut ait Isidorus eo loco, vindicare se volenti, & temporis commoditate opus est, & loco, & fraude, & versutâ improbitate, & armis, & machinis, & adulatione sermonis, & hypocrisi: alter autem qui ignoscit, per se totum absolvit: & ut modo dixit Chrysost. sufficit ut tantum velis, & jam virtus illa suum opus explevit. Itaque rectè idem homiliâ 41. in Acta Apostolorum: Ipsos ulciscendi avidos perdit ultionum meditatio, ut futura præteritiam: nam quantem pufas tormentum esse hominis afflictæ animæ, quotidie cogitare ut ulciscatur inimicum: necessarium enim est apud te flagrare ignem, & incendium in te augescere, dum cogitas quod malum inferes, &c. Quid hac insaniam molestius, semper contri-

stari, & inflari, & ardere? tales enim sūt animæ eorum, qui ultionem meditantur, &c. Quare bestiam in viscera tua includis? melius esset viperam vel serpentem in corde tuo positam esse, quã iram vel invidiam: nam illæ quidem statim excuterentur; hæc autem manet semper, dentes fortiter infigans, immissoque veneno, pessimorum cogitationum exercitus producit.

Quarto: Sed præcipuè patitur in ipsa vindicta, & nocuenti illatione: etenim tam is qui facit, quam qui refert injuriam, seipsum & prius, & gravius lædit, quam eum quem lædit. Audi quemadmodum id explicet Hierax in opere de justitia. Id quod injuriam facit, & molitur insidias, est malitia, quæ ab authore incipiens, in illum qui afficitur, redundat; sed ipsum authorem magis afficit, minus autem qui injuriã accipit: ab authore enim principium fit motus & excitatio: intus vero concitata semel injuria, parturientem primum incendit, & antequam pepererit, inflammat parturigine, transiensque lædit, & veneno pertinaci inficit; ut ignis antequã ad alia se convertat, ipsam materiam in qua conceptus est, absumat: ita qui injuriam alteri infert, malitiam suam primus experitur, antequam in alios emittat: idem docuit Attalus apud Senecam epistolâ 81. Minimum ex nequitia, levissimumque ad alios redundat: quod pessimum ex illa est, & ut ita dicam, spississimū, domi remanet, & premit habentem. Huius effectus rationem affert Sanctus Chrysost. homil. in epistolam ad Hebræos in morali. Qui nullum est malum, quod

quòd se sistat in eo qui patitur; sed eum quoque qui facit, comprehendit: ut invidus quidem videtur alteri insidiari, ipse autem prior fructum accipit peccati, ut qui tabescat, & corrumpatur, & ab omnibus odio habeatur: Avarus alium privat pecuniis; sed sibi quoque aufert aliorum amorem, & efficit, ut eum omnes maledictis insectentur: Ita iracundus prius seipsum cruciat, laniat & discerpit; dein illum cui irascitur: & universim loquendo, qui bonum parit, & malum, jure merito prior ipse fruitur: & quemadmodum aqua vasa implet eorum qui afferunt, & fontem non minuit ex quo emanat; ita etiam & vitium & virtus, illum unde exit, & delectat, & perdit. Ex quibus omnibus satis constat, quod diximus, inter cætera Dei beneficia non minimum esse, quòd injuriarum condonationis legem nobis dederit: Nam si fingamus contrariam legem à Deo nobis datam esse, nullius ferendæ injuriæ, sed imperatam nobis esse à Deo ultionem, in quas angustias nos sæpe talis necessitas redigeret? Si enim à potentiori sis offensus, si ab æquali, si à pluribus, quis modus ultionis? & vide nùm ultio foret aliquando gravior injuriâ? Denique, uti præclare notat Isidorus Pelusiota lococit. inimicitia redderentur infinitæ, dùm injuria ultionem attraheret, ultio non esset sine nova injuria, cui altera ultio succederet; quæ cum esse non possit sine injuria, aliam deposceret ultionem, cuius vicissitudinis nullus unquam finis existeret; cum is qui utitur patientiâ, inimicitiam statim extinguat, sævum hominem mitigando, & ad ami-

citiam arte mirabili alliciendo: ubi autem amicitia est, nulla remanet inimicitia. Rationem affert Tertul. l. de pat. c. 18. quam supra retulimus: Omnis injuria cum patientiam offenderit, eodem exitu dispungitur, quo telum aliquod in petra constantissimæ duritiæ libratum, & obtusum, concidit enim ibidem irrita operâ, & infructuosâ, & nonnunquam repercussum in eum qui emisit, reciproco impetu sæviet: Ut scias plus lædi qui offendit, quàm qui patitur, immò qui patienter fert injuriam nihil patitur, sed qui facit injuriam: quod autem dicitur de faciente injuriam, idem dicendum est de referente: unde sequitur eum qui patienter tulit injuriam, nec reposuit, nec à se, nec ab alio pati, ut scias quod diximus facilius esse, atque jucundius ignoscere quam ulcisci.

Secunda causa cur inter Dei beneficia magnum sit quod legem nobis dederit de non vindicanda injuria, hæc est; quia plus peccat qui non parcit, quàm qui primus offedit: est autem summum beneficium à peccato liberari, & eo majus beneficium, quod à majori liberemur: ut hæc veritas melius intelligatur.

Certum est 1. maius esse malum injuriam inferre, quàm pati: rationem dat Synesius epist. 67. quia inferre injuriam proprium est malum; pati autem est alienum: deinde, quia licet pati injuriam malum sit pœnæ, tamen culpâ vacat, atque adeo non est probrosum: ad injuriam inferre probrosum est; quia intervenit culpa. Denique sicut honor magis est in honorante, quàm in honorato, ita injuriæ irrogatio.

Certum

Certum est 2. quod is peccat qui infert injuriam, si ille etiam peccet qui reponit eam. Id late probat Socrates apud platonem in Critone, & pro fundamento suæ doctrinæ id jacit, nulli omnino inferendam injuriam, quidquid tandem dicat vulgus, id enim contra justitiam est: quod annuente Critone, subinfert Socrates; neque igitur etiam licet & cui est facta injuria, vicissim rependere injuriam, quemadmodum vulgus existimat, quando quidem nullo modo fas est injuriam facere: mox adducto eodem, ut fateatur nulli damnum esse inferendum, addit, læsum, cum injuriam refert, damnum referre; unde concludit iniquam esse talem injuriæ repositionem: non igitur rependenda est injuria, neque damnum cuiquam mortalium inferendum est; quidquid tandem passi fuerimus ab alio incommodi. Eodem modo procedit libro 1. de Repub. ubi Socrates agens cum Polemarcho, destruit falsam vulgi doctrinam, quasi liceret de inimico ulcisci: si quis justum esse dixerit debita cuique tribuere; hoc autem intellexerit deberi inimicis damnum à iusto viro; amicis verò utilitatem, non ita prudenter dixerit: nusquam enim justum est visum violare quemquam: itaque negat dictum illud, justum esse amicos juvare, & inimicos violare, esse alicuius sapientis, ut Biantis, Pittaci, & similia, sed esse vocem tyraonum, ut Periandri, Perdicæ, vel Ismenix Thebani, aut alicuius potentiam affectantis: itaque Alcimus cap. 23. concludit ex Socratis doctrina: tantum malum injuria est, ut ferenda potius sit, quam

inferenda: hoc enim perversi est; illud infirmi. Id optime explicat Maximus Tyrius serm. 2. de non referenda injuria. Si simpliciter (inquit) injuriam inferre improbum est: etiam referre injuriam improbum est; nam si improbius est qui infert injuriam eo quod incipit, certè improbitate ei æquatur qui hoc ipsum reddit: & si is, qui injuriam facit malè facit, qui malum pro malo compensat, non minus malum facit, quamvis malum ulciscatur: nam uti beneficium qui reddit ei à quo accepit prius, nihilominus benè facit, quamvis acceperit prius: ita qui remuneratur malum, non minus malum facit, quamvis prius malè acceptus sit. Idem enim illi contingit, ut qui fuligine imputum tractat, eadem se fuligine inficit. Ita qui congregitur cum improbo, eiusdem malitiæ fit particeps. Itaque constat ex istis æqualiter saltem peccare, qui infert, & qui refert injuriam, cum Idem faciant, & ut ait Lactant. lib. 6. Institut. cap. 18. Qui referre injuriam nititur, eum ipsum à quo læsus est gestit imitari. Adde Tertullianum lib. de pat. cap. 10. Quid refert inter provocantem, & provocatum, nisi quod ille prior in maleficio deprehenditur; at ille postremo? tamen uterque læsi hominis Domino reus est, qui omnem nequam, & prohibet, & damnat: nullo in maleficio ordihis ratio est: nec locus secernit, quod similitudo cõiungit: absolute itaque præcipitur, malum malo non rependendum: par factum, par habet meritum. Neque enim valet frigida quorundam excusatio, quod qui prior læsit, nos provocavit; nam ut benè

dixit Basilius comment. 17. de Ira: Non differt hæc excusatio ab ea quæ scortatur uteretur, suam omnem culpam transferens in meretricem, quod ab illa ad peccandum fuisset illectus, quasi verò non ideo æqualiter condemnatur. Mala res est injuria: hanc tu ne imiteris; neque enim quod te aliquis prior lacefferit, ideo judicij severitatē hac excusatione deprecaberis.

Sed parum est quod dixerim utrumque peccasse, & qui fecit, & qui retulit injuriam, cum uterque injuriam fecerit; illud addidi plus peccare qui refert injuriam, quam qui facit. 1. quidem; quia qui refert injuriam, magis voluntariè peccat, quam qui infert: nam ut ait Maximus Tyrius serm. 2. Qui infert injuriam ex ignorantia juris, injuriosus est; unde minus agit liberè, nam ignorantia minuit libertatem: qui autem reponit injuriam, melius novit quid illa sit, quoniam illam expertus est, & peccat post exemplum: unde Basil. com. 17. de ira. Tu hominem iram percitum adeo indecorè se gerentem intuens, non caves, ne illi similis fieres, sed indignaris, acerbius obiurgas, oblectaris, &c. Certè si ira malum est, cur malum illud non declinasti? sin venià digna est, quid irascenti succenses? itaque te alterius exemplum instruere debuit, non provocare: cum igitur illator injuriæ non habeat exemplum instruere debuit, non provocare: cum igitur illator injuriæ non habeat exemplum, tu verò habeas, plus peccasti.

Secundo, quia qui infert injuriam, ad alicuius gratiã facere solet, ut vel bo-

num aliquod assequatur, aut illud alteri eripiat: at qui ulciscitur, cum solam vindictã appetat, nullã aliã habet suæ actionis causã, quã alterius malũ, quod habet & pro fine, & pro motivo, unde altero est deterior.

Tertiò, quia qui ulciscitur plures leges infringit, quam qui primus offendit; nã qui ulciscitur, præterquam easdem leges infringit, quas illator injuriæ; idem enim facit quod alter, cuius est imitator; etiam peccat contra eam quæ prohibet vindictã, & quæ jubet ut inimicus diligatur: Roman. 12. *Mibi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus*: Et Matth. 5. *Diligite inimicos, &c.*

Quartò, quia in vindicta semper est certamen quoddam; nam ut ait Basil. orat. 17. de ira, uter malis vincat, contentio exoritur, in quo vitiorum certamine, qui superior evadit, is est procul dubio miserior: cum itaque is qui ulciscitur, vincere studeat, certè ita fit, ut fere sepe sit deterior; in eiusmodi enim certaminibus improbis, ait Basil. loc. cit. miserior ille est, cui vicisse contigit, quoniam plus secum peccati reportat. Et hinc origo omnium malorum; hinc etiam nata omnia bella inter nationes, uti probat exemplo Græcorum Maximus Tyrius serm. 2. prætextum injuriæ existimantes, prævenientem injuriam: unde factum sæpe ut unam capientes urbem, multas everterent: ut enim (inquit) qui divitias quærunt, ac mari se committunt, maximo interdum scœnore pecuniam sumunt: sic etiam qui iræ indulgent, maximis se calamitatibus usuris involvunt. Vide enim quid vindictæ studiũ sequatur

sequatur apud Lactantium 6. Institut. cap. 18. Nam inde certamina inter homines, inde pugnae, contentionesque nascuntur, nisi quod improbitati opposita impatientia, magnas saepe concitat tempestates: quod si patientiam, qua virtute nihil verius, nihil homine dignius inveniri potest, improbitati opposueris, extinguetur protinus, tanquam si igni aquam superfuderis; sin autem provocatrix illa improbitas, impatientiam sibi comparem nata est, tanquam perfusa oleo, tantum excitabit ignem, ut id non flumen aliquod, sed effusio cruoris extinguat: unde patet qui vindicat sepe addere ad injuriam.

Quinto, quia si malum est injuriam inferre, quod nemo negat; certe ille deterior est, qui maiorem infert injuriam; atqui uti ostendimus, ita fere fit, ut plus noceat qui refert injuriam, quam qui facit: unde licet putet se jure facere quod reponat injuriam, quasi idem restituat, in eo tamen manifesta injuria est, quod reponat majorem: non jam, uti lex praecipiebat, *dentem pro dente, oculum pro oculo*: sed ut notat Basil. conc. 17. de ira: Saepius injuriam non aequam lance rependimus, sed eam praeter modum ulciscimur: Neque tantum irascimur, si contumelias accipimus, sed etiam si non honoramur: eos quoque qui nos minus honorant, quam nos dignos putamus, pro inimicis habemus: In universum itaque id observandum est quod docet Isidorus Pelus. l. 3. Epist. 327. ut qui modum in ulciscendo excedit, censeatur injuriam inferre: nam cum quispiam majores delictis cruciatus infert, rursus injuriam auspex est; itaque uti superat poenam,

ita superat injuriam, si superat injuriam, superat crimine.

Sexto, quia qui ulciscitur, injurias facit aeternas, & inimicitias perennat: nam ut ait Maximus Tyrius serm. 2. Quis erit unquam injuriae finis, si qui injuriam est passus, ultionem nequaquam remittit, profecto necessarium erit malum continue ab alio ad alium transferri, ac transilire, injuriamque novam veterem semper injuriam excipere: quoniam quo jure permittis ei qui injuriam affectus est, ut injuriam auctori injuriae reddat, eodem reddit iterum ad eundem vindicta: eadem enim juris in utroque ratio est, & idem agendi eadem aequitas est: vide igitur quid facias, qui jus constituis ex injuriis: quousque se diffundet hoc malum? ubi deficiet? Non vides quod facias, perennis improbitatis fontem moves, legemque fers quam primam malorum causam universus orbis agnoscat, & experiatur.

Septimo, quia vindicta peculiarem habet cum peccatorum condonatione oppositionem: nam alia facile condonantur, istud autem non condonatur, oportet ergo ut peculiarem in se contineat malitiam. Id probat S. Chrysof. hom. 1. de diversis novi Testamenti, cum exponit parabolam de decem millium talentorum debitore, quam significatur Deum facile remittere innumerorum peccatorum multitudinem, quae designantur per decem mille talenta: *Omne debitum remisit tibi quia rogasti me*: sed non vindictam & negationem condonationis; etenim eum qui sic se gesserat, & durius objurgavit, eum scelestum appellans: *Serve nequam, omne debitum*

remisi tibi, & durius tractavit; nam eum tortoribus tradidit, quod initio non fecerat: immo priorem revocavit misericordiam, & veniam datam retractavit, ut intelligeret sub illa conditione ei datam esse veniam, ut Idem conseruo faceret; quod cum non fecisset, veniam datam Dominus retractavit: unde subdit Chryf. Quid est igitur peius injuriæ recordatione, cum benignitatem Dei jam depromptam revocet, & quæ non potuerunt efficere alia peccata, hæc efficiat ira erga proximum: Quamobrem non erraverit quis (pergit idem S.) si hoc peccatum gravius omni peccato pronunciet: alia omnia veniam impetrare potuerunt; illud solum adeo non potuit veniam adipisci, ut jam deleta, & jam extincta iterum refricari: duplex igitur malum: pertinax injuriæ memoria, & quod nullam excusationem apud Deum prætereundere potest, & quod reliqua peccata jam remissa iterum revocet, & contra nos constituat: quod hinc factum est; nihil enim omnino ita Deus odit, & aversatur ut hominem offensarum memorem, & tenacis iræ: quocirca audacter dixero omni peccato illud gravius esse: quin immo nec hoc dico, sed Christus per parabolam istam illud ostendit: si enim decem millibus talentorum, hoc est ineffabilibus peccatis, istud gravius esset, nequaquam huius causâ, illa omnia iam donata, revocata fuissent, &c. Nec meus est sermo iste, sed illius qui nos iudicaturus est, Dei: ex quibus omnibus patet quod à me dictum fuerat, plus peccare qui injuriam ulciscitur, quam qui infert. Hinc vide quàm malè adversa-

rius ad justitiam retulerit injuriæ vindicatione, cum ipsa nihil sit aliud quàm maioris injuriæ irrogatio, quàm plurimum legum violatio, quàm maioris criminis admisso, quàm inimicitarum perpetuitas & perennitas, quàm injuriarum accumulatio.

At oportet finem imponere injuriis, quod nullum ratione melius fiet, quàm si nulla impunè à quoquam feratur injuria, sed per vindictam alteram injuriam vindicetur: hinc enim unusquisque timebit alium offendere, si sciat se vindictam, & injuriæ repositionem expectare debere. At vide præposterum agendi modum, siquidem vindictio æternas facit inimicitias, dum injuria injuriam excipit; nam si propterea alicui conceditur injuriam reponere, quia injuriam passus est, certè in eundem etiam revertitur ultio, quia aliam injuriam fecit; & sic deinceps ab altero in alterum fiet. At, inquires, injuriam non fecit qui primam injuriam ultus est, quia jus habuit ultionis, & tantumdem reposuit. Sed 1. ostendimus vix fieri posse, ut invindicta ita modus servetur, ut non excedatur: itaque ut non nova fiat injuria, cuius si ultio etiã licita sit, jã ab alio etiã vindicanda erit, & fiet ultionum mira multiplicatio. 2. Neq; offenso licet privatam auctoritate offendente ulcisci: itaq; si faciat, iniuste faciet, & injuriam faciet, cum sese ulciscendi ius habeat nullum; nam qui prior læsit, ius habet, ne is quem læsit, de illata sibi injuria sumat ultionem, cum possit injuriæ illatæ compensationem exigere, impetrato Magistratus auxilio cuius partes, si usurpat, qui læsus est, & auctoritate suã

suâ injuriam reponat, injustè agit, non modo contra Iudicem, cuius potentiâ sibi arrogat, sed etiam contra eum qui prior læsit: licet enim alter inæqualitatem induxeris cum jure alieno, tamè retinet jus, ne in æqualitatis inductæ reparatio, ab ullo alio inferatur, quam ab eò, qui ad hoc munus delectus est, hoc est à Magistratu: qui si fileat, & injustè denegat ultionem, tolerandum est patienter, donec veniat Iudex omnium, qui arguat pro mansuetis terræ. Neque valet exemplum quod affertur, de occulta resumptione rei suæ ab injusto detentore per compensationem, cum aliæ viæ suas res recuperandi intercluduntur: quia nuda injuria nullam facit inæqualitatem in rebus alienis, ac proinde nihil ad læsum attinens evertat in rebus offendentis vel formaliter, vel virtualiter, ut liceat absque injustitia sibi assumere in locum rei propriæ: unde patet ultionem fieri non posse absque injustitia, & maiore etiam, uti ostendimus, quam fuerit prima læsio, ita ut peior sit qui refert injuriam, quam qui primus facit.

Hinc collige quàm verè dictum sit à Sapiente, Ecclesiast. 28. *Qui vindicari vult, inveniet vindictam, & peccata illius servans servabit:* quia nimirum eodem modo se erga te geret Deus, quo tu erga proximum, secundum illud Matth. 7. *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis:* vindicari voluisti, vindictam invenies: alterius offensas mente retinuisti, Deus peccata tua servans servabit: jam utrumque inter se confer, & tuâ vindictâ & Dei vindictâ, quid potes quid Deus

potest: quò tua vindicta pertingere potest, quò Dei vindicta: tu aliena peccata servas, quia memoriâ eorum retines, & Deus servans servabit tua, sed quo usque? etiâ post interitum, etiam in æternitatem: sic pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis invicem peccata vestra de cordibus vestris: Pergit Sapiens loc. cit. Ecclesiast. 28. *Ipse cum caro sit reservat iram, & propitiationem petit à Deo: quis exorabit pro delictis illius?* In quibus verbis significat injurias in hominem admissas non posse esse magnas. *Ipse cum caro sit, reservat iram: & cum hoc faciat, rem indignam subijcit, & propitiationem petit à Deo:* quomodo enim veniam petere potest suorum delictorum, qui non parcat in se admissa: sed si nõ petat, alius pro illo petet: vide quid subijciat. *Quis exorabit pro delictis illius?* adeo nempe alienus est ab omni venia, ut nihil neque per se, nec per alium, sperare possit: quia oppositione habet cum donatione veniæ, quod ipse non ignoscat: nam deneganti veniam omnis venia negatur: sed nimirum id provenit quia nemo de sua morte cogitat: unde pergit Sapiens. *Memento novissimorum, & desine inimicari:* Nam qui mortem suam, & ultimum iudicium, ob oculos habet, non valde cogitat de ultione, sed magis de petenda venia, quam intelligit non esse sibi expectandam nisi ipse prius ignoscat, cum à Deo nunquam venia detur nisi sub hac conditione: *Tabitudo eni & mors imminet,* hoc est brevi morieris, & putresces in sepulchro: talis itaque futurus, quid vindictam cogitas? *In mandatis eius, supple, permane: Memorare timorem Dei, &*

non irascaris proximo : Certè defectus timoris Divini in causâ est cur potius immoremur in ijs quæ alij contra nos moliuntur, quam in ijs quæ contra legem Dei audemus: at si iram Dei, si eius iudicium, si eius iracundiam, si supplicia æterna cogites, non cogitabis

de vindicandâ injuriâ, sed de venia impetrandâ, quam sequitur beatitudo ad quâ nos perducatur Jesus Christus, qui cû Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in sæcula sæculorum.
Amen.

FERIA SEXTA CINERUM,

CONCIO QUINTA

DE DILECTIONE INIMICORUM.

Continuatur defensio Legis Christi circa injuriarum condonationem, quæ probatur esse omnium optima vindicta exemplo Davidis.

Diligite inimicos vestros. Matth. 5.

QUÆ hæcenus dicta sunt in defensionem legis Christi, quæ nobis vindictam prohibet, sufficere possent homini cordato: Sed appetitus vindictæ tam altas in hominum pectoribus jecit radices, ut una manu avelli non possit. Quod enim naturale est, semper recurrit, & cum putas excisum, renascitur, ac difficile est homini persuadere, numquam ulcisci. Propterea sicut quædam vitia ipsis virtutibus contra virtutes utuntur, ipsa vindicta, contra vindictæ appetitum utamur; efficiamusque quod ait Psalmista, *irascimini*, &

nolite peccare, quod fiet si ipsam condonationem ostendamus esse optimam omnium vindictam: & vindictam obtineamus condonando. Quod ut nemo assequi potest, nisi per gratiam, neque ego possum dicere, nec vos ut oportet potestis comprehendere sine gratiâ, quam nõ nisi per Mariam sperare possumus, cum ipsa sit & auctrix, & mater gratiæ. *Ave Maria.*

MAGNA Dei bonitas est, & mirificatio, quod cum nobis mandatum aliquod indicit, ubi nostra natura multum laboris & difficultatis haberet, facile illud

Idud nobis præstat quantum fieri potest, nobis id solum prohibens quod omnino noxium est, & nobis permittens quod aliquo modo est tolerabile, ac sæpe numero nil nisi objectum mutans, minimè se opponendo propensione nostræ, sed eam abducendo & applicando ad quidpiam melius. Ita cum nobis humilitatem præcipit, fugamq; honoris, sicut novit appetitum hunc intimum esse in hominum animis, nobis spem objicit eius rei quam cupimus, nobisque honorem pollicetur, honoris contemptu: Matth. 23. *Qui se exaltaverit, humiliabitur: & qui se humiliaverit exaltabitur.* Vetat nobis studium obeundi actiones nostras in conspectu hominum, eorumque approbationem optandi Matth. 6. *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.* Verùm quia scit aliunde inclinationem quæ nobis naturaliter inest, ut videamur, cum opus aliquod egregium facimus, nobis hominum teatro gloriosius, aliud proponit, Deumque præbet actionum nostrarum spectatorem. *Et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* Obstringere nos poterat, ad serviendum ipsi absque ullâ remuneratione, tantum potestatis in nos habet jurisque in actiones nostras, tam supra nos excelsus est, summaque ipsius conditio nos ei subijcit, adeo illi sumus obligati totq; nominibus devincti; uti nihilominus hominem scit penitus studere commodis & rationibus suis, sui que ipsius amorem ei esse innatum, nec ab eo unquam deponi, nihil ipsi jubet, quin ad mandati finem, adjiciat pollicitationem mercedis. Matth.

5. *Gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Et cap. 10. *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit justum, in nomine justii, mercedem justii accipiet, & quicumque potum dederit unâ ex minimis istis, calicem aque frigide, tantum in nomine discipuli, amen dico vobis non perdet mercedem suam.* Idem planè fit in negotio vindicationis, quam damnationis pœnâ nobis interdixit Matth. 6. *Si non dimiseritis hominibus nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* At cum ultionis sensus, tam altè animis nostris injustus sit, ut repariatur etiam in infantibus qui adhuc ubera nutricum exugunt; unde adversarius noster voluit aliquid sibi opportunum sumere, dicendo id jure culpari non posse, quod animo natura imprefit: id quidem absque dubio tolerandum esset, si proponeretur nobis sensus naturæ in suæ innocentia & integritatis statu, minimè autem illius fauciatæ, corruptæque peccato. Verùm abstinens usu huiusce defensionis, cui tamen quod respondeat non habet, hæc hodie propositionem induco, positâ naturali propensione quam ad vindicationem habemus; Eum qui condonat injuriam sibi factam, & bonum pro malo, eius auctori rependit, melius, ac nobiliori modo se vindicare de inimico, & de eo, qui ipsum offendit, quam eum qui ulciscitur retribuens injuriam pro injuriâ, malumque pro malo.

I. enim quid ultione quæritur, nisi ut adversarius, vel nihil, vel minus noceat: videtur enim ultio, injuriæ propulsatio: ut itaque adversarius nocere vereatur, ultione terretur, quare in hunc

hunc finem à multis adhibetur ne quis illos aggredi, aut illis inferre injuriam audeat: Verùm id melius patientiâ, & condonatione obtinetur, quam ultione, & repositione injuriæ: qui enim ulciscitur, fatetur se affectum injuriâ, juxta illud Senecæ, ultio, doloris confessio est: non itaque repellit injuriam, sed reponit: at qui patienter fert injuriam, ne ab illâ quidem læsus est: Tertull. lib. de Patientiâ cap. 18. Omnis injuria cum patientiam offenderit, eodem exitu dispungitur, quo telum aliquod in petrâ constantissimæ duritiæ libratum, & obtusum? concidit enim ibidem irritâ operâ, & infructuosâ. Certè illud apud S. Chrysof. frequens est. Neminem lædi nisi à seipso: quod si verum est, nemo læditur ab alio, quo posito, nulla esse potest vindicta: hæc enim inter se connexa sunt, ut si nemo lædatur ab alio, non sit vindicta: Item si nulla sit vindicta, nullus sit injuriæ sensus, & consequenter omnis injuria cassa sit, uti dictum est.

2. Quid ultione spectari potest, nisi ut inimicus puniatur? at qui gravius punitur si condones, quam si ulciscaris: Etenim si vindices, præterquam quod peccas, & tibi peius facis quam illi, nã tibi facis malum culpæ, illi autem malum pœnæ, quod minus est; non potes insuper illi magis nocere quam quantum vales, quod semper exiguum est: sed si non ulciscaris, ne timeas impune laturum, quia ut ait Seneca lib. quod in sapientem non cadat injuria cap. 16. non deerit illi aliquando par: inveniatur qui te vindicet: & si nullus sit mortalium, qui id præstet, certè re-

linquitur Deo vindicta, quæ semper maior est, & in quâ non peccas. Chrysofomus, Deus omittit vindictam, quam tu sumis, immò in te iram suam convertet: sed si tu condonaveris, & oraveris, nec tamen conversi fuerint, eos graviter puniet, nec tantam eorum curâ aget. In hunc sensû exponit locum Apostoli Roman. 12. *Non vos defendentes charissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim mihi vindictam, & ego retribuam eis*, & subdit. Cui iræ? Dei: quandoquidem enim hoc potissimum qui injuriis affectus est, videre cupit, ut ultione fruatur, hoc ipsum Deus copiosè, & abunde dabit: Nam si te ipsum non fueris ultus, Deus erit qui te juvando ulciscetur: permitte itaque ei ut adversarium tuum in jus vocet: hoc enim est, quod dicit, date locum iræ. Non quod vindictam divinam injuriæ tuæ vindicem desiderare possis, sed ut scias non defuturam vindictam, si non ipse sumpseris: Nam aut ipse punire se debet per pœnitentiam, quæ, ut ait Tertullianus Justitiæ munere fungitur, aut à Deo impœnitens propter illatam injuriam punietur. *Sciens*, ut ait Jobus, *quod non parceres delinquenti*: Verum igitur est, melius satisfieri vindictæ, condonando, quam ulciscendo.

3. Quid quærit homo ultione nisi ut injuriæ non succumbat? at id non obtinet qui ulciscitur: nam & se injuriâ jam victum esse fateatur necesse est (ultio enim doloris confessio est) & irâ etiam esse superatum: qui autem condonat, mul-

multiplicem refert coronam, & Victo-
riam, imprimis de irâ, & passione, qu-
am & in seipso vincit, & in alio, dein-
de de ipsâ injuriâ, denique de adverfa-
rio, idque multis modis.

Dixi 1. Victoriâ referre de
irâ, & passione, in se & in alio :
Cum duplex sit in nobis appe-
titus concupiscibilis & irascibilis, iste
primo longè vehementior est, & pauci
iram domuerunt, nam uti dicitur Pro-
verb. 27. *Impetum concitati ferre quis pote-
rit;* nihil autem sic iram provocat qa-
m injuria. Itaque qui ignoscit, ira sup-
erior est: Nam ut ibid. dicit Salomon,
Ira non habet misericordiam, qui autem
ignoscit, habet misericordiam: sed mul-
tum est majorem esse irâ, quam frânare
tam difficile est quam Leonem domare:
Neque tantû in se sed etiâ in alio, quia
uti dicitur Proverb. 15. *Responsio mollis
frangit iram:* Nempe ut ait Nazianz. ex
hoste, facies discipulum.

Dixi 2. de ipsâ injuriâ. Nâ, ut ait Se-
neca lib. 3. de Irâ cap. 5. Ultio, doloris
confessio est: non est magnus, enim què
incurvat injuria: at qui condonat nec
se læsum ostendit illâ, neque victum:
Et hæc de præteritâ injuriâ: quin etiâ
futuram prævenis, cum è contrario
novam advoces ulciscendo. Chrysof.
homil. 18. Matth. Nec enim aliquando
ignis, igne: sed aquâ, utique ignis ex-
tinguitur: & certè id videmus experi-
entiâ: Nam si injuria molliter excipia-
tur, statim, finitur, si alia injuria repo-
natur, semper gravior succedit. Nam si
contemptus feratur molliter, nihil erit:
si alio contemptu, succedit convitium,
si convitio excipiat, succedunt

verba, si hæc verberibus, ad homici-
dium pervenitur.

Dixi 3. de adversario suo, idque
multis modis.

1. Ex eo quòd ignoscendo relin-
quitur inimico integra injuria, & vitu-
peratio culpæ: non partiendo eam cu-
m ipso; contra verò qui se vindicat, in-
juriam & vituperatio culpæ: non par-
tiendo eam cum ipso; contra verò qui
se vindicat; injuriam & vituperatio-
nem cum inimico partitur. Chrysof.
homil. 22. in Epistolam ad Rom. Pug-
nans idem potissimum vincit, non qu-
ando suum corpus pugnæ exponit, ut
plagas recipiat, sed quando seipsum
cruens, efficit ut omnem suam potenti-
am adversarius in aëra, frustra, & ina-
niter effundat: sic enim nec ille plagas
excipit, & omnes adversarij vires dis-
solvit, id quod In convitijs fit: Nam
quando vicissim convitia regeris, vin-
ceris, non ab homine, sed quod turpius
est ab illibero iræ affectu: si verò tacu-
eris; & vincis, & trophæum figis, & in-
numeros acquiris, qui te coronent,
quique convitium ipsû mendacij con-
demnent: Qui enim contradicit, ut qui
convitij morsum senserit, contra lucta-
ri videtur: Et si velis dictorum argu-
mentum capere, ipsum tuum inimicum
interroga, quando magis doleat, an
quando similiter accensus vicissim cõ-
vitiaris; an cum convitiantes derides?
& postremû magis audies: Neque en-
im tantum juvat, convitijs non impeti,
quantum mordet, quod te ad iram per-
movere nequiverit: Non vides irâ per-
citorum ingenium, quomodo sua vul-
nera obliti, more sũum agrestium magno
impe-

inpetu ruat, ut adversarios vulnerent: quando igitur eum, qui eiusmodi est, eo quod potissimum quærit, privas, omni illi suo proposito spoliasti, & contemptibilem puerum magis, quam virum ostendisti: Eodem modo verberatam, non reverberes; sed si lethalem plagam vis infligere, offer illi alteram maxillam, & illum innumeris vulneribus confecisti: facilius enim se lapidari ferret, quam videre qui patientiam tuam plaudentes admirentur: ante illos conscientia cum sua condemnabit, & maximas ab eo pœnas exiget: & tu apud alios gloriam consequeris: nam & alias quidem compassionem habemus erga eos qui malo afficiuntur, sed si ipsos patienter pati viderimus, non tantum miseremur, sed & admiramur: hæc omnia Chrysostomus.

2. Condonando eripis adversario quod maxime optabat, delectationem scilicet captam ex eo quod tibi concitaverit iracundiam, & tristitiam intulerit. Itaque voluptatem illi ademisti, immo etiam miserum reddidisti, vel ex eius confessione. Seneca lib. quod in sapientem non cadit injuria cap. 16. Genus quoddam ultionis est, eripere ei, qui fecit contumeliæ voluptatem: Solent dicere, Miserum me, iusto non intellexit: adeo fructus contumeliæ, in sensu, & indignatione patientis est: e contrario, si vindicas, gaudet adversarius, quod doluerit. Seneca lib. 9. de Ira cap. 5. ultio, doloris confessio est: Itaque Tertull. lib. de Patientia cap. 18. Idcirco quis te lædit, ut doleas, quia fructus lædentis in dolore læsi est: ergo cum fructum eius euerteris non dolendo,

ipse doleat necesse est, amissione fructus sui: Tunc tu non modo illæsus abis, quod etiam solum tibi sufficit, sed insuper adversarii tui, & frustratione oblectatus, & dolore defensus.

3. Cum inter utrumque, hoc est inter offendentem, & offensum, sit quædam pugna, certe quædam est timenda, & quædam optanda victoria: Chrysost. homil. 85, in Matthæum, Non quæramus ubique victoriam, nec semper superari vereamur: est enim quædam victoria, detrimentum: offensio vero, & injuria emolumentum adducit: Etenim in irâ qui alium valde contumeliatus fuerit, superasse videtur cum reverâ ipse ab hac turpi perturbatione victus non parum sibi nocuerit: Qui autem magno animo tulit injuriam, hic profecto, & cum laude superavit: Ille namque nec suam ægritudinem compressit: hic etiam alienam extinxit: & ille suo morbo superatus est, hic etiam alienum curavit: nec solum ipse inflammatus non est, verum etiam ingentem alterius flammam extinxit: præclarum itaque tam sibi, quam proximo de iracundiâ trophæum constituit. Non igitur utriusque victoria quærenda est: qui enim lædit, superare læsum videtur, sed perniciosa sibi victoria superat: læsus autem si magno animo perfert injuriam, quamquam victus videatur, coronam tamen splendidam adeptus est: sæpe numero ergo vinci, quam vincere, præstantius est: optimus ille profecto victoriæ modus est: Itaque recitæmnet Apostolus Rom. 12. *Noli vinci à malo, sed vince in bono malo*? quasi diceret, Bonitate

Bonitate tuâ, viene malitiam inimici, ne malitia inimici, vincat bonitatem tuam: Qui enim nō cibatur inimicum suum, cum indiget, non solum malo seipsum afficit, sed etiam majori quam inimicus affecerit: inimicus enim intulit injuriam, quæ est malum pœnæ, at ipse sibi infert malum culpæ, quâ longè gravius est: qui igitur se vindicat, vincitur potius à malo inimici, vincitur etiã à passione propriâ, ortâ ex malo per inimici malitia illato: unde rectè Ambros. lib. 1. Officior. cap. 36. dixit, vindicare se, non esse actû fortitudinis, sed abjectionis, & timiditatis: Vide itaque num qui parcat adversariû vincat: Certè vincit, qui adversarium pudore afficit, ille autem est qui pro injuriâ beneficium reponit: Paulus Rom. 12. *Hoc enim faciens, carbonem ignis congeres super caput eius:* quia nimirum vultû eius ita pudore suffundes, ac si caput eius arderet: Vincit qui immutat, nam frigus odij ipsius solves: Ita hunc locû Apostoli interpretatur Pelusiotâ lib. 4. Epist. 11. ex aliquorum sententiâ, calefacies principem animæ eius partem, & efficies ut ad sobrietatem redeat: eodem pertinet interpretatio Toleti, coges inimicum dolere de offensâ: Vincit etiam qui adversario arma eripit, nempe iram: Nam, ut ait Sapiens Proverb. 21. *Munus absconditum, extinguit iras,* & donum in sinu indignationem maximâ, donum vocat in sinu, quod non fit ex jactantiâ, sed ex charitate: Denique vincit qui subijcit adversariû, ille autem sibi subijcit, qui in se commutat, ille autem commutat, qui sibi similem fecit. Itaq; si vindicas, vicit adversarius,

quia & te fecit injuriosum: Quod si condones, adversarium vicisti, quia amicum effecisti, & ad frugem reduxisti: 8. Ambros. lib. Officiorum cap. 5. Peccator est, qui nos provocat, qui injuriam facit, & nos similes sui fieri desiderat: si taceas, plus rumpitur, victum se se putat, irrisum, post habitum, atque illusum: si respondeas superiorem se factum arbitratur, quia parem invenit: si enim taceas, dicitur, ille convitiatus est huic, contempsit iste: si referas contumeliam, dicitur, ambo convitiati sunt: uterque condemnatur, nemo absolvitur: ergo illius studium est, ut imiter, ut similia illi loquar, ut similia agam: justus autem est dissimulare, nihil loqui, tenere bonæ fructum conscientiæ. Hoc est enim *silere à bonis*, quia bene sibi conscius, falsis non debet moveri, nec æstimare, plus ponderis in alieno esse convitio, quam in suo testimonio. Concludendum igitur cum Antonino Imperatore lib. 6. non ulciscendi rationem optimam esse, ne ultor similis fiat eius qui injuriam intulit: quapropter si alter fuerit convitiatus, ne tu ex adverso convitia ingere, nam si viceris plus eris impudens, & ut ait Philo. lib. 6. de Agriculturâ, ne te vinci pudeat, sic enim demum si vincaris, victor evades, quando in hoc genere victor vincitur: eodem modo, si percusserit, ne reperiatur, ne magis injuriosus existas: sed per mansuetudinem alienam iramperdomato: quia ut ait Clemens Alexandrinus. 2 Stromatum, injuriæ oblivionē consequitur vitæ probitas, hanc autem inimicitiarû dissolutio: quib⁹ addit ex Hœro, dādū esse amico, inimico

atitem ferendum auxilium, ne maneat inimicus: auxilio enim necitur amicitia, & inimicitia dissoluuntur: Immo quæ summa victoria est, qui parcit, eò inimicum redigit, ut cogatur fateri se esse victum, & malè odisse.

Ac ne verbis tantum & oratione vos adoriar, sed ut multis potius adductis rationibus vos convincā, placet hodie vos rebus ipsis & factis ad id adigam, emendicato pernicillo eloquentissimi omnium Antistitum Græcorum SChrysoft. cujus erunt ferè omnia quæ deinceps à me dicentur, allato ex primo Reg. libro per illustri Davidis exemplo: cujus cum innumera narrentur certamina & victoriæ, nullum tamen illustrius gessit certamen, nullam nobiliore victoriam reportavit, quam ubi cum Saule pugnam iniit, & ex illo clarissimā omnium palmam accepit, non armis decertando, sed mansuetudine & patientiā: Est autem illud exemplū eò illustrius 1. quod sit inter personas regias: Saulem reipsā regnantem, & Davidem, à Deo designatum Regem, & sacro unctum oleo: 2. quod qui in hoc theatro præcipuam agit personam, testimonio Dei sit comprobatus: *Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meū:* nam quem Deus laudavit, quis contemnet? ut enim ait ille Sanctus homil. 1. de Davide, & Saule. Illius calculus incorruptus est: nam Deus nec ad gratiam, nec per odium iudicat, sed pro merā animi virtute iudicium fert: 3. quod eius sit hominis, qui sub veteri lege educatus est: Nam quod aliquis in Christianā lege educatus, inimicis suis, in totum condonet, neque iniuriam

repellat injuriā, nihil mirum est: videlicet post Christi mortem obitam pro inimicis: posteaquā ille nobis omnia peccata tam clementer remisit: post hujus rei præcepta data tam multa in Evangelio: post orationem Dominicā: post parabolam decem millium talentorum: Sed in veteri Testamento ubi licuit malum pro malo reddere, oculū pro oculo, dentem pro dente exigere, & lege Talionis uti in se ulciscendo; si quis præcepta transilierit, & ad Apostolicam Philosophiam pervenerit, omni laude dignus censendus est, & qui imitari noluerit, is omni veniā, & excusationē indignus habendus est.

Sed ut plenius Davidis virtutem cognoscatis, concedite mihi ut rem altius repetam, eiusque beneficio commēorē quæ beatus ille vir in Saulem contulit: nam non ulcisci eum qui simpliciter fuerit inimicus, multi fortasse fecerint: sed hominem multis & gravibus beneficijs affectum, & mala pro bonis reddentem, & sapius benefactorem suum, interficere conatum, postquam in potestatem inciderit ut interfici posset, liberum dimittere, neque hoc tantum sed ex aliorum manibus eripere, si præfertim sciatur, eum ita dimissum, eadē in suum benefactorem moliturū; hoc verò tantum est, ut nihil ad summam virtutem adjici possit. Quibus autem beneficijs David Saulem affecerit, quando, & quo pacto, paucis enarrantem me sustinete. Cum aliquando Iudæi bello difficillimo premerentur, & tota belli alea in duello proposito verteretur, cum omnes essent pavore consternati, nec quisquā caput erigeret, sed

in

in extremâ desperatione esset exercitus, & de turpissimâ totius gentis servitute ageretur, hic ab ovium curâ veniens exercitum, cum per ætatem bellandi artem callere non posset, & laborum militarium rudis adhuc esset; ipse pro universis bellum in se suscepit ac feliciter rem gessit suprà quàm quisquâ sperare potuisset: occiso totius inimicæ gentis fortissimo: Certè si virtuti eventus defuisset, tamen ob solam animi promptitudinem coronandus fuerat, præsertim cum omnia ab eo facinore suscipiendo removerent, ætas, bellicæ artis ignoratio, fratres increpantes, Rex ipse, cum diceret. *Non poteris ire, quia puer es, ille autem vir est bellator ab adolescentiâ suâ:* sed nihil horum moratus in medios hostes irruit, & se apertò mortis periculo exposuit & adeptus de hoste victoriam. Regi non tantum regnum restituit, sed vitam etiam, & libertatem dedit, neque illi tantum, sed etiam toti exercitui atque genti universæ: quod præclare factum nullâ unquâ satis amplâ mercede agnosci potuit: nõ si ipse Rex detractam sibi coronâ Davidis capiti imposuisset: hic enim & vitam, & libertatē, & regnum illi donavit: Ille verò huic tantum cessurus esset regnum. Verum consideremus qualem pro benefactis gratiam retulerit. Imprimis quidem docet Scriptura Saulem Davidi invidisse: deinde Davidem Saülis cœpisse esse suspectum, & cœpisse cavere eum, quia nempe cœpit eum habere pro hoste: utriusque rei, vide occasionem, & causam: ac primum de invidia: post fugatos, & profligatos hostes, & reportatâ victoriam, victor exercitus,

& onustus spoliis, magnâ pompâ redibat Jerusalem, ac Saül quidem referens opima spolia, David autem caput Goliath, sui triumpho materiam: Ex more gentis obviam ubiq; ex singulis oppidis prodierunt Virgines canentes ac plallentes: erat autem illud canticum, *percussit Saül mille, & David decem millia:* hæc cantilena fuit omnis odij seges, & origo. Audi Scripturam lib. 5. Reg. cap. 18. *Iratatus est autem Saül nimis, & displicuit in oculis eius sermo iste, dixitque: dederunt David decem millia, & mihi mille dederunt: quid superest ei, nisi solum regnum: non redis ergo oculis Saül aspiciebat David, à die illa, & deinceps:* Certè etiam si hæc præter meritum fuissent dicta, nec sic quidem in Davidem oportebat irasci, sed quid egisset, potius attendere, quomodo se ultrò mortis periculo objecisset, quomodo fractum Saülis animum crexisset, quomodo omnem populum periculo liberasset, non autem innocenti invidere: Nunc autem cum ipsa laus daretur pro merito, & si verè iudicare voluerimus, inveniemus illa potius in gratiam Saülis dicta fuisse quàm Davidis. An non satis erat Saülis dedisse mille, licet Davidi decem millia dedissent? Nam quid Saul ad hoc certamen, & ad victoriam contulerat, nisi pavorem, & desperationem? David autem solus totum prælium confecit, solus certavit, solus vicit: & si alicui licuisset indignari, nonne potius hoc Davidem decuisset, qui cum solus rem gessisset, haberet tamen alium suæ laudis participem. Sed demus peccasse mulieres in illo epinicio, quid peccavit David, qui nec cantilenam composuerat, neque suaserat? certè non

non adversus eum fuit indignandum, sed adversus mulieres: Verum Saul nihil contra illas, sed contra Davidem indignatus est: Iam si ex tantâ laude elatus David, aut Regi invidisset, aut in eum fuisset contumax, ac insolentior: aut si res novas in regno fuisset moliturus, excusationē habuisset indignatio: Sed si inde factus est modestior atque humanior, si in subditorum ordine remansit; nonne plus diligendus fuit, qui talem nactus occasionē sese efferendi, in sua modestiâ permansit?

Et non tantum primo illo successu elatus non est, sed nec posterioribus, qui priores superarunt: Nam licet de eo dicatur *quod esset prudens in omnibus viis suis*: Item quod *Deus esset cum illo*: & quod *universus Israël, & Iuda eum diligeret*: quod *ingrediretur, & egrediretur ante conspectum populi*, hoc est quod omnes gubernaret, & rerum omnium esset potens: quod in bello semper prosperâ uteretur fortunâ: quod eum Ionathas Saülis filius diligeret ut animam suam, quod Michol eius filia, eum amaret: quod universa familia Saül ei faveret, quod ei faveret universus exercitus, & quod omni populo Israël gratus esset; cum his omnibus bonis sua ob præclare gesta potiretur: non tamen animum erexit, nec hostem suum ultus est, sed in benefaciendo, & obsequijs Regem præveniando, & in eius prælijs feliciter gerendis perseveravit.

Quis non sperasset, quod hæc omnia Sauli persuaderent, ut omnem invidiâ, & omne odium deponeret, cum David omnia non sibi, sed Sauli præstaret: quod contra evenit, nam hæc omnia majorem invidiâ concitarunt, eo usque

ut Saul diceret, suos omnes contra ipsum conspirasse in favorem Davidis: *quoniam conjurastis omnes adversum me.*

Iam cur eum suspectum habuerit. & eum caverit, hæc causa fuit, quod uti loquitur Scriptura cap. 18. *In omnibus quoque viis suis David prudenter agebat, & Dominus erat cum eo: vidit itaque David quod prudens esset nimis, & cepit cavere eum.* Cum enim varijs periculis, & in bello, & extra bellum eum objecisset, feliciter ab omnibus se extraxit, & prudentiâ usus, & fortitudine, & felicitate. Hinc crevit Saülis odium, eo usque ut servatorem suum perdere decreverit, quod multis modis præstare conatus est, primo per seipsum: deinde per servos, & iuos domesticos, tertio per hostes, denique prætextu conjugij, & affinitatis, eum conjiciendo in retia. Per seipsum quidem, nam sæpius Davidem citharâ psallentem, sibi que medentem, inter media beneficia, lanceâ perfodere conatus est; Deo innocentem servante: Per servos & domesticos, ut patet ex 1. Reg. cap. 19. *Locutus est autem Saül ad Ionathan, & ad omnes servos suos, ut occiderent David*: Per hostes suos, dum illum mille hominibus præfecit, & quotidie ad belli aleam objecit: porro Saül cogitabat tradere David in manus Philistinorum: ideoque in spem conjugij filiarum suarum, pro dote petijt ab eo centum Philistinorum præputia, ratus non posse fieri quin quotidianis periculis non periret. Quid memorem sæpius frustratam fidem: & filiam natu majorem Saülis sibi promissam, post dotem præstitam ex pacto, & enumerata centum Philistinorum præputia, alteri viro datam fuisse: do

de quo contemptu nihil cum Saüle, nihil cum servis, nihil cum militibus exposulavit: immò cum proponeretur conjugium, modestè semper respondit: *Num parùm videtur vobis generũ esse Regis?* Quid quod frustra primã conditione, secundam sibi oblatam non recusavit, ne tantũ honorem contempnisse videretur? Sed Michol conjugio usus est Saül ut Davidem perderet, eum per immisos sicarios interimere conatus, & scelus peractum fuisset nisi fugã sibi consulisset. *Quem hominem, vel modestissimi animi, hæc omnia ad vindictam non commovissent?* At non Davidem, qui potiùs habuit fugere, & patriã exulare, & in calamitate sibi victum parare, quàm se ulcisci, aut inimico dare occasionem injustum homicidium faciendi. Hanc ob causam ab oculis eius se subduxit, ut tempus daret rei sedandæ, & mitigandæ invidiæ: atius est, aiebat, me miserum esse, & innumera pati acerba quam hunc apud Deum de innocentis cæde condemnari: itaque egestatem præ divitijs: solitudinem, præ patriã: labores, & pericula, præ delitijs ac securitate: exilium præ Regiã elegit, ut Saülem ab odio in ipsum liberaret.

Verum nec sit melior factus est Saül, sed Davidem ubique persecutus est, in solitudine, ac deserto, in montibus, vallibus, & speluncis, in urbibus, & pagis, omnia loca circumiens: non aliter quàm venator, qui indagine feram persequitur, quærens non eum qui ipsum læserat, sed qui cum esset ab eo læsus, tum maxima, & innumera pro illatis injurijs

bona rependerat. At vide quo successu: Mitto dicere quam crudeliter Saül interfecerit Achimelem summum Sacerdotem, eò quod Davidi dedisset panes propositionis, & eodem tempore ex Sacerdotibus gladio Doech Idumæi occiderit 85. viros, imò totam urbem Nobæ percusserit in ore gladij, nulli parcens, vel ætati, vel sexui, vel conditioni: unde David coactus sit fugere ad alienigenas, & Regem Achis, ubi summum vttæ periculum adiit: cumque jam nullis hominibus fideret, fugit in loca deserta, & habitavit in speluncis, more ferarum, quarum vitam degebat, victum sibi, & suis, quasi venatu quærens:

Hæc speluncarum habitatio, occasio fuit David, actionis omnium generosissimæ, dum Saül ex venatore factus est Davidis præda, quod hac ratione factum est: Cum nullum locum sibi securum in veniret David, secessit in desertũ Engaddi, ubi sunt loca prærupta, ad quæ sola capræ sylvestres pertingere possunt: ea locorum difficultas non deterruit Saülem, quominus Davidem cum tribus millibus militum ex omni exercitu delectorum persequeretur: Erat prope viã spelunca aditu angusta, sed in profunditate latissima, in cujus imo recessu latitabat David cum sexcentis hominibus fugitivis, qui cum ut duces sequebantur: In eam speluncam ingressus est Saül alicujus necessitatis gratiã: Nemo est qui non dicat cum Davidis focijs 1: Reg. cap. 24. *Ecce dies de quã locutus est Dominus ad te:*
Ego

Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis Quid hoc statuerum faceres mi Auditor? Si inimicum tuum haberes in potestate, post tot acceptas injurias, ac praesertim si nosset incredibile eius odium, & obstinatam tui perdendi voluntatem, & si scires illo sublato, te non solum liberandum a tot miserijs, & periculis, sed etiam te obtenturum regnum, idque non usurpatum, sed tibi delatum a Deo? Verum noli ex tuo sensu rem metiri, sed ex Davidis admirabili mansuetudine, ut nihil mirum fit, si postea dixerit, *Memento Domine David, & omnis mansuetudinis eius*: Incidit itaque Saül imprudens in retia Davidis: solus est, sine armis, sine socio, sine satellitio, inclusus in cavernam, positus in tenebris: adest David armatus, stipatus sexcentis militibus, a quibus ad eadem inimici vehementer impellitur: nihil non favet ad eadem faciendam, loci opportunitas, temporis occasio, Saülis de suo periculo ignoratio, securitas omnimoda: hic tenfa retia, hic fera capta: hic venator erectus, hic omnium adhortatio, ut ense pectus confodiat: sed vide incredibile animi modestiam, specta luctam, victoriam, & coronam: Nam, ut ait Chrysof. homil. 1. de Davide: spelunca illa campus erat, in eo lucta quaedam mirabilis dictumque incredibile facta est: luctatus est David, pugilem egit iracundia: Saül positus erat certaminis materia: Agonothetes erat Deus: *surrexit itaque David*: quo animo primum id fecerit, docet Abulensis quaest. 4. nimirum ut Saulem inermem, & securum occideret, id enim postea factus est, *cogitavi, ut occiderem te*: sed statim motum illum generose

compressit, & gladio, quem ad eadem strinxerat, oram chlamydis Saul praecidit filenter, ut illustre haberet postea suae moderationis testimonium: Verum quasi scelus admisisset, quod aliquid ad Regem pertinens violasset, *cor suum percussit David, eò quod abscidisset oram chlamydis Saül*, adeo religiose Regem observabat. Sed ne tantum facinus leviter praetereamus: Neque enim putandum est nullum fuisse in Davide sensum, sed stupidum fuisse: ut enim erat animi generosi, & indolis bellicosae, innumeros passus est iracundiae fluctus, & maximam diversarum cogitationum jactationem, sed eam tempestatem refranavit timore Dei, animosque compressit: *surrexit*, ait Scriptura, *& praecidit oram chlamydis Saül*: Vides quanta irae tempestas coacta fit: stricto gladio ad Saulem perrexit, at non processit ulterius, neque naufragium fecit, eo quod gubernatrix illic sentiens periculum, videlicet pia ratio, tempestatem vertit in tranquillitatem: *percussit enim David cor suum*, ac velut equum subilientem, & ferocientem, revocavit iram: & tamen quam parvum erat intervallum inter corpus, & chlamydem: attamen seipsum cohibuit ne progrediretur ulterius. Sic sunt sanctorum animae, priusquam concidant resurgunt: priusquam ad peccatum perveniant refranantur, eò quod sobriae sint, semperque vigilent: Ne tamen id mediocriter aestimes, considera quantis fluctibus hujus justus animus impetitus fuerit: Offerebat se animo injusta Saülis persecutio nullam causam praecedente, cum nullam re eum laesisset, sed post innumera collata beneficia, &

& officia præstita, post tot reddita obsequia: occurrebat quoties eum interimere, & per se, & per alios conatus esset: etenim si lex vetus permittebat oculum pro oculo, & dentem pro dente exigere, an non poterat eadem legalionis, non modo pro unâ morte, sed pro pluribus, unam mortem exigere: Verum si præteritorum esset oblitus, futura prospicere poterat, norat enim indomitum Saülis animum, & aliunde incredibilem levitatem, quidquid tandem polliceretur: Norat quod nunquã desiturus esset eum persequi, donec perdidisset: Itaque si non præteritorum recordatio sufficiebat ad eadem, id facere poterat futurorum metus. Quod si Saülem non metueret, vel suos milites ipse timere potuit, ne forte ipsum in speluncâ trucidarent: tanquam qui illorum salutem prodidisset, exitiumque attulisset, ac publicum ipsorum hostem servasset: Verum nihil horum justus ille apud se perpendebat, unum illud spectans, quomodo posset tolerantia, & modestia coronâ redimiri: Et quoniam versuta solet esse malitia, non hoc ei tantum milites representarunt, & quæ hæcenus à Saüle passus esset; & quæ deinceps ipsum ab illo metuere oporteret; neque suarum, rerum miserum statum præsentem, quod fugitivi essent, errone, & rerum omnium egentes, miseram vitam degerent, more ferarum, in speluncis, & locis desertis; cum scirent eum omnia despiciere, Deum ipsum allegant authorem, *Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei, sicut placuerit in oculis tuis, quo videlicet*

judicium à Deo profectum reveritus, promptius iret ad homicidium: Non enim (inquit) tuam vicem ulcisceris, sed Deo subservis, ac minister es, & illius sententiam comprobas: Verum ille aliter rem intellexit, sed potius cogitavit, quod Deus ideo tradidisset eum, ut ipsi majores occasiones, præbandæ virtutis suppeditaret.

At ne hoc quidem tantum admiratione dignum est, quod nec aliorum admonitu, dimotus est à proposito, quodque illos non est veritus, sed quod perfecit ut ipsi eandem animi moderationem sumerent: neque ipsi in Saülem insurgerent, quod certe facturi fuissent, nisi eorum animos placasset: Nã ut ait Scriptura 1. Reg. cap. 24. *Et confregit David viros suos sermonibus, & non permisi eos, ut insurgerent in Saül: oportuit orationem fuisse gravissimã, prout loci, & temporis facultas patiebatur ut hunc effectum haberet, quem exprimunt illa verba, confregit sermonibus servos suos: Non puto autem illis alias rationes attulisse, quam eas quibus ipse animum suum fregit: Dixitque ad viros suos, propitius mihi sit Dominus, ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est: In quibus verbis duas rationes includit, cur nefas sit regiam personam violare, una est quia ipse erat dominus eius: lex autem ipsa jubet, immò rerum natura, ut illius vitam servet in columem, non adimat: Deinde quia corpus illud quod gladius confoderet sacrosanctum est ab unctione sacrâ: quæ verò sacra sunt, ea religio violare vetat: vides itaque & Davidem seipsum cohibuisse*

buisse, & suos: Magnum quidem est, si quis suis cupiditatibus imperet: sed multò majus est, id etiam alijs persuadere, ut ipsi eandem mentem sumerent, alijs inquam, qui nec modesti sunt homines, nec temperantes, sed milites, qui multis difficultatibus jam in desperationem erant adducti, à quibus paulatim respirare cupiebant: præsertim cum scirent in hostis nece, & malorum finem se habituros, & multorum bonorum spem affulgere: cum illo profligato, regnum ad Davidem transfiret: Nihilominus tamen cum tam multæ res animos militum irritarent, tantum valuit ille generosus, ut satellites illis omnibus essent superiores, & hosti parcerent: Diceres Davidem sic spectasse Saulem, ut depositum ac pignus sibi creditum, de quo ratione esset redditurus: ita ipse non tantum non attigit inimicum, verum etiam alios occidere volentes coercuit, satelles optimus, corporis custos, pro hoste factus. Potuit itaque Saül tantorum certaminum, & victoriarum materia, innoxius egredi ei speluncam, ignarus omnium quæ gesta fuerant: Egressus est autem post illum & David liberis deinceps oculis cælum intuens, ac tunc temporis magis exultans, quam cum Goliath dejecisset, atque barbari caput amputasset, siquidem hæc posterior, primam illam victoriam erat magnificentior, hæc illustriora spolia, hæc præda nobilior, hoc gloriosius trophæum: Et enim illic, & funda, & lapidibus, & acie fuit opus, hic totum opus fuit virtutis, hic sine armis contigit victoria, & in-
cruentum erectum est trophæum: Ita-

que rediit non barbari illius gestans caput, sed animi commotionem mortificatam, sed iram enervatam: neque hæc spolia reposuit in Sanctuario, sed in caelo, & illa supernam Civitatem: Non illi obviam venire Virgines cantantes cum laudibus, sed angeli è caelo applaudebant victori: Non egressus est gestans Saülis diademam, sed gloriae coronam: Non egressus est gestans Saülis purpuram, sed humanitate amictus quavis stolam pretiosiore: Egressus est è spelunca cum tantam gloriam cum quantam è fornace Babylonicam tres pueri illæsi prodire: uti enim illos non combussit ignis, ita neque ille iracundie incendio conflavit: Egressus est è spelunca, non minore gloria, quam Daniel è lacu: hic quidem superatis, & mitigatis leonibus: ille devictis bestiis, longè sævioribus, iram, audaciam, vindictam, metu futurorum: Exiit itaque David post Saulem, & clamavit post tergum Saül dicens: Domine mi Rex. Et respexit Saül post se: & inclinans se David pronus in terram, adoravit: Hæc non sunt minoris laudis, quam hostis servatus, neque enim vulgaris erat animi, non inflari collatis beneficiis, & quod est omnium maximum de donata vita: Quin etiam post data beneficia modestior apparuit: ideoque qui servarat, eundem quem servaverat adoravit, rursumque Regem nominavit, ideoque ob illius dignitatem, omnem animi tumorem reprimens: neque tantum voce honoravit, sed etiam facto, inclinans se pronus in terram, & adorans, quasi beneficium accepisset: Sed audiamus, quid dicat, Dixitque ad Saül: Quare audis verba hominum loquentium, David querit malum adversum te? Vide
quo

quo artificio animum eius emollire studeat: Non illum accusat, non de illo conqueritur, sed potius excusat, omnē culpam in alios conijciens, quasi diceret; Alios esse, qui eum provocarent, alios qui eius animum exulcerarent: modis omnibus studens illi porrigere excusationis occasionem: quasi diceret, non injustè facere, dùm ipsum persequeretur, sed deceptum aliorum sermonibus: & tamen uti benè advertit S. Chrysofost. qui hanc historiam conscripsit: prius dixerat Davidem, dilectum fuisse à toto populo, ab omni Saülis familiâ, ab eius, & filio, & filiâ, & à toto exercitu, ut scires puram esse Saülis malitiam: unde idem scriptor totam invidiam natam esse dixit, ex nimia laude Davidis, & postea in dies majorem exerevisse ex bonis eius successibus: sed maluit David in alios omnem culpam rejicere, quàm in Saülem: Ita facere solent parentes erga filios, quos licet suâ malitiâ corruptos esse sciant, frequenter tamen in alios culpam rejiciunt: Sic (aiunt) non esse hoc delictum tuum, sed alij te corruerunt, ac seduxerunt: illorum tota est culpa: Nam ita melius corripì putant filium, dùm illum pudet, quod eâ laude sit indignus: Mox suam causam agens, suam probat innocentiam, non alium quærens judicem, quam ipsum Saülem, ut nimirum plus suis oculis credat, quàm aliorum relationib⁹: *Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu meâ in spelunca: Et cogitavi ut occiderè te, sed pepercit tibi oculus meus: dixi enī non extenda manū meā in dominū meū, quia christus Domini est: Quasi diceret, illi quidē verbis me calumniantur, at ego reipsâ me purgo, ipsif-*

que factis depello crimen: nihil mihi opus est verbis, cum ipse rerum exitus, omni oratione clariùs te docere possit, quinam sint illi, & qui ego; & quàm falsa sit calumnia: harum rerum, non alium quàm te ipsum testem invoco: te ipsum, inquam, qui in eo beneficio servatus es; nam si tuæ vitæ insidiari erat animus, quando id commodiùs fieri potuit, quàm cum te habui in meâ potestate; quâ cum solus eras, & inermis, & periculi, in quo eras, nescius; quàm cum ego armatus, & militibus, non tuus, sed meus, stipatus; quàm cum tu me ad necem persequereris; quàm cum omnia essent opportuna, & omnia ad id perpetrandum incitarent: Ac ne putes ignaviâ, aut injuriæ acceptæ insensibilitate impeditum, non diffiteor me ab irâ sollicitatū, & surrexisse stricto gladio, & cogitasse te interficere: sed timor Dei me cohibuit, cum te cogitavi, & dominum meum, & vñctum Dei: Quod si hæc cogitatio manum meam retardavit in his circumstantiis, & loci, & temporis, & tantæ opportunitatis, quantò magis id fecisset alio tempore, cum in tuâ curiâ gloriosus viverem? Et quia quod dicebat, videbatur admirabile, ne ipse dubitaret, de periculo in quo fuerat, & de Davidis moderatione, quia nec ipsi hæc dicenti, nec eius Militibus id asserentibus credidisset, quorum testimonium suspectum habere poterat, evidens attulit argumentū, laciniâ abscissam chlamydis, quam prætendēs dicebat: *Quin potius Pater mi, vide, Et cognosce oram chlamydis tuæ in manu meâ, quoniâ cū præscinderè summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere*

*manum meam in te: animadvertite, & vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccavi in te: tu autem insidiaris anime mee, ut auferas eam: Mutum quidem testem affert, sed omnibus vocem habentibus certiore: Nam Saül negare non potuit, Davidem prope ipsius corpus gladium strictum tulisse, tamque illi facile fuisse, nescienti latus fodere, & pectus, quam oram chlamydis abscindere: quod si cum id tam facile potuit facere, id non fecit, quomodo alias id tentasset, quod non nisi magno suo periculo facere poterat: Multa alia præterita afferre potuisset innocentiae suae argumenta, sed hoc recens factum, satis ipsi fuit ex dissimili modo agendi utriusque: unde subdit. *Judicet Dominus inter me, & te, Sulciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te:* Non hoc dixit quasi cuperet puniri Saülem, aut de illo poenas sumi, sed ut illi formidinem inijceret, venturae condemnationis commemoratione: ad hæc ut firmaret quod dixerat, se in Saülem nihil moliri, invocans Deum in testem, quem nihil latet, & cuius manum ipse effugere non posset, si suo regi insidias molitus fuisset: denique his verbis significavit, & se totum negotium Deo relinquere, & se nunquam suis manibus ulturum: itaque & ipso facto, & juramento adhibito in futurum se à malâ suspicione liberat. Iam ne videtur ex æquo certare cum principe, quia dixerat, *Judicet Dominus, inter me, & te:* ostendit indecorum esse regiae majestati, certare cum hoste, neque nobili, neque robusto, ex cuius impugnatione, nihil præter ignominiam referre possit: ut etiã*

ostendat nihil ab hoste tam impotente Regi timendum fuisse: *Quem persequeris Rex Israël? quem persequeris? canem mortuum persequeris, pulicem unum:* Nihil de se abjectius loqui potuit, ut ostenderet nihil esse quod ab ipso metuere posset Saül: neque illi gloriosum futurum, si perdat: sicut neque impunitum: unde subdit. *Sit Dominus iudex, & judicet inter me, & te: & videat, & judicet causam meam, & eruat me de manu tua:* Id propheticè magis à Davide dictum est, quam imprecando, secundum illud Deuteron .32. *Mea est ultio, & ego retribuam in tempore.*

Quid ad tam præclarum Davidis facinus, quid ad hanc orationem demissionis plenissimam, nec minùs generosam, & religiosam, saül responderit, expectatis à me Auditores: Certè tantum potuit David ignoscendo, quantum nemo unquam potuisset vindicando: adeo verum est quod ab initio à me dictum est, condonationem injuriæ esse modum optimum vindicandi se, & eo genere victoriæ eò etiam redigi inimicum, ut cogatur fateri se esse victum: & malè odisse: audi itaque Scripturam, quid dicat, *Cum autem compleisset David loquens sermones huiusmodi ad Saül.* Quis non putasset ad primam Davidis vocem, Saülem in furias agendum, ut semper secerat: sed tantum abest, ut sic exarserit: quin ad eius vocem stetit immobilis, uti solet anguis ad vocem incantantis sapienter, tanto se stupore abreptum, aut tanta teneritate sensit delinitum. Id ex eius oratione facile intelligo, *Et dixit Saül: Numquid vox hæc, tua est, fili mi David? Tantus eum stupor cepit,*

cepit, ut non putaret se videre quæ videbat, & audire, quæ audiebat: Itaque interrogat: *Nūquid vox hæc, tua est, fili mi David?* quanta subito facta est mutatio? qui nunquam alias sustinuerat, cum nomine suo vocare, exosum habens vel solum nomen, sed ad contemptum appellans filium Iesse, generis ignobilitatem, exprobrans, nunc non tantum de nomine vocat, sed etiam in cognationem eum adoptans, filium vocat: Quanta fuit virtus in verbis Davidis, ut ex homicidâ faceret Patrem, & ovem ex lupo? quanta eius felicitas qui fornacem iracundiæ multo rore implevit, & tempestatem vertit in tranquillitatem, quique tumorem omnem irâ exæstantis animi restinxit? Verba quippe Davidis ingressa in animum istius efferati, totam hanc perfecerunt immutationem: Non dixit, sermones tui David, sed vox tua fili mi David. Ita ad solam vocem incaluit: Et quem admodum Pater ex longinquo intervallo, auditâ filij revertentis voce, etiam si nondum videat, si tantum audiat, ad vocem ipsam excitatur, & accurrit: sic & Saül, ut primum Davidis vocem audivit, totum suum mutavit affectum, & irâ positâ recepit tranquillitatem: vide quâm verè dictum sit à Sapiente: *responsio mollis frangit iram*: Nam quem modo Saül quærebat ad necem, quem perduellem vocabat, & insidiatorem, quem insectabatur ut feram, jam filium appellat paterno blandimento: Nec sibi videtur audire quem audit, quod eum tam ardenti amore deperiret: sed audi aliquid maius. *Et levavit Saül vocem suam, & flevit*: Quid hoc pro-

phetâ beatius esse possit, qui brevi temporis momento, sic hostem a furore ad sobrietatem composuit, ut nactus animum cædis atque sanguinis sitientem, repente ad lamenta & ejulatus, & lachrimas compulerit: Non perinde miror Moysen qui ex duro faxo aquas elicit, ut admiror Davidem, qui ex oculis lapideis fontes eduxerit lachrimarum, si quidem ille vicit naturam, hic autem animi decretum: ille virgâ percussit lapidem, hic sermone percussit cor, non ut contristaret, sed ut purum mansuetumque redderet: quo facto majore Regem affectu beneficio, quam fecerat in speluncâ: fuit quidem hoc mirabile, quod enses suâ inimici sanguine non tinxerit, sed longè majus quod inimici propositum immutavit, & suscepti sceleris pœnitentiam inspiravit: hoc enim beneficiû illo præstantius est: neque enim paria sunt, liberare a morte, & liberare a crimine: Magnû fuit quod milites cohibuerit ne Saül interficeret, sed majus fuit, cû ei furorẽ adëit: Magnû fuit quod David in semetipso iram domuerit, maius quod alienum furorem mitigavit: quod ex tantâ tempestate, tantam tranquillitatem fecerit: quod oculos homicidium præ se ferentes calidis lachrimis implevit: Et quidem si Saül fuisset homo naturâ mitis, & modestus, aliquid fuisset eum ad solitâ revocare virtutem: sed efferatum, & ad extremam provecum malitiam, jamque ad cædem properantem, brevi temporis momento sic afficere, ut omnem amaritudinem evomat ex animo, id verò est summæ virtutis, & extremæ sapientiæ: jam ubi lachrimæ verbis

aditum debere, audi quid dicat.

1. Quidem se accusat atque damnat: Davidem autem laudat, & sibi anteponit: Saül Davidem, Rex subditū, hostis hostem, quem vel nominare non dignabatur: at quibus verbis? audi Scripturam: *Iustior tu es quam ego: Tu enim tribuisti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala: Vides ut suam damnet malitiam, ac iusti virtutem prædicet: agnoscit se multa debuisse Davidi, ac nullam occasionem habuisse, ipsum persequēdi, immò se mala reddidisse pro bonis, erat ingratitude, sed pro bonis mala reddidisse iniustitiæ fuit: Pergit in Davidis laudibus: Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona, quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me: agnoscit hoc summum beneficium: Nam etiam si vetera non meruisset prius, tamen non erat indignus cui præstarentur: sed nunc pro insidijs, pro cæde sæpius intentatâ, pro innumerabilibus malis, summum beneficium præstitit, cum vitam dedit, quam tam facile eripere poterat, idque Deo favente, nam Deus eò Saülem adduxerat. Neque hoc etiam leve fuit beneficium, quod hoc Saüli indicarit: non tantum ut sciret Davidem sibi non insidiari, unde eum ab errore reduxit, sed quoniam eâ ratione, eum à scelere ad sanam mentem revocavit. Atque ut huius præclari facinoris commendationem extollat, agnoscit tale fuisse, ut nullus præter Davidem, id facturum fuisset: *Quis enim cum invenerit inimicum suum, dimittet eum in viâ bonâ? quanto magis, si talem inimicum, & sic in sua potestate: Certè**

hæc laus Davidis à Saüle, maior est quâ cū mulieres canerent: *percussit Saül mille, & David decem millia: Et quantum in singulis verbis plures Davidis coronæ contineantur, hoc etiam ad eius laudem pertinet, quod ita sauerit Saül: nam licet ab ore Saülis ea verba prodirent, sapientia tamen & ars Davidis, ea in animum Saülis insinuarat.*

2. Hinc Saül se agnoscit Davidis debitorem, sed referendo beneficio impari: quid enim Saül reponere poterat dignum meritis, etiam si regnum dedisset, cum omnibus oppidis? Neque enim oppida modo & regnum, verum & vitam ipsam ei donarat David: & vero non habebat alteram vitam quam rependeret: Itaque ipsum Deum, illi pro se, constituit debitorem: unde sic rogat: *Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc, pro eo quod hodie operatus es in me.* Vide quid profecerit Davidis mansuetudo, Saülem ipsum fecit.

3. Et quia in odij sui ortu olim dixerat: *Quid ei superest nisi solum regnum: Id ipse retractat, & futurum regem agnoscit, non tantum, quòd id à se meruerit, sed id colligit ex regio spiritu, quo regium facinus edidit, cum pepercit, & vitam dedit: Nam quilibet ulcisci potest, sed vitam dare, nemo nisi qui cum clementiâ summam habet potestatem: Ille autem dedit qui legitime potuit occidere: Et nunc quia scio quod certissime regnaturus sis, & habiturus in*
mani

manu tuâ , regnum Israël , &c. Verum, responde Saül, unde id nosti, & certissime nosti? Ecce penes te sunt exercitus, penes te sunt pecuniæ, arma, civitates, equi, milites: breviter universavis, apparatus regij: Hic contra desertus, ac nudus, nec civitatem, nec domum, nec familiam habens: unde igitur quæso ista loqueris? Nimirum ex ipsis Davidis moribus, & ex ijs, quæ mihi, & illi hæcenus acciderunt: Neque enim nudus & inermis, atque desertus, & rerum omnium inops, me armatum, tantæque circumvallatum potentiâ superasset, nisi Deum haberet adiutorem: porro qui Deum habet faventem, is est omnibus potentior: Vides ad quantam Philosophiam, post tot paratas insidias, & tantam furoris insaniam deductus est Saül: Vides quomodo fieri possit, ut inimicus omnem deponat malitiam, immutatusque ad meliorem mentem se recipiat, nimirum si tuâ potestate moderato utaris, neque vindices injuriam, sed parcas:

4. Et quasi jam ex tunc regni gubernacula sumpisset David, supplices ad eum preces defert Saül, non nisi ad Regem deferendas, ut noris, quis sit amborum victor: Certè hîc Rex privatum rogat, & qui diademate cinctus est supplicem agit pro filijs suis, & exulem rogat: & quia indignum se agnoscit, cui concedatur quod petebat, ideo Deum interponit, erga quem summam Davidis norat pietatem: unde ait, *Jura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei*: Hinc conjice virtutem Davidis, quod hostis ab ho-

ste hæc petere ausus sit, & hæc ab eo speret: Quod autem juramentum exigit, non est, quod de Davidis moribus diffidat, sed quod reputet apud se, quot malis illum affecisset, & quod se putet indignum, & quod sequestrem Deum ponat: itaque petit ut juret in Domino, se non deleturum semen eius: quod certè suis scelerius reddiderat obnoxium vindictæ: Res planè admirabilis, hostem suum filijs suis relinquit tutorem; suamque posteritatem ac domum in illius manibus deponit: Vide quanta sit virtutis commendatio, vult illi non solum debere vitam, & regnum, sed etiam suæ posteritatis conservationem, post tot illatas injurias.

5. Hic vide syncerum animum Davidis, & omni amaritudine vacuum mentem: Statim illi annuit quod ab eo petebatur: Si vel minimum excusasset etiam modestiæ causa, recusasse videretur: *Et juravit David Saüli*: Jam ex nunc David agit regem, adeo generosus est animus eius qui parcit, nam condonando fit superior, facit enim alium debitorem: Nec diffidit David id se aliquando facturum, & hanc habiturum potestatem, ut scias quantum sit magnanimitatis in homine mansueto, neque, quod aliqui putant, ignaviæ, & timiditatis esse, ignoscere.

6. Atque ut videas, quantum datæ sibi fidei sit securus Saül, nihil amplius requisivit. *Abijt ergo Saül in domum suam*: secum sanè animo reputans admirabilem Davidis generositatem:

Et

Et quidem si David ultrò pepercit inimico crudeliter ipsum persequenti, & cum esset in summo vitæ discrimine, cui nihil promiserat, & quem in suâ habebat potestate, & à quo omnia timere poterat, quanto magis & facilius parciturus erat posteritati innocenti, post fidem datam, etiam interpositâ religione juramenti, cum esset rerum omnium securus, & nihil ab eâ timere posset regno privatâ, & ipse rerum omnium potiretur. Id ipsum etiam David cumulatissimè præstitit: Nam mortuo Saule, non modò David non occidit illius posteros, sed eo tempore plura præstitit, & quàm erat pollicitus, & quam petierat Saül: si quidem filium eius, cum claudus esset, atque debilis pedibus, in suam domum induxit, suæque mensæ fecit participem, summo illum honore dignatus. Scitis profectò non esse facile hostium filios diligere, quid dixi, diligere, immò non odisse, & non persequi magnum est: Itaque multi defunctis inimicis, in illorum liberos, iram quam in patres habebant effuderunt: At non ita generosus, & magnanimus ille, sed & viventi inimico pepercit, & illum affecit beneficio, idque sapius relabentem, & post vitam illi concessam: & illo mortuo, benevolentiam, quam erga illum gesserat, filijs exhibuit, ut scias quanta res sit inimico condonare; & nullam esse meliorem rationem victoriæ de inimicis referendæ, quàm non meminisse injuriarû, sed eas condonare, immò etiam inimicis benefacere, uti docet Evangelium.

Hæc ideo à me dicta sunt, non ut

Davidem admiremur solum, sed multò magis ut imitemur, ac discamus optimum modum se ulciscendi, esse injuriarum veniam, ac nullam esse nobiliorem de inimico victoriam, quàm ignoscere inimico, qualiscunque tandem ille sit. Nam quid demùm opponere potes huic exemplo? An quod habeas inimicum, scelestum, improbum, corruptum, incorrigibilem? Non est tamen Saule deterior, qui semel, & iterum, immò sapius servatus à Davide, cum ipse mille modis ei insidias struxisset, tamen pro tot acceptis beneficiis perseveravit in suâ malitiâ: Quid tu igitur habes, quod incuses inimicum? quòd partem terræ ademit, quòd tu rapuit, quòd de te malè locutus sit, quòd vim intulit: sed tamen nondum vitam eripuit, quòd Saül molitus est: At id voluit fortasse semel: At non sapius, uti fecit Saül: Sed fecerit sapius, ut ille Rex Impius: At non tot præventus à te beneficiis: Velim tua beneficia præcesserint: At non semel atque iterum, cum in tuas manus incidisset, abs te servatus est: Et licet id à te esset factum, non tamen omnia paria sunt: Nam tu in novâ lege: David in veteri hoc fecit: In veteri permissa erat ultio moderata, secundum illud, *oculum pro oculo, dentem pro dente*: at in novâ lege omnis ultio prohibita: Non audierat David parabolam de decem millibus talentorum, & centum denariis: Non audierat sibi dici: *Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros*: Non illud statutum *si non dimiseritis, non dimittetur*: Non illam præca-

tionem

tionem. *Dimitte sicut dimittimus* : Non viderat Christum crucifixum : Non viderat effundi pretiosum illum sanguinem pro inimicis : Non audierat Christum orantem in Cruce, *Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciant* : Non audierat innumerabiles Christi sermones de refranandis animi cupiditatibus : Non contigit illi gustare talem hostiam quæ quotidie nobis porrigitur, neque particeps fuerat Domini sanguinis qui quotidie offertur pro peccatoribus : sed legibus imperfectioribus educatus, neque aliquid tale exigentibus, tamen ad Evangelicæ Philosophiæ fastigium, pervenit animi moderatione : Noli conditionem tuam, & gradum tuum obtendere ; David Rex erat à Deo designatus, & jam unctus : Noli beneficia; erant innumera quæ fecerat : non iteratas condonationes ; plures fecerat : Non obstinatum inimici animum ; Nihil Saülè obstinatius : Non fractam fidem ; semper recidebat, Saül ; Noli dicere te non esse securum : Neque potuit unquam esse David, nisi

Saülè mortuo : unde dicitur de Davide postquam in domum suam reversus est Saül : *Et David, & viri eius ascenderunt ad loca tutiora* : quæ tamen impedire non potuerunt, quo minus Saül internum Davidem persequeretur : Memento te non aliâ ratione victorem futurum, & in hac vitâ, & in aliâ : In hac quidem, quia inimicos tuos tibi lucraberis : in aliâ verò, quia in Judicio nullos habebis meliores patronos, quam hostes tuos tuo beneficio adjutos : Nam etiamsi innumera commiseris peccata, una tibi restabit defensio : *dimitte, quia dimissimus* : Ipse enim judex dixit, *Remitte, & remittetur vobis: eadem quippe mensurâ quâ mensi fueritis remittetur vobis* : Neque vero tantum tibi remittetur quod peccaveris, sed etiam mercedem accipies, sed nulla alia datur in aliâ vitâ, quam gloria cœlestis, ad quam nos perducatur Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit, & regnat in secula.

Amen.

FERIA SEXTA CINERUM

CONCIO SEXTA

DE DILECTIONE INIMICORUM,

Quod injuriarum condonatio non sit actus ignaviæ sed fortitudinis:
ubi tractatur Historia Machabæorum.

Diligite inimicos vestros. Matth. 5.

MEMORIÆ proditum est S. Joannem discipulum, quem diligebat Jesus, cum præ senectute multa verba proferre non posset, per singulas collectas dicere solitum, filioli, diligite invicem, cumque eius discipuli conquererentur, quod eadem semper diceret, eum dignam Joanne sententiam pronunciasse dicit S. Hieronymus: Quia præceptum Domini est, & si hoc fiat, sufficit. Idem dico de dilectione inimicorum, de quâ satis dici non potest, quia præceptum Domini est: *Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros: & si hoc fiat sufficit: 1. ad remissionem peccatorum ex Christi ordinatione: 2. ad perfectionem quia est summa charitas: nam si de ipso Deo dicitur Roman. 5. Commendat autem charitatem suam Deus in*

nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est: quanto magis de homine: præsertim cum ex D. Thom. 2. 2. q. 27. art. 7. dilectio amici possit habere aliam causam quam Deum, non autem dilectio inimici: Ac licet utraque dilectio esset propter Deum, tamen dilectio inimici fortior ostenderetur, quia hominem ducit ad remotiora, nempe ad dilectionem inimici: Non itaque mirum si sæpius vobis de dilectione inimicorum dicam: sed ut neque ille amor haberi potest sine gratiâ, ita neque de illo differi potest uti oportet sine gratiæ auxilio. Ave Maria.

ILLE sine dubio non erravit qui dixit similitudinem, erroris esse matrem: dum alia, pro alijs accipiuntur; cõ quod quæ similia sunt, sæpè putantur esse

esse eadem. Id passim in virtutibus accidere videmus: Nam sæpe hominem prodigum, vocamus liberalem: hominem avarum, appellamus bonam œconomum: tardum, & meticulosum, prudentem: hominem ignavum, modestum, & humile: superstitiosum, religiosum, atque devotum. Sed in nullâ virtute major deceptio, quam in iudicio fortitudinis, quia innumeræ sunt actiones in quibus non est vera fortitudo, sed fortitudinis species: quâ de re fusiùs tractat, Aristoteles 3. Ethic. cap. 6. 7. & seqq. Qui plurima non metuit, ut paupertatem, morbum, & plurima quæ à nobis non proveniunt, non est fortis, sed cum quâdam similitudine fortem vocamus: In cap. 7. Qui circa res formidolosas modum exuperat, confidendo, non est fortis sed audax: qui autem audax est, arrogans esse videtur, & fortitudinis simulator. Quam multi ex irâ plurimum audent, & imperterriti se in pericula cõijciunt, & in hostes feruntur, uti animalia dum sunt fauciatâ: est enim ira res impetuosissima ad aggredienda pericula: sed ij pugnaces sunt, non fortes, sunt solûsimiles fortibus, quia utrique confidunt, sed non ob eandem causas. Hac occasione, communissimum errorem hodiernâ die aggredior, quo creditur, pusillanimitatis esse injuriam modestè perpeti, & patienter ferre; fortitudinis autem esse injuriam reponere; atque ostendo, nõ in vindictâ, sed in condonandâ injuriâ, veram fortitudinem consistere: quod facio duab⁹ conclusionibus.

I. est. Nulla fortitudo aut generositas est in repellendâ aut vindicandâ

injuriâ. 1. Quia ad id sufficit solus naturæ impetus, uti patet experientiâ: quilibet enim irasci potest. Ita feræ, ait Aristoteles 3. Ethic. cap. 8. in eum insiliunt à quo vulnus acceperunt, vel ob dolorem, vel ob metum: unde, inquit, cum sunt in suis latibulis id non faciunt: itaque ad id non opus est aut instructione, aut additione virtutis, aut præmij pollicitatione, aut minis, aut supplicio, aut adhortatione, sed sola natura sufficit: ut scias non esse opus virtutis: ad contrarium verò hoc est ad ignoscendum, opus est totâ virtute: Immò nec à virtute natura adjuta id potest, sed opus est gratiâ, unde recte dixit S. Thomas dilectionem inimici non posse habere aliam causam quàm Deum: Si nõ pro motivo, saltè pro principio: & probatur experientiâ ex paucitate: Magnum argumentum raritas: Item ex difficultate quam sentimus, licet exemplis commoveamur: licet pœnæ intententur, eæque extremæ: licet præmium proponatur, illudque summum: Item ex communi plurimorum confessione, id non possum, illud vires meas superat, quod nemo dixerit te appetitu vindictæ: constat autem fortitudinis objectum rem esse arduam ac difficilè: Denique quod qui id fecerunt in admiratione sunt, uti Ioseph, Moyses, David, Stephanus, Christus ipse: summum omnium exemplar. *Vix enim pro iusto quis moritur, Christus autem pro impijs mortuus est:*

2. Quia quilibet etiâ ignavus hoc facit: nõ est igitur op⁹ fortitudinis: Basil. Cõc. 17. quæ est de irâ, & odio: Vindictâ scire cuiuslibet irascētis hominis

est, ipsam vero iracundiam superare, illius potius est, qui virtute præditus est: quale enim spectaculum est, quam venerandum, quantaque admiratione dignum, humanæ etiam naturæ modum ferè excedens; videre hominem, multis convitijs affectum, acceptâ quoque vehementi in genas alapâ, atque innumera alia passum, cum dicto, tum facto, summam ignominie labem irrogantia, neque iracundiâ exarsisse, neque ad vindicandum exurrexisse, sed placidè mansuetèque pro illo qui offendit orasse?

3. Quia qui erat superior, facit se parem: qui enim alterum offendit alteri debet, qui autem debet, inferior est, nam alteri est obnoxius: igitur is cui debetur, superior est, atque vindicat se, ex superiore parè se facit, & si plus noceat inferiorem: Seneca lib. de Constantia cap. 14. facit se adversarium qui contendit, & ut vincat, par fuit: rectè omnino, nam contentio non est nisi inter pares.

4. Quia non tantum parem se facit, sed inferiorem, quoniam vincitur: aut enim oportet ut vincat, qui offendit, aut qui offenditur: si qui offenditur, hostem facit amicum, hoc autem facit condonando: quod si qui offendit, offensum fecit inimicum, is procul dubio vicit, itaque fecit inferiorem: Seneca lib. 2. de Ira cap. 32. Non ut in beneficijs honestum est merita meritis repensare, ita injurias injurijs: Illic vinci turpe est: hic vincere in humanum verbum est, & quidem pro justo receptum: ultio, & à contumeliâ non differt, nisi ordine: qui dolorem regerit, tantum excusa-

tius peccat: sed ut ostendimus in priorè Concione, gravius.

5. Quia ultio oritur ex impatientiâ doloris, ut in eo qui clamat inter corporis cruciatus: Nam, ut ait Seneca, ultio doloris confessio est: Verum ut ait Aristoteles 3. Ethic. cap. 6. Nemo tolerantior est malorū homine forti, mors autè omnium maximè est terribile: est enim ultimū vitæ, & nihil postea homini mortuo, aut bonū aut malū esse videtur: unde sequitur hominem fortè propriæ dici, qui circa honestâ mortè, & ea omnia quæ repenti eveniunt, & ipsam afferunt, interitus est: quod si erga hæc summa, talis esse debet vir fortis, quanto magis circa minora, quales sunt injuriæ, quas nec timere debet futuras, nec præsertim impatienter ferre.

6. Duellum insigne proponit Seneca: est que, vir bonus cum malâ fortunâ compositus, dignum Deo spectaculum: Ita quilibet cum injuriâ compositus: sed huius pugne hæc ratio est, quod fortuna feriat: quod vir bonus sustinet: una victoria est, patientia doloris: Scævola manum quod aberrasset, in ignem immisit: victoria non fuisset si ignem aut excussisset, aut extinxisset: in hoc evasit victor, quod ignem patienter tulit, sine voce, sine gemitu, sine ullâ doloris significatione, in motu, & brachio, & vultu, & toto corpore, & animo. Eodem statu vir fortis injuriam tulerit: Non est itaque fortem esse, aut generosam injuriam repellere, sed injuriam vincere patientiâ: Ideo recitè Chrysostr. homil. 27. in Epistolam ad Rom. quorundam dictum: si me dilexerit diligam; si me dexter quoque non dilexerit

esse exeret oculus, effodiam: vocat frigidum, & imbecilli animi verbum, *phigron ryma*. & addit: Sathanica sunt ista, Publicanorumque & Græcorum pusilli animi tati convenientia: Tu ad majora vocatus majoribus quoque legibus obnoxius es:

II. Propositio. Ad fortitudinē pertinet, & ad generositatem, injurias, patienter ferre, & condonare, inimicū diligere, & ei benefacere, qui tibi male facit: uti docet Evangelium. Probatur Ex sensu sapientum. Et quidem Aristot. lib. 4. Ethicor. cap. 3. agens de viro magnanimo: Non est, inquit, mali sibi illati memor, non est enim magnanimi meminisse, præsertim mala, sed potius despiciere: Nec de hominibus loquitur: Etenim neque de seipso, neque de alio verba faciet, nec ut laudetur ipse, vel ut alij reprehendantur est ipsi curæ: Quod si idem alibi dicit, hominem magnanimum de alijs non obloqui nisi ob contumeliam, quod eam pati turpe sit, sic intellige, non quando injuria facta est, sed quando damnum adhuc pendet, & ad justam eius compensationem necesse est, probra eius qui contumeliam intulit detegere: Tunc enim magnanimus, alioqui in hoc genere parcissimus, non gravatē ita adversarium excipit, quod non facit vindictæ causa, sed justitiæ. Verum quia etiam in vindictâ, quâdam justitiam agnoscit Aristoteles, intellige non secundū veritatē, sed secundum vulgarem, & comunē sentiendi modū: Nam qui tantū injuriâ reponit, vulgō non censetur injustus simpliciter, quia in hoc æmulatur justitiam, quod in speciem omnia reducat ad æqualitatem: sed uti diximus quosdā nō

esse fortes, sed tantū fortitudinis habere similitudinē, ita justī non sunt justī sed similitudinem habent justitiæ: revera autem sunt injusti, si se privatā auctoritate vindicent, quia Magistratus auctoritatem usurpant, & jus violant eius qui offendit, a quo nemo reparationem exigere potest privatā auctoritate, sed tantum legitimā, id est secundum leges quæ hanc potestatem unī magistratui concedunt. Ita, ut jam me dixisse alius memini, Seneca, lib. de Constantiâ cap. 14. ait Catonem percussum in os negavisse factum: & subdit, majore animo non agnovit, quam si ignovisset: & Themistius Orat. 5. Laudat Lycurgum, quod ei qui sibi oculum in concione effoderat, ignovisset, & a supplicio liberasset. Noverat scilicet bonum principem, non referendā injuriā, sed bene merendo, iis a quibus lacessitus foret, superiorem videri oportere: virtutis quippe hæc victoria est, vindicta verò potestatis. Et vide quantum polleat qui ignoscit, certe quod alicubi dixit Seneca de vii tute, eam omnia in suum colorem vertere, id facit fortis patientia, malum omne vertens in bonum: Nam ut ait Epictetus apud Arrianum lib. 3. cap. 20. Quod voles, accipe; & ego efficiam bonum, accipe morbū, mortē, paupertatem, contumeliam, extremū supplicium, omnia hæc emolumentum erunt contactu Mercurialis Virgæ, omnia fient eū ea pretiosa: ideo Chrysost. hominem, cum injuriâ decertantē patientiā, appellat, theatrū Angelorū: Basilius venerandū spectaculū, omni admiratione dignum, & humanæ naturæ modū ferē superans.

Probatum 2. Quia cum sint duo actus virtutis, sustinere & aggredi, certe non alterius quam fortitudinis, prior sine dubio est potior, quia difficilior est secundo, & ideo laudabilior: Id præclare ostendit Aristoteles 3. Ethicor. cap. 9. Quia cum circa timores, & audacias verteretur fortitudo, non tamen simili modo in utrisque occupatur, sed in timendis rebus magis spectatur: qui enim in his imperturbatus fuerit, & sicut debet se gesserit, is magis est fortis, quam qui in illis quæ fiduciam afferunt: Tolerandis igitur molestis rebus, homines, sicut dictum est, fortes dicuntur, unde etiam molesta res est fortitudo, & merito laudatur: quippe cum molesta sustinere, quam jucundis abstinere, difficilior sit: Et ita bene dixit sustententiam potiore esse actum fortitudinis, cum planè videatur is actus esse laudabilior, qui est operosior, & sustinere longè sit operosius quam aggredi: sicque subactio timoris, quæ sustententiam spectat, longè sit fortior, quam moderatio audaciæ, quæ spectat aggressionem: unde concluditur pati fortius esse quam agere; & cum ex malis illud difficilior feratur, quod ab inimico proficiscitur, summum actum fortitudinis esse injurias modestè ferre.

Confirmatur 1. Hæc doctrina ex S. Thoma 3. Ethicorum lectione 18. Quia timor imminet homini, ab aliquo fortiori in ipsum insurgente, audacia autem conlurgit ex hoc, quod aliquis æstimat, cum quem invadit, suam non superare potestatem: difficilior porro est stare contra fortiorem, quam

insurgere in æqualem, vel minorem: igitur difficilior est, & magis arduum sustinere, quam aggredi, & quam insurgere: uti in bello fortius sæpe est hostem irruentem sustinere, neque moveri de gradu, quam in hostem insilire: Porro injuriæ spectandæ sunt ut hostes in acie, quorum impetum fortiter sustinebit vir fortis, nec gradum mutabit: Audi Senecam libro quod in sapientem non cadit injuria cap. 9. Memor esto in primâ acie, alto ordine stare: contumelias, & verba probrosa, & ignominias, & cætera dehonestamenta, velut clamorem hostium feras; & ut longinqua tela, & saxa, sine vulnere, circa galeas crepitanter: Injurias verò & vulnera, alia armis, alia pectori infixæ, non desertus, ne motus quidem gradu sustineas: etiam si premeris, & infestâ vi urgeris, cedere turpe est: assignatum à natura locum tuere: quæris quis sit hic locus? Viri. Certè omnes ab inimicis illatæ offensæ eodem modo ferendæ sunt quo ceteræ adversitates, & omnes fortunæ casus, quos sanè qui patienter ferunt fortes existimamus: hinc idem in consolatione ad Helviam: Nihil æquè apud nos admirationem occupat, quam homo fortiter miser: si vir magnus cecidit, magnus jacuit: Non magis illum putes contemni, quam cum ædium sacrarum ruinæ calcantur, quas religiosi æquè ac stantes adorant.

Confirmatur 2. Quia aggressio est plenè voluntaria, quod non parùm diminuit difficultatem, & consequenter laudabilitatem, unde universim valet, quod sigillatim dixit sanctus Chrysost. homil. 10. in primam ad Thessalonicenses,

censes, de sustinentiâ rapinæ, comparatâ ad voluntariam suæ rei erogationem: Raptorem, propter Deum patienter ferre, majus est, quam sponte benefacere: quamobrem? eo quod hoc quidem, animi fructus est, & voluntatis, unde facile fit; Illud verò vis est & violentia: & facilius quis mille talenta sponte dabit, & nihil se passum esse putabit, quàm ut tres obolos præter animi sententiam abreptos, mansuetè ferat: Itaque istud magni est animi philosophia: Hoc ipse: ex quo fit ut cum injuria fiat invito, si patienter toleretur, major sit virtus, quàm illatio injuriæ, etiamsi ipsa foret licita: cuius tamen contrarium ostendimus:

Confirmatur 3. Quia qui aggreditur concipit malum quasi absens, & ad summum, ut futuum; qui patitur, considerat ut præsens: atqui operosus est niti adversus mala præsentia, quàm adversus futura: Igitur sustinentia operosior est quam aggressio, & consequenter laudabilior: proinde non modo condonare injurias, non est animi demissi, & ignavi, sed potius est actus nobilissimus fortitudinis. Certè cum legimus in historijs etiam prophanorum, aliquos gravia passos esse: fortiter, & moderatè, illos suspicimus, & admiramur: ut Anaxarchum, de quo Nazian. Epist. 64. Cum ei manus, ex imperio Tyranni, in mortario pistillis ferreis tunderentur, ipse ad carnifices Anaxargi culcum tunditis, non me, quasi Anaxarchus ipse non tunderetur, hoc est anima Philosophi: Epictetus, ut ait eodem loco idem Nazian. cum crus frangeretur, velut in alieno corpore philosophabatur; citiusque crus per-

fractum esse visum est, quam ipsum doloris vim persensisse: Socrates ab Atheniensibus ad mortem damnatus, cõjectus in carcerem, prius quidem de corpore, tanquam de alio carcere, cum discipulis suis diserebat, cumque fugam inire liceret, id facere recusavit: ubi autem cicuta oblata est, perlibenter acceperit, perinde ac si lethale poculum, non acciperet, sed propinando amicos ad potandum invitaret: Afopios, & Macedones, & Lacones, dum torquerentur, sortiter tolerare solitos, ait Eratosthenes in ijs, quæ scribit de Bonis, & Malis: & ut ait Clemens Alexandr. 4. Stromat. cap. 5. Zeno Eleates dum cogeretur arcanum aliquod enuntiare, quod evulgare non debebat, resistit tormentis: atque ut omnem spem confessionis, tyranno eriperet, linguam suam dentibus abscissam, in eius vultum expuit. Sed quid in illis est adeo magnum præter tormenta, & patientiam? Non suspicimus autem tormenta, quoniam & eadem, & maiora in reis reperiuntur: ut quid autem patientiam admiramur, nisi quia res est ardua, & difficilis, & quæ naturam ipsam superare videatur:

Quamquam non ipsa dolorum patientia laudem meretur, & admirationem, nisi causæ honestæ accesserit: neque enim ad fortitudinem spectatur gravitas supplicij, vel incommodi, quod sustinetur, sed causa, & motivum patiendi: cum non omnis patientia recta sit, & laudabilis, nec ut loquitur Augustinus, libro de Patientiâ cap. I. vocabulo sit digna virtutis:

I. Enim sunt aliqui qui durissima patiun-

patiuntur pro explendis suis cupiditatibus, ut pro adipiscendis divitiis, & honoribus, & alijs ludicris affectionibus, in venatione, in hastiludijs, in theatris, & similibus: sic August. ait lib. de Patientia cap. 3. Pecuniarum, & gloriae cupidos, ut ad desiderata perveniant, adeptisque non careant, soles, imbres, glacies, fluctus, & procellosissimas tempestates, aspera, & incerta bellorum, immanium plagarum ictus, & vulnera horrenda, non inevitabili necessitate, sed culpabili voluntate perferre: Rationem reddit cap. 4. Vis enim desideriorum facit tolerantiam laborum, & dolorum, & nemo nisi pro eo quod delectat, sponte suscipit ferre quod cruciat. Verum nemo hanc patientiam laudat, quae non habet originem à virtute, sed à cupiditate.

2. Etiam sunt nonnulli, uti docet August. loc. cit. cap. 5. qui pro apertis sceleribus, non ut ea puniant, sed ut ea perpetrent, multa gravissima perferunt: Quid de latronibus dicam, qui cum insidiantur viatoribus, noctes perpetiuntur infomes, & ut transeuntes excipiant innocentes, sub qualibet caeli asperitate, nocentem animum, corpusque defigunt: Quidam verò se invicem torquere perhibentur, ita ut exercitatio contra poenas, nihil distet à poenis: non enim tantum fortassis, excruciantur à Iudice, ut à dolentibus veritas exquiratur, quantum à suis socijs, ut à patientibus non prodantur: & tamen in his hominibus miranda potius, quam laudanda patientia, immò nec miranda, nec laudanda, quae nulla est; sed miranda duritia, neganda patientia: Nam ut S. Doctor pergit dice-

re: Patientia comes est sapientiae, non famula concupiscentiae: patientia amica est bonae conscientiae, non inimica innocentiae: Non igitur ibi patientia ubi crimen est & scelus.

3. Quam multos legimus pro erroris, & falsitatis defensione, multa gravissima passos fuisse: ut de Donatistis scripsit idem August. qui libentissime ad mortem currebant; & quos nemo dixerit fuisse fortes, sed induratos, ac furiosos: Nihil autem illic, ut ait S. Pater loco citato, jure laudandum: nihil utiliter imitandum: Tantòque rectius majore supplicio dignum judicaveris animum, quantum magis, vitijs subdit instrumenta virtutum: Unde sic rectè concludit cap. 6. Cum ergo videris quemquam patienter aliquid pati, noli continuo laudare patientiam, quae non ostendit, nisi causa patiendi: quando illa bona est, tunc ista vera est: quando illa non polluitur cupiditate, tunc à falsitate ista distinguitur: cum verò illa tenetur in crimine, tunc multum huius erratur in nomine. Hinc iudicium facere debemus de ijs qui patienter & modestè servant injurias, qui inimicis non tantum ignoscunt, sed eos diligunt, & benefaciunt persequentibus se, quod nemo faciat nisi Dei causa: Nam uti diximus ex S. Thoma, amor amici, aliam potest habere causam quam Deum, sed inimici dilectio nullam aliam habere potest: itaque signanter dicere potuit Christus in Evangelio, *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros*, quasi ipse solus author esse potuerit huius mandati, & solus esse potuerit causa & motivum huius dilectionis: Cum itaque

que non desit honestas motivi, & summa sit alioqui in eo difficultas, nemo negare potest esse summum actum fortitudinis:

Scio passim inter homines plurimi fieri præclara in bellis facinora, & in illis ferè omnem fortitudinem reponi: Non ignorò quod notavit Aristoteles sect. 27. problem. 5. Respublicas fortitudinem super omnes virtutes maxime honorare, licet non sit omnium virtutum maxima: cuius rei rationem subdit Philosophus, Quia vel alijs bellum inferunt, vel ab alijs patiuntur: hæc autem virtus perutilis in utraque partem est. Et quidem ratione obiecti, militaris fortitudo primatum obtinere videtur, quia summis periculis se obijcit: Deinde ratione subiecti, Quia in homine militari multæ virtutes desiderantur, temperantia, justitia, & aliæ quæ iustitiam comitantur: Denique ratione utilitatis, & commodorum, hæc enim virtus, omnia bona, quæ Rempublicam constituunt, & beatam faciunt, conservat: Hinc factum ut jam olim militia, huius virtutis merito prærogativam tulisse videatur conferendæ nobilitatis, uti docet Lactantius lib. 1. Institutionum cap. 18. & apud nos, idem valuit, Miles, quod nobilis: Hoc dictum fuit Heracliti, Marte cæfos Dij honorant, & homines, & Plato 5. de Republ. ait eos qui strenuè se gerentes, obierunt in bello, esse aurei generis: aureum autem genus per Deos esse: Clemens Alexandr. 4. Stromat. cap. 2. ait Græcos veteres, eos præcipuè honorasse, qui in bello obijissent. Rationem hanc affert, Quia qui vitam finit in bello, mortem non timens recessit,

amputatus à corpore, cum prius animo non laborasset, nec emollitus esset, quæ dispositiones solent in morbis, hominibus evenire, discedunt enim effœminati, & vivere cupientes, & ideo puram animam non emittunt, sed veluti notas plumbeas, secum efferunt, cupiditates: nisi pauci aliqui doctrinâ, & virtute roborati: Hinc studium omne quarundam civitatum, & populorum, arma, & bella: & illis solis, qui se fortiter gessissent in bello, magnâ præmia concessa, cæteris autem denegata: Multa huius rei exempla profert Aristoteles lib. 7. Politic. cap. 2. Lacedæmone, & in Cretâ, ad bellum ferè ordinata est disciplina juventutis, & legum multitudo: summa potentia defertur ijs, qui armis prævalent, apud Scythas, & Persas, & Thraces, & Gallos: Carthaginenses solis militantibus concedunt annulos, & pro numero expeditionum, in quibus militaverunt. In Macedoniâ lex fuit, ut qui nullum hostem interemisset, capistro cingeretur: Apud Scythas solemnibus diebus circumlatâ pateram accipere ei non licebat, qui hostem nullum occidisset: sed apud Iberos, gentem bellicosam, mos fuit, tot obeliscos circa sepulchrum erigere, quot homines ex hostibus quisque sustulisset: Innumera alia leguntur apud varios, aut legibus, aut moribus constituta, quibus qui strenuè depugnarunt in bellis, & vivi, & mortui, supra reliquos mortales decorantur: Quare rectè dixit Tyrtæus vetus author de gloriâ bellicâ; Neminem valde memorandum vel à pedum velocitate, & cursu, vel à robore corporis, licet in primo superet Thracium Aquilonem, in secundo

Cyclopi magnitudinē : vel à formâ, vel à divitiis, vel à potentiâ, vel ab eloquentiâ, vincat licet Tithonum formæ elegantiâ, opibus Midam, Pelopem Tântali filium regno, & suavem Adraſti linguam, neque ſi omnem gloriâ habeat præter bellicam virtutem: hæc virtus eſt, hoc optimum inter homines præmium, quod maximè decorat illud habentem : unde Ariſtoteles 3. Ethic. cap. 6. poſtquam egit de fortitudine ſic concludit : Is igitur homo fortis propriè dicitur, qui circa honeſtam mortem, & ea omnia quæ repente eveniunt, atque afferunt ipſam, interitus eſt, cuiſmodi ſunt ea, quæ in bello contingunt.

Ego quidem militari fortitudini detrudere nihil velim, ſed jam oſtendimus plus eſſe fortitudinis in ſuſtinentiâ quam in aggreſſione: Immo nec fortitudo militaris ſtrage hoſtium metienda eſt, quâ exploſio bombardæ majorem faciet, quam plures milites : ſed periculis mortis, ſeu in illis victor quis exiſtat, ſeu victus, hoc enim nihil facit ad fortitudinem, ſed ſummorum periculorum contemptus: Nam ex Seneca, ſi quis magnus cecidit, magnus jacuit, ut non ſemel à me dictum eſt : Itaque pluris facimus eum, qui mortem patienter ſuſtinet, quàm qui ſtrenuè mortem infligit: Hoc vide in unâ familiâ in qua omnia fuere ſumma.

De Machabæis loquor quorum fortitudo magna fuit in aggreſſione, & in perpeſſione, ſed in iſtâ mirabilior: Quoad aggreſſionem attinet, Iudas Machabæus in præclaris belli facinoribus nulli Ducum conceſſit: Audi quid de eo dicat Scriptura 1. Machab. cap. 3.

Dilatavit gloriam populo ſuo, & induit ſe loriceam ſicut gigas, & ſuccinxit ſe arma bellica ſua in præliis, & protegebat caſtra gladio ſuo. Similis factus eſt leoni in operibus ſuis & ſicut catulus leonis rugiens in venatione: Res eius præclare geſtæ in trium Regum tempora incidunt, Antiochi Epiphanis, Antiochi Eupatoris, & Demetrii: Et quidem tempore Epiphanis, multa prælia geſſit, ſed quatuor potiſſimum: primū, cum Apollonio, quem, ut ait Gorion. lib. 3, cap. 10. cum Iudas vidiffet ſtantē in medio exercitu Macedonum, per medios hoſtes viam ſternens, ad dextram, & ad ſiniſtram fortiſſimos Macedonię percutiens, ut meſſor ſpicas ſolet metere, ad ipſam pervenit, eique vitam & gladium abſtulit, quò deinceps uſus eſt in præliis: Alterum fuit cum Serone, cuius copiæ cum ſuâ multitudinē ſocios Iudæ exterruiſſent, ipſe eos verbis ſic accendit, ut hoſtium exercitum, partim deleverit, partim fugarit ipſo duce occiſo: Tantam victoriam ita Antiochi ſecuta eſt, & magnus belli apparatus, & trium ducum electio, Ptolomæi, Nicanoris, & Gorgiæ, cum quibus Iudæ pugnandum fuit, ſed cum parvâ manu innumeros hoſtium globos devicit, ſemper in medios hoſtium cuneos irruens, unde inſentia retulit ſpolia, & hoc fuit tertium eius prælium, quo plures hoſtes conſecit. Quarto, contrivit Lyſiam cum exercitu 40. milium electorum, & quinque milium equitum: Quid memorem varia eius prælia cum finitimis gentibus, Iudæorum genti perinſeſtis, quæ omnia feliciter iniit: primum cum Idumæis: ſecundum cū Beanijs: tertium cum Ammonitis, & eorum duce

Timotheo, quem sæpius devicit: quartum cum Galaaditis ultra Jordanem: quintum cum Galilæis gentilibus, Ptolomænsibus: Tyrijs, & Sidonijs: sextum cum Carnaimitis, *Et oppressa est Carnaim, Et non potuit sustinere contra faciem Judæ.* septimum cum Ephronitis: Erat autem Ephron civitas munitissima quæ ei transitum negaverat, quam unius diei, & noctis obsidione cepit, *Et eradicavit eam,* ait textus, *Et accepit spolia eius, Et trāsivit super interfectos:* octavum cum Idumæis, quorum urbes demolitus est, & turres succendit: nonum cum Samaritanis: decimum cum Palestinis maxime Azotijs, quorum aras, & simulachra succendit: Et hæc sunt prælia Judæ Machabæi sub Antiocho Epiphane, cui successit filius, dictus Antiochus Eupator, cuius tempore Judas confligit cum quinq; eius ducibus quos superavit.

Primus fuit Gorgias, cui juncti sunt Idumæi insensissimi Judæorum hostes, quos magnâ strage Judas affecit, occisis plusquam viginti millibus: Secundus dux fuit Timothæus, quem Judas adjuvantibus Angelis devicit, occisis viginti millibus hostium, & quingentis, non numerato equitatu: Deinde expugnata Gazara, & Timotheus interfectus: Tertius dux fuit Lysias, jam alias devictus, qui adversus Judam processit cum 80. millibus peditum, & universo equitatu: In primâ acie processit Machabæus alios adhortans. *Ibant igitur prompti, de cælo habentes adiutorem, Et miserantem super eos Dominum: Leonum autem more irruentes in hostes, prostraverunt ex eis undecim millia peditum, equites mille sexcentos: universos autem in fugam verterunt, plures autem ex eis vulnerati, nu-*

di evaserunt: Quartus dux fuit Timotheus, altero primo jam occiso, cuius exercitum constantem centum viginti millibus peditum, & bis mille quingentis equitibus, penitus confregit, interfectis triginta millibus, præter innumeros quos minoribus prælijs confecit: Quintus dux fuit Gorgias qui victus à Juda, fugâ se proripuit, sed Judas totam Idumæam cepit, eorum civitates subvertit, & ad tributum coegit: Expugnatis Eupatoris ducibus, cum ipse pugnaturus venisset, cum innumero exercitu, & 32. elephantis, Judas eum tantâ fortitudine expugnavit, ut multis in eius exercitu interemptis, eum ad pacem petendâ coegerit:

Nō minora fuere ipsius facinora sub Rege Demetrio, Nam cum Bacchides & Alcimus venissent cum magnis copijs, certaturi cum Juda, visâ eius constantiâ, non ausi sunt congredi: Demetrius itaque secundum ducem misit Nicanorem cum exercitu, cuius quinque millia occidit Judas: sed cum altero prælio rem tentasset, ad 30. millia Judas peremit, & in fronte exercitus Nicanorem ipsum aggressus, ut ait Gorionides, in duas partes dissecuit, eiusque caput abscissum, & dexteram quam in templum extenderat, misit in Jerusale, & blasphemam linguâ minutatim concisam, avibus dedit edendam: Ultimum Judæ prælium omnium fuit gloriosissimum cum Bacchidem & Alcimum cum exercitu triginta millium, aggressus est cum octingentis tantum militibus, & illorum quindecim millia cōfregit: Sed ut ait S. Amb. lib. 1. Offic. cap. 41. dum fugientes sequitur, à tergo vulnere locū præbuit, ita gloriosorem triumphis

mortem invenit : Certè nihil istà militari fortitudine generosius dici potest.

Sed audeo dicere plus me admirari fortitudinem septem fratrum Machabæorum qui sub Antiocho Epiphane martyrium cum suâ matre subierunt, vel ipsâ Scripturâ iudice quæ dicit Proverb. 16. *Melior est patiens viro fortis, & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium*: Siquidem ut ait Ambros. 1. Offic. cap. 41. Illi armati (de Iuda loquitur, Ionatha, & alijs fratribus) isti sine armis vicerunt: stetit invicta septem puerorum cohors, regijs cincta legionibus; defecerunt supplicia, cesserunt tortores, non defecerunt Martyres. Sed enucleatius rem exponamus.

1. Igitur vide inter quos sit certamen : ex unâ parte stant septem pueri, & Mater jam ætate profecta: Nazian. orat. 22. Septem fratres unius animæ vinculo constricti: Cyprian. in exhort. ad Martyres cap. 9. Septem fratres, natalium pariter & virtutum sorte confimiles, septenarium numerum perfectæ consummationis implentes : Nazian. Ibi fortes & magnanimi filij, nobilis Matris, nobiles soboles, alacres veritatis pugiles, sinceri Mosaicæ legis discipuli, exacti patriorum rituum custodes, unum spirantes, unum ad vitam iter, hoc est, mortem pro lege Dei appetitam agoscentes, non minus animis, quam corporibus fratres, mortis causâ inter se æmuli : Illic fortis & strenua mater filiorum simul & Dei amans. Ex alterâ parte Antiochus cum toto exercitu multarum nationum victore, in propriâ sua urbe, quam de suo nomine vocavit Antiochiam. Ambros.

lib. 2. de beatâ vitâ cap. 9. Stetistis inter exercitus Regios, quibus totus fuit orbis terrarum subactus, quos India quoque inextremi maris secreta refugiens declinavit, & solide Rege superbo, sine bellico conflictu victoriam reportastis, vicerunt in vobis sola arma pietatis. Iam vide quæ differentia sit inter præliâ Iudæ Machabæi & istorum: ille armatus pugnabat, isti sine armis; ille cinctus militibus, quorum cum illo comüne periculū fuit, isti numero septem cum Matre; in exercitu Iudæ plures fugerunt, hostium multitudinem expavescentes, hic nemo aufugit, sed ut ait Nazianz. quemadmodum ortu, ita etiam morte fratres apparuerunt, omnes tanquam unus, & singuli tanquam omnes periculum subierunt.

2. Vide apparatus pugnæ : Nam Antiochus in medium protulit, varia multiplicium tormentorum instrumenta, flagra omnis generis, funes, catenas, catastas, equuleos, rotas luxandis artubus accommotatas, ferreas unguilas, cultros, gladios, ollas ferventes, sartagine, oleum, ignes & incendia, tortores, militem, populum, carnificinam: Pueri ex aduerso, legis præcepta, Eleasari instituta, Patrum exempla, Matris exhortationes, Dei conspectum, Angelorum theatrum, religionis sanctitatem, firmum propositum, generis nobilitatem, suam seducationem; Dei promissa, cælum, beatitudinem: Recte dicit Amb. lib. 2. de Iacob. cap. 2. Collige suppliciorum instrumenta proposita: meditationem patientiæ, non terrorem inscitæ affecerunt, dum videntur.

3. Sicut

3.. Sicut in prælijs præcedunt ducū
 adhortationes, & militum clamores, &
 tubarum clangor, quibus omnes incē-
 duntur ad pugnam, ita nec in hoc cer-
 tamine defuerunt: Quid non egit An-
 tiochus ut timeretur? quas minas non
 adhibuit? sed ubi vidit non succedere
 minas, immo neque ipsa tormenta, ad
 preces, & ad promissa descendit: Sed
 eius minæ neglectæ, & delusa promif-
 fa, unde majori irâ accensus est, *Indigne
 ferens*, ait Scriptura, *se derisum*. Quis hic
 referat quibus verbis se invicem fratres
 generosi cohortati sint? Nazianz. Orat.
 22. Amplectebantur se mutuò, atque
 exosculabantur, non minus lætis ani-
 mis, quam si jam ad certaminum finem,
 ventum esset: Eamus ad pericula fra-
 tres, clamabant, Eamus, properemus,
 quamdiu fervet adversum nos tyran-
 nus, ne fortè molliatur, atque ita salu-
 tis jacturam faciamus: Nemo nostrum
 huius vitæ cupidus sit, nemo ignavus,
 ac timidus: perficiamus, ut cum in nos
 tyrannus inciderit, de cæteris desperet:
 periculis ille quidem ordinem impo-
 nat, nos sequemur. Nam primus, alijs
 erit via, postremus, certaminis sigillū:
 Demus operam, ut quemadmodum or-
 tu, ita etiam morte, fratres apparea-
 mus: omnes tanquam unus, & singuli
 tanquam omnes periculum subeamus:
 Eleasare suscipe, Mater sequere. Quæ
 verò ad tyrannum dixerunt tanta sunt,
 ait Nazianz orat. 22. & tantum conti-
 nent sapientiæ & animi magnitudinis,
 ut aliorum præclara facinora, in unum
 locum collata præ eorum constantiâ, &
 fortitudine per exigua videri possint:
 ut illorum hæc propria sit laus, quod

ijdem, & ita cruciatus exceperint, &
 tantam sapientiam exercuerint in re-
 sponcionibus ad presecutoris minas,
 injectosque suppliciorum terrores. Sed
 supra omnes mirabilis fuit mater, filios
 suos adhortans: sic enim loquitur Scri-
 ptura 2. Machab. cap. 7. *Supra modum
 autem Mater mirabilis, & bonorum memo-
 riâ digna, quæ & c. singulos illorum hortaba-
 tur voce patriâ fortiter, repleta sapientiâ: &
 femineæ cogitationi, masculinum animum
 inserens, dixit ad eos: Nescio qualiter in utero
 meo apparuisti: neque enim ego spiritum &
 animam donavi vobis, & vitam, & singulo-
 rum membra non ego ipsa compegi: sed enim
 mundi Creator, qui formavit hominis nati-
 vitatem, quique omnium invenit originem, &
 spiritum vobis iterum cum misericordiâ red-
 det & vitam, sicut nunc vosmetipsos despicitis
 propter leges eius. Eodem sensu Cypria-
 nus in exhort. ad Martyres: Depreca-
 ta est illa; sed ut decebat Martyrum
 matrē, ut decebat legis, & Dei memorē,
 ut decebat filios suos, non delicatē, sed
 fortiter diligentem: armans itaque eos,
 & corroborans, & feliciorē tum partu
 filios generans. Sed præcipuè cum natu-
 minimum jam solum superstitem ty-
 rannus emollire promissis conabatur,
 quem priorum tormentis, & funeribus
 terrere non potuerat, ostensis ei uberibus
 quibus eum novem mensibus lac-
 taverat, sic eum affata dicitur 2. Mach-
 ab. cap. 7. *Fili mi miserere mei, quæ te in utero
 novem mensibus portavi, & lac triennio dedi,
 & alui, & in etatē istam perduxī. Peto nate, ut
 aspicias ad cælum & terram, & ad omnia quæ
 in eis sunt: & intelligas quia ex nihilo fecit illa:
 Deus, & hominum genus: ita fiet ut non timeas:**

carnificem illum; sed dignus fratribus tuis es factus particeps, suscipe mortem, ut in illa miseratione, cum fratribus tuis te recipiam: Ambrosius lib. 2. de Jacob. cap. 2. Tu solus superes fili, summa votorum meorum, tu postremus clausisti partus meos, tu postremus concludere gaudia mea: Miserrere mei, quæ te in utero tot mensium curriculo portavi, & aspice in cælum, unde spiritum hausisti, ad patrē omnium: aspice ad fratres qui collegam requirunt, aspice ad matrem, quæ tibi lac dedit, redde mercedem pij sanguinis: noli à fratribus, noli à matre divelli: temporales opus sunt, quas promittit Antiochus, temporales honores, perpetua corona quæ à Deo omnipotente defertur: Vos mihi septem dierum lumina dedit Dominus: sextum jam diem clausi, & omnium opera, bona valde, debes mihi fili, ut quæ in illis sex laboravi, in te requiescam septimo, tanquam à sæculi operibus jam feriata.

4. Sed hæc præludia sunt ad pugnam, videamus amborum certamen. Antiochus pugnavit tormentis, pueri fortitudine, & patientiâ: Verum non simul omnes aggressus est, sed singulos sigillatim ut priorem supplicij posteriores terreret: Et hoc cessit illis ad gloriam, ut sapius vincerent, & ille sapius vinceretur. S. Leo de Machabæis. Multiplicatæ sunt Martyrum palmæ, & dum singuli in omnibus vincunt, præter coronas proprias, omnes acquisivere septem.

Primum supplicium fuit quod nudatos flagris & taureis singulos cruciavit, gravi sanè iniuriâ nobiles adolescentes, non fervorem modo sed reorū pœnâ afficere: Hęcine sunt ea tormēta

quæ tantoperè minabaris? Nos tractas more puerorum, cum virgis constantiâ nostram probas: aut alia tormenta excogita, aut hæc scias à nobis contemni. Expectas fortasse ut orationem retexamus? Immò vero sapius idem repetemus: Cibis impuris non vescemur: Non dabimus manus: citius nostra veneraberis, quã ut nos tuis cedamus: 2. Machab. 7. *Quid quæris, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori magis quàm patrias Dei leges prævaricari: Non tulit tyrannus tantâ loquendi libertatē: Itaq;*

2. Jussit loquentibus linguam extrahi & amputari. Ambrosius lib. 2. de Beatâ vitâ cap. 2. Et ille exclamans, victus es Antioche qui organū vocis abscindi jubes: confessus es te respondere nõ posse rationi, majoraque probas linguæ nostræ flagella, quàm tua verbera: Nos enim tua verbera non timemus, tu nostræ vocis flagella non potes sustinere, &c. Sed etiam lingua sublata, gravius te suo cædens murmure flagellabit: Evadere te putas Antioche, si vocem eripias? & tacentes Deus audit, & magis audit. Ecce aperui os meum, laxans linguam meam: Abscinde linguã, sed non abscindes constantiam, non virtutem auferes, non rationem obliterabis, non eripies testimoniū veritatis, non eripies cordis clamorem: si lingua amputatur, sanguis clamabit, & dicetur tibi, vox sanguinis fratris tui clamat ad me: audit enim sanguinis vocē, qui audit internas cogitationes: quid verba damus? loquaciora sunt vulnera: & si vulnera tegantur, & si abscondatur cicatrix, non absconditur fides: Nec tamen plaudas quod auferendo linguam,

con-

confessionem laudis eripias : satis jam Deum sermone laudavimus , nunc passione laudemus : Primum itaque sacrificium fuit lingua, quod , ut ait Cyprianus in Exhort. ad Mart. Martyri gloriosius contigit, lingua enim, quia prior confessa Deum fuerat, prior ad Deum debuit proficisci. Quod in uno praestitum, in alijs factum est, itaque *tertius linguam postulat cito protulit.* Cyprianus, Nam poenam linguæ explicandæ, jam didicerat à fratre, contemnere.

3. Abscissæ linguæ officium liberae manus implebant, nec gestum ferre potuit, qui vocem non potuerat. Itaque iussit & manus & pedes pueris praescindi: Cyprianus in exhort. ad Mart. Manus quoque amputandas cōstanter extendit, multum beatus genere isto supplicij, cui contigit extensis ad poenam manib⁹ passionis dōnicæ instar imitari.

4. Quod neque lingua nec manus loqui poterant hoc vultus decor & majestas loquebantur: quid faciat tyrannus? iussit cutem capitis cum capillis extrahi: sed ut ait Ambros. 1. Officiorum cap. 41. Ille corio capitis exutus, speciem mutaverat, virtutem auxerat: Idē lib. 2. de Jacob cap. 2. Cū detraderetur membrana capitis, hæc apud se cogitabat, aufertis quidem membranam, sed habeo galeam spiritualem, quam non potestis auferre: Et vero hanc galeam nemo auferre potest, sicut postea docuit Apostolus in Ecclesiâ Domini, quia caput viri Christus est, & eius sumus membra: unde sic philosophatur Cyprianus in Exhort. ad Mart. cutē capitis cum capillis detraxit, odio scilicet certo: Nam cum caput viri sit Christus, & caput Christi Deus, qui caput

laniabat in Martyre, Deum & Christū persequebatur in capite: Verum quod integrum restabat in corpore, suâ voce non carebat, unde tyranno captata est occasio novi supplicij quod in illâ voce agnoscit Ambrosius in 2. lib. Machab. cap. 7. *similiter torquentes.*

5. Itaque, ut ait idem lib. 2. de Jacob cap. 2. Iussit quartum venire ad rotam, ut eius vertigine membris omnib⁹ solveretur. Theophilus Alexandrinus epistola 3. Paschali: frangebantur ossa, & volubili rotâ, omnis compago nervorum, atque artuum solvebatur: At ille dum torqueretur immaniter, ait Ambros. loc. cit. dissolvit (ajebat) corporis membra, sed adjungis gratiam passioni, nec eripis solatium morti: Est enim *vox tonitruum in rota*, quia in bono, & inoffenso vitæ istius cursu, cœleste resultat oraculū: itaq; illud quod legi, nunc manifestius recognosco, quia rota intra rotam currit, nec impeditur: teres enim vita sine ullâ offensione, in quavis passione versatur, & intra hanc quoque rota currit: currit lex intra gratiam, & observantia legis intra divinæ curriculum misericordiæ est: nam quò magis volvitur, plus probatur: potius est hinc ab impijs adversa tolerare, ut ibi à Domino consolationem invenire possimus. Sed quoniam pro membris jam vulnera loquebantur, ut membra, & vulnera aboleret.

6. Ignem omnibus admoveri iussit: Ambros. lib. 2. de Jacob cap. 2. Quintus cum sisteretur, cæso prius eidem iussit ignes admoveri, subijci, incendi: Manabat è vulneribus cruor, & effossis ulceribus, sanguis effusus ipsos flammarū extinguebat globos: at ille inter
flam-

flammarum crepitus, audiebatur dicēs, Gratias tibi Domine, quod dedisti nobis dicere, *transivimus per ignem*, & sicut alibi tuus dicit Propheta. *Igne nos examinasti, sicut igne examinatur argentum*: astabo tibi sicut aurum, purgatus incendio, & si quid fuit culpæ, ignis exussit. Verum tyrannus timens ne flamma citius sacrificium absolveret semiustulatos ut diutius vexaret, novo supplicij genere torquere aggressus est:

7. Itaque, ut ait textus 2. Mach. cap. 7. *Iratus Rex iussit sartagine, & ollas aneas succendi: Sc. Et adhuc sperantem torreri in sartagine*: Theophilus Alexandr. epist. 3. Paschali. Plenæ erant ferventis olei sartagine, & ad frigenda sanctorum corpora, terrore incredibili personabant, & tamen inter hæc omnia Paradisum animo deambulantes, non sentiebant, quod patiebantur, sed quod videre cupiebant: Mens enim timore Dei vallata flammam superat, varios tormentorum spernit dolores, cumque semel se virtuti tradiderit, quidquid adversi evenerit, calcat, & despicit.

Vidisti quibus armis certavit Antiochus, Ambrosius lib. de Jacob cap. 2. adhibentur variarum genera pœnarum, sed vicit pietas, immanitatis furorem, exclusa est anima, non religio: certè pueri nihil opposuere nisi patientiam & animi fortitudinem: Theoph. Alexand. epist. 3. Pasch. Fortiores pœnis, ardentiores, quibus comburebatur ignibus: Victa sunt in eis omnia crudelitatis ingenia, & quidquid ira persecutoris invenerat, patientium fortitudo superavit: Inter pœnas magis paternæ legis quàm doloris memores: lacerabantur viscera, tabo & sanie artus difflue-

bant, & tamen sententia perseverat immobilis: liber erat animus, & mala præsentia, futurorum spe despiciebant? Lassabantur tortores, & non lassabatur fides.

Sed minora fuerunt natorum quàm matris certamina, de quâ Cypr. in Exhort. ad Mart. Admirabilis quoque mater, quia nec sexus infirmitate fracta, nec multiplici orbitate commota, morientes liberos spectavit libenter: nec pœnas illas pignorum, sed glorias cõputavit, tam grande Martyrium Deo præbens virtute oculorum suorum, quæ præbuerant filij eius, tormentis & passionè membrorum. Augustinus serm. 109. de divers. cap. 6. isti in se singuli, sentiendo: illa videndo in omnibus passa est: facta mater septem Martyrùm, septies Martyr, à filiis non separata spectando: filiis addita, moriendo: videbat omnes, amabat omnes, ferebat in oculis, quod in carne omnes: nec solùm non terrebat, sed etiam exhortabatur. Idem notavit Gaudentius Brixianus: Aspicit, & hortatur, tot martyria pertulit, quot pignora consecravit; septies in propriis passa visceribus, octava & ipsa accessit numero, ad octavã Christi Resurrectionis diem, cum caris pignoribus occursura. Ubi vides duplex à Patribus in matre Macchabæorum agnosci martyrium, unum sed multiplex in filiis, alterum in seipsa.

Qualiter se in primo gesserit sic exprimit Chryf. homil. de septem Mach. In his omnibus filiorum præliis & tormentis, unum timebat, ne cuiquam tyrannus parceret, ne quis eorum sine coronâ maneret: Ambros. lib. de vitâ beatâ cap. 9. Mater consona cernens filio-

filiorum agmina, tanquam pia anima, sui membra corporis in filiis offerebat, & per artus proprios videbatur sibi subire tormenta, &c. Cadebant filij tormentis exulcerati: mortui super mortuos adolvebantur, corpora super corpora volutabantur: capita super capita exsecabantur: refertus erat locus cadaveribus filiorum: non flevit mater, non lamentata est; non oculos cuiusquam pressit, aut ora morientis: non lavit vulnera, sciens gloriosiores esse, si eviscerati, & concreti pariter pulvere, & sanguine viderentur, quales solent de bello redire victores, qualia solent trophæa ex hostibus portare: Non superjacienda velamina, non prosequendas exequias, nisi suo quoque comitatu mortis arbitrata est. Nazianz. orat. 22. Cruoris guttas rapiebat, fragmenta membrorum excipiebat, reliquias adorabat: hunc colligebat, alium porrigebat, alium parabat, omnibus acclamabat.

Qualiter autem ipsa se in proprio Martyrio gesserit, nemo mortalium satis eloqui potest, itaque uno verbo quasi compendio absolvit Scriptura 2. Mach. cap. 7. *Novissimè autem post filios mater consumpta est*: Neque enim ait Cypr. in exhort. ad Mart. aliud jam decebat, quam ut quæ Martyres pepererat, & fecerat, in consortio illis gloriæ jungeretur, & quos ad Deum præmiserat, ipsa quoque sequeretur: alioqui plenum non fuisset sacrificium: unde, ut ait Amb. de Jacob cap. 2. pia mater, supplemento passionis adjuncta est, quæ in talibus filiis integræ pietatis formâ, & parturivit & peperit:

Quare, ut ait Nazian. orat. 22. ipsa se supra omnia collocans, impetumque animi cum amore commiscens, pulchri cuiusdam funebris muneris loco, seipsam liberis obtulit, ac prægressos secuta est.

Modum mortis non eodem modo omnes narrant: Refert Senen. lib. 5. Biblioth. fuisse aliquos qui præ gaudij magnitudine mortuam dicerent: ob filiorum triumphum: Gorionides ait expansam super filiorum cadavera, & à Deo deposcentem ut filios sequeretur, sic expirasse: Josephi liber Græcus ait ipsam, ne virorum quispiam corpus eius attingeret, in extructum se se rogum abjecisse, & ita avolasse post filios: id fortasse significavit Scriptura, cum dixit, *Novissimè autem post filios & mater consumpta est*: Verum in versione latinâ libri eius de Machabæis, legitur raptatam, nudatam, laceratam, manibus in altum ligatis, uberibus faucibus flagellatâ flammivomæ tandem sartagini additam: ô mulierem masculis omnibus ad tolerantiam generosior! Idem exclamat, ô viris ipsis ad patientiam viriliorem!

Quid hinc censes, mi Auditor, quid judicas? si nosti quid sit fortitudo, an tibi infra Judam Machabæum videntur septem pueri Machabæi? an non supra omnes tibi videtur esse Machabæorum mater? an non verum quod dixi, plus esse fortitudinis in tolerando, & patiendo, quam in aggressione? Quid igitur ignavos eos putas qui injurias toleranter patiuntur, qui condonant, qui ignoscunt, qui eos à quibus sunt offensi primi requirunt, qui benefaciunt illis quos habent persecutores, uno verbo qui inimicos diligunt?

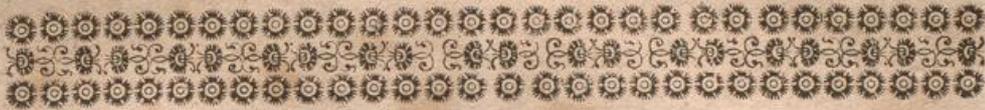
Mm

Tu

Tu in eo ponis generositatem, si quis nihil ab alio patitur, si quis injurias reponit: si quis se aliis formidabilem reddat: isti sunt mundi generosi, isti fortes, isti magnanimi: sed Christus aliter judicavit: aliter sanxit, aliter fecit, aliter suos docuit: vide quo potius in judicio stare debeas, an Christi an mundi? cui tandem parere debeas, an mundo an Christo: An putas si se ulcisci esset generosum id Christus prohiberet? Si actus esset verę fortitudinis, id Christus damnaret? an putas si patienter injuriam tolerare, esset ignavię, id ipse nobis præciperet, id mercede afficeret, id laudaret, id prædicaret, id suaderet, id ipse præstitisset? Sed inquires, id mihi est impossibile: Cur tandem? quia in hoc me ipsum vincere non possum: Vide quomodo ignaviam cogere fateri, & impotentiam: non igitur parcere est ignavię, non igitur vindicare se est fortitudinis. Hinc agnosce nihil generosius Evangelio, nihil vero Christiano fortius, nihil doctrinã Christi sublimius. Humilitatem docet, quia omnes huius sæculi honores contemnit: suadet paupertatem, quia nullas esse

putat divitas quę sunt temporales, sed tantum æternas: mortem non esse timendam, quia ad meliorem vitam est transitus: non eos esse timendos qui tantum possunt occidere corpus, quia bonum esse hominis non spectat corpus, sed animam; non est huius vitę, sed futurę: eos qui nos persequuntur non ut hostes, sed ut amicos esse aspiciendos, quia nobis plus afferunt emolumentum, quàm damnum: plus prodesse inimicum, quàm amicum, meliora enim sunt vulnera quàm oscula, melius est dare quàm accipere, pati, quàm agere, & injuriis affici quàm laudari: undę hæc Christi consilia, Matth. 5. *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram, & ei qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, & quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo, & alia duo:* Horum omnium ratio est, quia quò aliquid est difficilius, eò etiam & perfectius est, & majorem mercedem meretur profectò in cœlis: quò nos gratia sua deducat JESUS CHRISTUS,

Amen.

FERIA SEXTA CINERUM

CONCIO SEPTIMA

DE DILECTIONE INIMICORUM.

Quòd melius famæ consulatur ignoscendo , quàm
se vindicando.

Diligite inimicos vestros. Matth. 5.

CUM multa hæcenus circa injuriarum ultionem , contra communem legem mundi ostenderit: 1. quidem, facilius esse parcere, quàm ulcisci. 2. plus peccare qui refert, quàm qui infert, injuriam. 3. quòd ea sit omnium optima ratio sese ulciscendi. 4. quòd injuriarum condonatio non sit actus ignavia, sed fortitudinis: ultimum mihi hodie superest ostendendum, injuriarum condonatione, plus famæ & honori satisfaceri, quàm vindictâ & ultione: quidquid innumeris mortalibus contrarium videatur, qui passim existimant indecorum esse, & gradu nobilitatis indignum, vel injuriam acceptam condonare, nisi is qui fecit, planè satisfecerit; vel injuriæ irrogatæ vindictam, per publicam potestatem quærere: sed tum demùm qui offensus est,

integrum suum honorem servare, si sibi ipsi factus judex, privatâ autoritate se ulciscatur: quæ mala persuasio, quia altissimas in hominû animis radices egit, ut illi nos opponamus, non nostris tantùm viribus, sed cœlestibus etiam depugnandum est: & ut illas habeamus, opem à Deo accersamus, Beatæ Virginis precibus, & intercessione. *Ave Maria.*

AD arcem difficultatis pervenimus circa id quod attinet ad injuriarum aut condonationem, aut vindicationem, cum jam res illa spectet id quod in rebus humanis putatur esse maximum, honorem scilicet, secundum illud Sapientis Proverb. 22. *Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ*: cuius qui sunt capacissimi, & qui in vitâ illum propriè spectant, summum ferè in eo collocant, ut injuria impunè non

Mm 2

infe-

Inferatur, præsertim si habeat aliquid dedecoris, ut est contumelia; idque ex communi hominum etiam sapientum existimatione, & ex eorum iudicio, qui veri honoris, & veri dedecoris sunt arbitri; unde apud multos duellorum justificatio, atque defensio: idque fuit quod potissimum ab adversario nobis objectum est: adversum quos omnes hoc unum contendo, eum qui parit, plus famæ & honori suo satisfacere, quam qui ulciscitur.

Probatur 1. quia absolute loquendo nullus honor est in se vindicando, & nullum dedecus in parcendo. Prima pars probatur; quia cum honor sit bona de altero existimatio, certum est nullam esse bonam de altero existimationem quod se vindicet. Ratio est; quia nulla potest esse bona existimatio, si non sit de re bona, & honesta, qualis non est vindicta: etenim illa actio non potest esse bona, & honesta quæ injusta est. Vide autem multiplicem vindictæ injustitiam. 1. Quod sit contra leges divinas, & humanas: nihil enim frequentius est in Scripturâ, quam prohibitio vindictæ: Matth. 5. *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persecutibus & calumniantibus vos.* Roman. 12. *Mibi vindicta, & ego retribuam, dicit Dominus.* Item: *non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ.* Item: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi.* Item: *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.* Levitici-19. *Non quæras ultionem, nec memoreris injuriæ civium tuorum:* & alibi passim præcipitur patientia injuriæ, & prohibetur vindicta: leges autem humanæ ad passim prohibent, & puniunt; unde

adversus duella, tot Edicta Regum, & severæ iudicium. & Tribunalium punitiones: & certè meritò, alioqui omnia complerentur, si unicuique liceret per seipsum ius suum repetere: nec sufficit dicere: multa prohiberi legibus propter abusum multorum, qualis est vindicta per seipsum, quæ alioqui speculative licita est, licet practicè in aliquibus sit illicita propter abusum, quo sublato, omnino licita est etiam practicè; nam veritas de æquitate alicuius actionis est practica: itaque illa actio ex natura rei, potest ad praxim licitè redigi; etiam si ex eius praxi, multa & graviora per accidens sequantur incommoda. Non inquam hoc sufficit dicere; quia eiusmodi incommoda per accidens tantum consequentia ex frequenti exercitio, alicuius actionis, quæ alioqui ex naturâ rei videtur licita, sunt causa iustissima, ob quam Respublica eiusmodi actiones gravissimè prohibere possit? Quæ autem leges eiusmodi actiones periculosas prohibent, in universum obligant, etiam quando periculum abesse iudicatur: alioqui periculum quod efficaciter vitare conantur, non evitarent; unoquoque sibi indulgente persuasionem absentia periculi; cum tamen pauci sint, qui pericula omnia prævidere semper, & præcavere queant; quæ de causâ legum adminiculo opus est, quæ communes scientiæ & prudentiæ defectus suppleant. Eæ autem extare, & obligare censendæ sunt, ubicunque puniri solent eæ actiones periculosæ: cum itaque in omni bene ordinatâ Republicâ, eiusmodi actiones puniantur, eæ saltem iure positivo prohi-

prohibitæ esse censendæ sunt, ita ut nullo casu ad praxim redigi possunt: & proinde cum illud quod contra leges fit, sit illicitum; sequitur ultionem per seipsam esse illicitam, & consequenter non esse bonam, & ita non pertinere ad bonâ æstimationem, & consequenter neque ad honorem cum, ut diximus, honor sit bona de alio æstimatio, & ut bona sit, debeat esse de re bonâ, & honesta.

2. In eo est injustitia, quod qui se vindicat, usurpat auctoritatem publicam, quæ ad Magistratum pertinet; nã si non licet alienas fores infringere, ut tua repetas quæ ablata fuerunt, eodem modo non licet illatam tibi injuriam privatâ vindictâ ulcisci, alioqui multa injustè fierent, & omnia cædibus complerentur. Neque in contrarium facit, dictum illud commune, Vim vi repellere licet; itaque licet etiam injuriam injuriâ repellere; undi licet se ulcisci.

Nota enim 1. quando dicitur, Vim vi repellere licet, non ita esse accipiendum, ut licitum sit ei qui nos læsit, aut nobis intulit injuriam parè vim inferre post acceptâ injuriâ; hoc enim esset exercere actum justitiæ vindicativæ, qui nõ est privatæ, sed publicæ potestatis: sed sic accipiendum est, ut ante acceptam injuriam, licitum sit exercere actionem aliquam alteri violentam, quâ impediatur ne nobis faciat injuriam: unde jus illud vim vi repellendi non respicit injuriam factam, sed faciendam, ut impediatur ne fiat.

Nota 2. ius illud impediendi injuriâ faciendam, non respicere quamcunque actionem injuriæ impeditivam, sed

impeditivam illius per modum defensionis: neque enim quæritur, ut alium lædas, sed ut te tuearis; quod si aliter facere non potes, nisi alium lædas, lædere potes, id usurpando, ut mediû tuæ defensionis.

Nota 3. ius se se defendendi tempore præsentis supponere aggressionem completam, vel certè inchatam tempore præsentis.

Probat; quia defensio supponit aggressionem, igitur ius se defendendi tempore præsentis, supponit aggressionem tempore præsentis, si non completam, saltem inchoatam; unde ius vim vi repellendi dicit duplicem ordinem, scilicet ad aliquod factum, & ad aliquod faciendum, ita ut illud ius fundetur in aliquo iam facto, & ad aliquid post faciendum ordenetur, per oppositionem scilicet impedimenti quo prohibeatur, ne id quod alioqui fieret, executioni mandetur. Hinc sequitur quod non licet, eum qui percussit, & fugit, occidere: quia cum injuria iam facta sit, non est injuriæ repulsio; sed illatio, seu vindicta, quæ semper prohibita est. Item non licet malè tractare eum, qui de nobis detraxit in re alicuius momenti; quia cum injuria jam facta sit, non est amplius justa sui defensio, sed ultio: & in universum non licet factam injuriam ulcisci. Manet itaque probatum quod dixi nullum esse honorem in se vindicando, cum verus honor sit bona de alio existimatio bona autem illa existimatio sit de re bonâ, & laudabili seu honestâ, qualis non est vindicta, quæ & prohibita est, & illicita.

Secunda pars, nempe, nullum esse dedecus in parcendo, Probat 1. ex communi hominum sensu, qui illud existimant esse supra humanam conditionem: etenim quilibet se potest ulcisci, cum ad id sufficiat solius naturæ impetus, uti patet in feris, & in pueris; itaque ad id non est opus, aut adhortatione, aut institutione, aut præmij pollicitatione; sed sola natura sufficit, sine additione virtutis, at parcere paucorum est, & ad id opus est totâ virtute, unde in ore omnium solet esse commune, id pati non possum, id ferre nequeo, hoc superat vires meas, illud est supra humanam virtutem: itaque se vindicare, infirmitatis est; sed parcere, potestatis & virtutis, cuiusque non communis; adeo ut ignavus quisque se ulciscatur, aut si de facto non potest, ulcisci se desideret, cum parcere sit animi exaggerati, & supra mortales erecti, qui nec iræ cedat, nec injuriæ. De Deo sic pronunciat Ecclesia, quod parcendo ostendat omnipotentiam suam: & Sapiens Sapientia II. *Miserevis omnium, quia omnia potes: cur non de homine id dici potest? cui præsertim magna de seipso victoria referenda, magna de irâ & de sensu naturali, quem in animalibus, in pueris, & in amentibus videmus: igitur nullum est in parcendo dedecus.*

2. Probat; quia uti in alia concione ostendimus, ignoscere injuriam non modo non est ignaviæ, sed etiam actus est summæ fortitudinis, quæ potius in patiando consistit, quàm in agendo, uti ostendimus ex doctrinâ Philosophi.

At primò multi contrarium opinantur, qui injuriarum tolerantiam vocant ignaviam, & ultionem interpretantur fortitudinem: id ego novi, sed miror te hominum opinione commoveri, quam omnis sapiens contemnet: scio commūe id esse malum inter homines, ut se hominum opinione commoveri sinant; unde Antoninus Imperator lib. 4. num. 9. Omnia opinione constant: verum ita remedium subijcit, hoc autem est in tuâ potestate. Tolle igitur cum lubet opinionem, eruntque tibi, tanquam promontorium prætervecto, omnia serena, & sinus fluctibus vacans. Eodem pertinet quod ait Seneca epi. 13. Plura sunt quæ nos terrēt, quæ quæ nos præmāt, & sæpius opinione, quâ re laboramus: citò accedimus opinioni: nō coarguimus illa quæ nos in metū adducunt, nec excutimus, sed trepidamus, & vertimus terga; quemadmodum illi quos pulvis, motus fugâ pecorum, exiit castris, aut quos aliqua fabula, sine auctore sparsa conterruit. Nescio quomodo magis vana conturbant; vera enim modum suum habent, quidquid ex in certo venit, conjecturæ & licentiæ paventis animi traditur. Id certè in nostrâ materiâ contingit, nam in hoc vana est opinio, nullo nixa fundamento: itaque contemnenda est ut falsa omnino morum regula.

Secundò, movit te opinor vox opinionis, ut eam reciperes, sed ne noceat verbi invidia, rem premo strictius, & aliquid gravius oppono: multi, inquis, contra nos iudicant, & ignavum putant qui patitur injuriam, fortem qui

qui ulciscitur : itaque primum inglorium esse, & infamiâ laborare: alium esse in honore: & hoc etiam novi. Sed primo, quoniam illi sunt qui ita iudicant, certè aut vulgus ignarum, aut homines iudicij corrupti, quales plerique in aulis reperiuntur, aut inter milites. Disce ex Gegerio Nazian. orat. 27. quanti facere debebas eiusmodi iudicia, non dissimilia illis qui vertiginè correpti sunt, quibus omnia moveri videntur, & susque deque agitari: an non quibusdam hominibus mel amarum est, nempe morbo laborantibus, maleque affectis; an propterea ita se res habent? fac prius fidem, sanos esse qui ita sentiunt, ac tum demùm illis assentiamur; sed vide quàm passim malè iudicent, ut non admodum eorum iudicio stemus. Non igitur hoc nobis opponas, plerisque ita videtur; quid enim mea interest, ait Nazian. loco cit. qui rei veritatem solùm curo? hoc enim vel me condemnaverit, vel absolverit; hoc miserum, vel beatum reddiderit: sed quid alijs videatur, nihil ad nos quemadmodum alienum somnium. Secundo: sint aliqui qui sic iudicant, sed illorum perverso iudicio, ipsius Dei iudicium, & sapientium iudicium oppono. Jam vide cuius iudicium cordatis hominibus pleris faciendum, magisque curandum sit, etiam si omnes homines in unum coacti essent. Audi quemadmodum ratiocinetur Nazian. orat. 27. citatâ: Si tu duos homines, quorum alter esset acutior & sagacior: alter autem imperitior & hebetior esset, de eodem negotio in consiliũ adhibeas, haud rectâ mente præditus videris, si relicto prudentis con-

silio, iudicium imperiti sequeris: neque enim Roboam laudem ex eo consecutus est, quòd pro nihilo habitâ Seniorum sententiâ, Iuvenum consiliis paruit: quanto magis id observandum, si Deus, & homines inter se expenduntur, ne iudicia hominum potiora ducas quàm Dei? Certè iudicium Dei tibi pleris esse debet, quàm omnium simul hominum. Ne igitur valdè commovearis paucorum iudicio, qui certè non sapiunt; neque enim sapere dicendi sũt, qui aliter sentiunt, quàm Sapientia divina, & qui ab eâ coarguuntur. Audi quid in causa longè inferiori scripserit Seneca in fragmentis de remedio fortuitorum: Malè loquuntur de te homines, sed mali: moveret si de me Cato, si Lælius Sapiens, si alter Cato, si duo Scipiones ista loquerentur. Nunc malis displicere, laudari est: non potest ullam auctoritatem habere sententia, ubi qui damnandus est, damnat. Malè de te loquuntur; moveret si iudicio hoc facerent; nunc morbo faciunt: non de me loquuntur, sed de se. Malè de te loquuntur; benè nesciunt loqui: faciunt quod non mereor, sed quod solent: quibusdã enim canibus sic imatum est, ut non pro feritate, sed pro consuetudine latrent. Quanto magis id tibi dicendum est, cum accedit Dei suffragium, quo perversa hominum ingenia corrigenda sunt?

Tertiò: Verũ quidquid sit, ais, benè vel malè opinentur homines, immò, benè vel malè sentiant ac iudicent, certè is est communis hominum sensus, & illud est quod inter homines vocamus, aut honorem, aut dedecus.

Ita

Ita ne verò de rebus omnibus iudicas, & hoc putas esse veritatem? Vide quãtas absurditates contineat hæc regula. 1. Ut quæ falsa sunt, ea pro veris habeantur quantumlibet falsa sint, quasi opinio res ipsas emendet. Igitur falsa numina, veri Dij facti sunt, quia à pluribus credita sunt; igitur quia apud Ægyptios, Crocodili, Feles, Cœpe, & alia pro Diis culta sunt, vera facta sunt numina, & error, quia communis fuit, desijt esse error, & in scientiam, & certitudinem est commutatus. Quid necesse fuit ut lex Evangelica, & Apostolorum prædicatio, nos à tam multis erroribus vindicaret, si eiusmodi errores in veritates transferunt? Quid necesse fuit Apostolos in veritatis confirmationem suum sanguinem fundere, & tot terras sanguine suo tepescere, cum non jam errores, sed ipsas veritates impugnant; Igitur nationes idololatræ non jã impiæ erant, & divinitatis impugnatrices, sed ipsi Apostoli impij fuerunt, qui credita ab omnib⁹ numina impugnarunt? Igitur & ipse Christus sceleratus fuit & impostor, quia sic à Judæis creditus est: & merito ad mortem damnatus est, quia à pluribus damnatus, & habitus pro reo: nam ut ait Lucas cap. 18. *Exclamavit simul universa turba, dicent. Tolle hunc, & dimitte nobis Barabam, qui erat propter seditionem quandam factam in civitate, & homicidium missus in carcerem: 2. Ut injusta habeantur pro justis, & ita apud quosdam populos, licuit filiis senes parentes interimere, & eorum carnibus vesci, quod existimarent honorabilius esse sic finire, quam à vermibus comedi in sepulchris, & naturali*

sine decedere. Eodem modo licuit parentibus filios recenter natos volucribus & feris exponere, aut si debiles essent, aut mutilati, aut si tanto numero essent liberi, ut commodè nutrirî non possent: Ita licuit apud Persas matribus concumbere: Athenis cum sororibus inire matrimonia, quoniam sic fieri posse existimabant, & alia sexcenta eiusmodi, quæ non modò, minora mala non sunt, aut etiam bona, quia communia sunt, ut etiam majora sint mala, quia communissima sunt: hæc est enim natura bonorum, & malorum, ut eò majora sint, quò sunt extensiora; quia ad plures se diffundunt. Eiusmodi est ista opinio communis de ultione, quasi non modò licita sit, sed etiam honesta, contra Christi doctrinam, & Evangelij effata: nam si res foret honesta, non modò Christus eam non prohiberet, sed & commendaret, & juberet, quod contra factum videmus. Et in universum loquendo, ita videmus contingere, ut quæ communissima sunt, ea minùs vera sint & probata: unde Apostolus vocat prudentiam carnis, mortem, & sapientiam huius Mundi dixit esse inimicam Deo. Ne igitur dicas cõmunem hominum sensum, verum esse honorem, & contrariam hominum opinionem, verum esse dedecus, cum nec verus honor esse possit, neque verum dedecus, nisi sensus sit verus, & opinio vera; illa autem vera non sit, si non fuerit conformis iudicio Dei, quod est prima veritas. Etenim cum iudicia humana per se non sint infallibilia: (alioqui in illis nunquam esset error, quod dici

fidei non potest, quoniam contradictoria simul vera esse possent, cum videamus quæ apud alios probantur, apud alios improbari; nam apud Iaponios nemo inter Nobiles, vindictam injuriæ interpretatur actum fortitudinis, sed si alicui Rex imperarit ut seipsum interimat, ignaviæ adscribetur, si aliquis id facere detraxerit, cum apud nos contraria judicentur:) hinc sequitur certitudinem judiciorum nostrorum aliunde petendam esse, Igitur à primâ judicandi regulâ quæ est prima veritas, quæ in rebus plurimis nobis nota non est, nisi per revelationem, quæ in Evāgelio nobis facta est; in quo legimus laudatam injuriam perpeffionem, & Christi doctrinâ, & eius exemplo; & contra, ultionem semper damnatam, & prohibitam: unde justa est damnatio contrarij sensus: Itaque non jam dedecus est in se non vindicando, non jam verus honor in ultione: sed è contrario verus honor est in patientia injuriæ, & summum dedecus in ultione: Ac licet stulta Mundi sapientia id irrideat, & ignavum vocet, quid id faciat, in glorium ac sine corde ac sensu, illud tamen usurpare mihi licet in hoc negotio, quod dixit Seneca epist. 17. Mihi contingat iste derisus: æquo animo audienda sunt imperitorum convitia, & ad honesta vadenti contemnendus est iste contemptus: & quanto magis id nobis Christianis usurpandum est, post Christi doctrinam, & exempla tam illustria? sed nimirum uti dicitur Ioan. 12. passim homines, *dilexerunt gloriam, hominum magis, quam gloriam Dei.*

Quarto: Sed si ita est, nobis à comūni hominum cœtu exeundum est, cum cōtra communem hominum sensum vivendum sit: etenim aut nobis vivendum est uti alij solent, aut ab illis discedendum.

At primo: Quid moraris hujus communis sensus injustitiam, cum ei repugnent omnes Scripturæ, & Christi doctrina? Ne finas itaque te vinci, & abstrahi communi errore, sed potius persuaderi te finas à Christi doctrina: Nonne in omnibus rebus fidei ita te geris, ut non movearis vel sensu, vel consuetudine, vel judicio humano, vel rationibus apparentibus, sed omnia dones authoritati divinæ, credendo etiam incredibilia? cur non idem facis in ijs quæ ad mores pertinent? Nam hæc non minùs ad fidem pertinent, quam quæ proponuntur solum credenda intellectu: sed illis alijs præter fidem debetur actio, & praxis vitæque conformitas.

Secundo: Vnde fit ut in rebus plurimis ad vitam pertinentibus, non admodum curemus hominum judicia, & sensus, in illis autem quæ ad mores, & virtutem pertinent, ea tantum timeamus; nisi quia virtutem erubescimus, & malis nostris affectionibus patrocinium quærimus? Memineris dictum fuisse à Christo Matth. 11. *Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me.* Certe nemo Christianus debet Christi Evangelium erubescere; illud autem continet omnem Christi doctrinam, cujus hæc pars est, Matth. 5. *Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos:* Et Lucæ 6.

Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram: Scilicet ut potius paratus sis secundam injuriam ferre, quam primam ulcisci:

Tertio: Quis nesciat in omnibus ferè rebus diversa esse hominum judicia, itaque in rebus omnibus, nos semper habituros, & adversarios, & faventes; & sic hoc unum sibi supe esse, ut rectè elegat quibus magis consentire velit? Quod si aliquibus hærendum est, cur non illis qui sapiunt, non autem illis qui non sapiunt? secundum illud ad Roman. 12. *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes.* At Sapientes judicarunt, virtutis esse ignoscere, atque fortitudinis opus; è contrario autem infirmitatis se vindicare, quidquid contrarium vulgus insanat, cuius iudicium nemo prudens sequatur.

Quarto: Si aliter cum virtute vivere nemo potest quin recedat à communi hominum cœtu; in primis quid moraris, mi Auditor, quin mundum deferis, & longè ab hominum perverforum consuetudine te abstrahis? quin antra petis, ac deserta loca, & te in solitudinem abdis? Vide quo pacto Loth Angeli compulerunt ut à Sodomis exiret: Tibi dictum puta, quod olim cœtibus inelamatum fuit Arsenio, Fuge Arseni, fuge sæculum, tibi prospice, curre in solitudinem: Ecce quod ait sanctus Joannes 1. epist. cap. 3. *Mundus totus in maligno positus est: Quà multi in sæculi fugâ salutem suam repererunt?* Usque hodie Parthus tutus ab hoste fugâ est. Neque putes semper indecorum esse fugere: Christus ipse

solus fugit in montem, cum intellexit se à populis rapiendum, ut Rex fieret: & suis Discipulis fugam consuluit, Matth. 10. *Cum persequentur vos in civitate istâ, fugite in aliam:* Et certè, si ubi pestis grassatur, saluberrimum consilium est in fugâ, cur non idem tibi faciendum est, ut pessimas Mundi leges, & effata pestifera evites, ne te inficiant, & perimant.

Quod si sæculum ipso facto deferre non est animus, id saltem facito moribus, sensu, & doctrinâ: Imitare Apostolos quos ait Christus Joan. 17. remansisse quidem in hoc mundo, sed non fuisse de mundo: *De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo: Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos à malo:* Esto sicut Loth habitans in Sodomis de quo scribit sanctus Petrus 2. Epistolâ cap. 2. *aspectu, & auditu justus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant:* Noli itaque vivere, aut sentire cum mundanis hominibus, sed tuam vitam dirige, secundum Evangelicas leges, & secundum Christi exempla.

Neque hoc satis, ut non sis de mundo, sed quia es in mundo & inter mundanos degis, non tantum alijs moribus vivas, sed etiam contrariis, certando cum mundo: & mundi principiis te opponendo, & factis, & doctrinâ: uti perpetua pugna fuit inter Jacob & Esau, & uti semper pugnavit Israël contra vicinas Nationes, donec eas penitus deleret: & ut dictum est Exodi 17. *Quia manus solij Domini, & bellum Domini erit contra Amalec à generatione*

ratione, in generationem. Quando veniet tempus, ut de adversariis victoriam reportes? *Confidite ego vici mundum, non armis, sed patientiâ; non debellando, sed parcendo; non perdendo, sed miserando; non ultione, sed indulgentiâ, & condonatione; secundum illud Joannis 12. Et ego si exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad meipsum: hoc autem dicebat, significans, quâ morte est moriturus.* Sed quamvis ratio omnis deesset, credis ne te satis excusatum coràm Deo, quo minus obedias præcepto quod statuit tibi, non ulciscendi injuriam quam accepisti, & contumeliæ quæ tibi facta est. Potuit tibi mandata indicere, & iis annexere vitæ iacturam; quidni etiam honoris tui? Nonne eius Dominus est, æquè ac vitæ tuæ? Agitur, inquis, de honore tuo. Velim id quidem, quandoquidem ita vis, tamen non verum istud est; at agitur etiam de suo; ut ipsi obediatur. Tuusne tanti est, quanti est suus? oportet ne tuum à te servari, suum perdi ab ipso? Est ne illum deperdere, pro causâ tam bonâ eum amittere? credisne posse te eum tueri contra ipsius voluntatem? nonne potest efficere mille viis ut eum perdas? 2. Reg. cap. 1. *Quicumq; glorificaverit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles;* Atqui, etsi miseris, an non restituere

illum tibi potest? Vitam potest reddere, redditque cum usurâ & lucro iis, qui pro ipso eam amisere: cur non potest restituere honorem iis, qui pro ipso illum neglexerint? Attende quam gloriâ eos honoravit, qui pro ipsius amore, honorem mundi aspernati sunt. Quo in statu posuit eos qui se abdididerunt ipsius causâ, utque ei magis placerent. Verum si vitæ præsentis dedecus, usque adeò te afficit ac movet, quonam modo poteris sustinere alterius vitæ dedecus, quod æternum est. Iidem homines quorum existimatio tibi nunc tam pretiosa est, opinionem mutabunt, atque ij, qui te laudaverint, te vituperaturi sunt: qui de te benè senserint, te contemnent: primum fuerit in tempore, alterum in æternitate futurum est. At quod pluris interrit, est honor aut dedecus, approbatio vel reprobatio, existimatio aut contemptus, quæ quidem expectare debès à Deo, cuius in solo iudicio stabitur, cuius sola cognitio erit communis, cuius sola existimatio erit æterna, tuæque infelicitas vel beatitudo extrema & summa, tuæque ultima, & consummata miseria in inferis, aut felicitas in cœlo, quò nos perducatur Pater, Filius & Spiritus sanctus.
Amen.

FERIA SEXTA CINERUM,

CONCIO OCTAVA

DE DILECTIONE INIMICORUM,

In quâ agitur de Duello.

Diligite inimicos vestros. Matth. 5.

IN morbis diutinis, & pertinacibus, ait S. Chryostomus, non sufficit semel aut bis remedium attulisse, sed opus est multâ & frequenti curatione: eiusmodi est appetitus vindictæ, qui ex omnibus morbis difficillime curatur, ut nimis frequenti experientia comprobatur: undecunque id proveniat; sive ex amore sui, sive ex appetitu gloriæ & laudis: seu ex vulgari hominum opinione, seu denique ex malâ institutione, & educatione, & communibus sermonibus, cum id passim laudari audimus, & contrarium aut contemni aut damnari: Quare non sufficit nobis, eâ de re aliquoties differere, sed sæpius res est tentanda, & remedia undecunque adhibenda, præsertim cum ad extremum illud servaverimus, quod est omnium difficillimum, quod priusquam vobis aperiam, auxilium à cælo pe-

tendum est, certè non meliori interposito, quam ipsius Virginis. *Ave Maria.*

INTER detestabiles, & abominandos effectus, quos inter homines peperit appetitus vindictæ, omnium deterrimus est Duellorum usus; de quo nobis uberius, & ex professo differendum est.

1. Quia maximo malo occurrendum, cuius hætenus cursum, nec legum civilium auctoritas, nec Principum edicta, nec minæ intentatæ, nec supplicia irrogata, nec honorum proscriptio- nes, nec exilia, nec pœnæ capitales; nec excommunicationes Pontificum; nec anathemata & fulmina Ecclesiæ, nec sepulturæ privatio, nec mortis periculum, nec certa damnatio, nec Dei timor & reverentia, retardare potuerunt.

2. Quia hic error ferè apud omnes, sed Maxime apud Nobiles invaluit,

vix aliam nunc superesse rationem sui honoris conservandi, quam Duellum: atque inde licitum esse videri, cum unumquodque naturale jus habeat sui honoris conservandi, præsertim cum bonorum omnium summum sit honor, ut ait Aristoteles, & favet Scriptura.

3. Quia hoc malum latissimè vagatur, & admodum paucos non attingit: & quamvis videatur Nobiles tantum spectare, qui ex eo quòd ad latus enslem gerunt, ideo sibi licere putant illum in suis dissentionibus, atque jurgiis distingere, ad omnes tamen ferè se extendit: Nam præterquam quòd illud plerique jam usurpant; non modò milites, & qui arma profitentur; sed etiam togati: non nobiles tantum, sed etiam ignobiles, & quibus armorum tractandorum usus prohibitus est: nunc enim, & opifices, & servi, & famuli, & abjectissimi quique duello decertant, & suas inimicitias, atque rixas ferro dirimunt: ipsæ etiam mulieres, Ecclesiastici, & Deo dicati homines, immò & Religiosi, aut approbatione, aut laudibus, aut consilio, aut assentatione, aut partium favore, duella fovent, defendunt, extollunt, & in suis collaudant: immò ipsi Judices, & Principes postquam aut duellorum reos condemnarunt; aut leges, & edicta tulerunt contra duellantes, postea ipsos duellorum auctores, & acceptatores laudant, & approbant: & quos duella refugisse, & recusasse sciunt, eos insamant ac spernunt; accusantque aut timiditatis, aut pusillanimitatis.

4. Quia neque desunt, inter conscientiarum rectores, atque arbitros, qui vel peccatum excusent, vel minuant

offensam, immò qui doctrinà ipsà tantum noceant, quantum alij vel exemplo, vel injustà laude, vel improbà excusatione: docentes 1. tam licere oblatum sibi duellum acceptare, quam militi non fugere, sed resistere ferro dum eum aliquis aggreditur. 2. Tam posse nobilem illatam sibi injuriam, duelli provocatione repellere, atque ulcisci, si aliter non possit, quam à raptore sua bona ferro repetere.

Quibus rebus ut medear, placet, hodie universam de duellis doctrinam tractare; ut quid in eà re falsum sit, aut verum dignoscatis: quòd dum facio, hoc unum à vobis postulo, Auditores, ut mihi dicenti patientes aures præbeatis, neque huc mentem populari opinione præoccupatam afferatis: sed ut omnia suis momentis, atque ponderibus secundum veram rationem expendatis, secundum illud Christi Domini Joannis 7. *Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate.*

Dico 1. Duellum in universam loquedo nihil aliud esse, quam unius, aut paucorum, cum unis alijs singulare certamen: unde dicitur Monomachia, seu cum uno solo decertatio, quæcumque tandem de causà, & quæcumque auctoritate suscipiatur: qui modus pugnan- di, originè habuisse à Mantinæis Græciæ populis, dicitur: verum apud omnes ferè nationes, nimirum usurpatus est, fortasse apud Mantinæos frequentius, & ob suas lites dirimend.

Dico 2. Duellum inter duos, vel paucos auctoritate publicà, ad vindicandam injuriam Patriæ illatam, aut ad eius defensionem susceptum, modo cæteras belli conditiones habeat, esse li-

citum, & sæpe cum laude fortitudinis ininitum fuisse. Ita legimus in Historiâ Bohemicâ, apud Ænæam Sylvium cap. 15. Bohemiæ Sanctissimum Regem Vencelsum, correptis contra vicinum Regem armis, qui ditionem suam invaderat, ut suorum sanguini parceret, eum ad duellum provocasse, & vicisse, Angelis hostem terrentibus: ita Carolus Andegavensis, & Petrus Aragonius, cum aliter maiora mala impediri non possent, annuente Pōtifice ad Burdegalam, duellum condixere: uti refert Antonius 3. p. Histor. tit. 20. cap. 4. §. 80. Ita Cunibertus Rex Longobardorum, perfidum Alachim Ducem, ut humano sanguini parceret, ad duellum vocavit: ut videre est apud Baronium anno 69. Tale fuit certamen Horatorum pro Romanis, & Curiatorum pro Albanis: ita ante hos omnes, Davit cū Goliatho singulari certamine depugnavit uti dicitur, 1. Reg. c. 17.

Probatur cōclusio 1. Quia si bellum inter multos licitum est, cum justæ belli adsunt causæ; profectò etiam inter paucos: Sola enim differentia multitudinis personarum non variat honestatem: itaque tale duellum habet rationem belli partialis.

2. Probatur, quia hic nulla deest pars honestatis, neque enim violatur, aut chatitas proximi, quoniam iusta est defensio, nec iustitia contra adversarium, ob eandem rationem, nec iustitia erga Remplicâ cum autoritate publicâ suscipiatur, & ob causam publicâ. Suppono enim nō inde minui spem victoriæ, & exitus belli, alioqui tale duellū esset illicitum: respectu quidem prouo-

cantis; quia qui autoritate publicâ vindicat, debet esse velut agens respectu puniendi, igitur instar agentis naturalis, debet esse fortior, & quasi certus de victoriâ: sæpe autem in duello par est utriusque conditio, & multa possunt accidere, quibus fortior succumbat, quod non ita facile contingit in belli aliâ: eodē modo esset illicitum respectu admittentis; nam qui defendit, debet imitari agentia naturalia, quæ meliori quo possunt modo se defendunt: atqui inefficax est, atque debilis modus resistendi per unū, qui facile vinci potest. Verum si Princeps: iustum bellū gerens, se videat viribus imparem, potest totū bellum ad duos, aut paucos reducere, si hinc videat oriri sibi spem aliquā victoriæ: Tunc enim prudenter agit, trāsferens ruinam ferè certam in spem victoriæ, & in hoc casu poterit offerre duellum: quia id non est inducere adversarios ad malum, sed à majori malo auertere, ut est bellum commune: & quia etiam in bello, solet esse anceps victoria, certè potest, ut humano sanguini parcatur totam belli aleã Princeps ad paucos reducere, modo id faciat prudenter, & non temerè, & cum spe victoriæ.

Dico 3. Duellum inter milites utriusque factionis in bello susceptum, ex consensu Ducum, spectaculi & voluptatis causa, vel ad roboris, & animi ostentationem, vel ad famæ acquisitionem, ferrè sēper esse illicitū: ita videmus 2. Reg. cap. 2. cum in conspectu stetit duo exercitus, Davidis, & hæredum Saülis, dictum ab Abner Duce exercitus Isboseth, ad Ioabum, Ducem exercitus David, *surgant pueri, & ludant coram*

coram nobis. Et respondit Ioab Surgant. Quo dicto duodecim paria pugnarunt, & ex parte Benjamin duodecim simul perierunt à duodecim alijs confossi, unde vocatum est nomen loci illius, Ager robustorum, in Gabaon. Et ortum est bellum durū satis in die illa: fuit enim initium confusus totius exercitus.

Probatur conclusio 1. Quia nefas est ob finem adeo vanum, & ludicrum, medium adeo periculosum, & atrox suspicere.

2. Quia temerè se exponunt periculo mortis, & interfectionis alterius.

3. Quia bellicum exercitium, si sit conjunctum cum mortis periculo, peccatum est mortale, & in eo morientes privantur sepulturā Ecclesiasticā, uti patet ex extravag. de Torneamentis.

Dixi ferè semper, quia aliquando in bellis præsertim longioribus, sūt quædam certaminum præludia, & velitationes, ad hostium vires in fringendas, aut eorum animos debilitandos, ostendendo suorum militum robur, quia inde victoria speratur: Tunc enim cum sit partiale bellum, non dubium quin sit licitum: Id verò faciunt Duces, tum ut suorum explorent animos, & vires hostium, tum ut si minus se viderint paratos, publicum certamen evitent: Id à se sæpius factum scribit Iulius Cæsar 2. de bello Gallico, quotidie equestribus prælijs, quid hostis virtute posset, & quid nostri auderent periclitabatur: Idè eodemq; consilio factū à Maximo refert Appianus de bello Hispanico: Idè docet Vegetius lib. 3. de re militari cap. 9. Si adversarium in telligit potioem certamen publicum vitet: Commentator. Publicæ pugnæ opponitur velita-

tio: Simile quid faciunt nostri Duces in velitaribus pugnis: tunc ergo licitū: erit duellum: sed si fuerit Gladiatorius ludus, aut ad oblectationem, eodem res illa recidit, quò apud Romanos Gladiatorum paria, quæ res planè illicita est ob rationes allatas, quod & prohibuit Constantinus Imperator L. unicā Cod. de Gladiatoribus, Cruenta spectacula in otio civili, & domesticā quiete non placent, quapropter omnino Gladiatores esse prohibemus.

Dico 4. Duellum ad eruendam rei alicuius veritatem, aut alterius partis justitiam, aut ad sui vel alterius purgationem criminis, susceptum, illicitum esse, & mortale peccatum, quacunque tandem autoritate suscipiatur, seu publicā, seu privatā, nec illud principem posse, aut inducere, aut permittere.

Nota hunc olim morem apud plures inducendum fuisse, quotiescunque obscura erat, aut criminis, aut alicuius juris probatio, ut actor reum provocaret: aut criminis, aut criminis, aut alicuius juris probatio, ut actor reum provocaret: aut ut reus se, vel alium offeret ad duellum, eā lege, ut qui vicisset, probasse, vel purgatus esse crederetur: qui succubisset defecisse in probatione, vel criminis convictus putaretur: unde nonnulli duellum appellavere iudicium, eo quod ibi iudicium Dei expectaretur, & certè inter purgationes vulgares computatur. Hinc nulla apud multas nationes frequentior purgatio, usurpata à Longobardis, Germanis, Gallis, Hispanis, & alijs: Et quidem in iurandi locum propter crebra perjuria introducendum fuit coram Ioanne XIII. per Othonem IV. in Roman-

Romandiola: Et in causis criminalibus id statuerat Carolus Magnus, apud Gallos, sed postea extensum est ad causas civiles: Et si tantum Idem statuerat, ut res fustibus ageretur, postea tamen pugnantibus relicta est armorum optio: Vide petrium lib. 4. disq. c. 6. q. 6. lect. 2.

Verum probatur conclusionis prima pars, nempe tale Duellum esse illicitum.

1. Quia damnatur ab Ecclesia, cap. Monomachiam 2. q. 5. & capit. 1. & 2. de purgat. vulgari: & tanquam superstitiosum damnat, S. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8. ad 3. ad quem locum Doctores docent, eiusmodi duellum offerre, & acceptare, esse ex suo genere malum, ut mendacium: Quia in testimonium proprii juris, aut innocentiae, assumitur id quod non est aptum medium ad eum finem, cum saepe accidat eos, qui iusta causam tuentur in duello, succumbere, uti dicitur cap. 2. de purg. vulg. Nam licet passim Nobiles dicant Deum esse adiutorem Iustorum, unde suam innocentiam duello probare volunt, ait Baldus, tamen ut, idem subdit, recte dixit Lombarda, multos sub iusto clypeo perire.

2. Probatur, Quia uti dixit Papa Nicolaus cap. Monomach. in eo Deus tentatur, cum per medium indebitum, auxilium ab eo speratur. Ac licet nonnulla afferantur exempla, in quibus Deus reos punivit, & innocentibus favit, id tamen factum quia nonnulli bona fide, & ignorantes, hoc medium usurparunt, sicut eadem bona fide usi sunt, ferro candente, & Deus mendacium obstrictum Aegyptiarum excusavit quo

pueros Hebraeorum servarunt: inde tamen trahi non potest, neque exemplum, neque rei justificatio.

3. Probatur, Quia uti non est ratio sufficiens ad occidendum, ita nec esse potest ad aggrediendum, quia quod fieri nequit non potest suscipi ut fiat.

4. Quia agitur contra propriam charitatem: nam si provocans sit innocens, exponit se periculo mortis; si sit nocens, multo magis peccat, volens se purgare modo superstitioso.

2. Pars probatur. Id nullam auctoritate licere, neque privatam, neque publicam: Quia uti dictum fuit, intrinsicè malum est, eo quod includat tentationem Dei, unde nec princeps id potest indicare, neque verò etiam permittere: Nam vel ei constat secundum allegata & probata hominem accusatum, esse innocentem, vel nocentem, vel neutrum: si primùm, tenetur absolvere, neque potest illum honestam ratione duelli periculo exponere: si 2, tenetur Iudex, secundum jus ordinarium, illum condemnare: ac licet princeps possit absolutam potestate liberum dimittere, non tamen potest accusatorem duelli periculo exponere: si 3, iustitia postulat, ut accusatore non probante reus absolvatur, nam in dubijs favendum est reo: Nec potest adhiberi eiusmodi probatio, cum rem contineat intrinsicè malam, nempe Dei tentationem. Nec valet quod ab aliquibus dicitur, Principem posse duellum permittere ad vitanda majora mala, uti permittuntur meretrices: etenim licet, in eo casu princeps non peccaret permittendo, non tamen potest conferre potestatem, ut iuste id fiat,

licet injustè accusatus nullum habet Jus, ut per se, & sua authoritate alium occidat, aut aggrediatur: Quia non potest princeps concedere alicui, ut sine peccato alterum occidat, nisi priùs juridicè sit convictus, & damnatus: uti permissio meretricum non facit, ut non peccent, qui fornicantur: Ita in casu proposito principis permissio non excusat ab homicidio: Cum itaque juri naturæ repugnet innocentem morti exponi, quod hic cõtingit, & juri divino, ut Deus tentetur & juri Ecclesiastico, toto fermè titulo de purg. vul. & capit. Monomach. 2. q. 4. omnis cõsuetudo in contrarium invalida est: Quare meritò Agobardus Ludovicū Imperatorē datā ad eum epistolā omni ratione impellit ut legem Gundebaldi Burgundiorum Regis Ariani, duella ad sui purgationē & veri probationem admittendis, antiquet: Vide Scholiastem epistolæ 168. Ivonis Carnotensis.

Dico 5. Duellum ad terminandam litem, aut criminalem, aut civilem illicitum esse: Probatur 1. Quia Duellum non est aptum medium ad terminandā litem, magis quàm licet occidere: immò illud magis liceret, si actor in judicio innocentem opprimeret: Quia, ut ait Navarrus, per duellum mortis periculo se exponit, & alterum inducit ad peccatum, quod non faceret ipsūm occidendo: Atqui privatā authoritate alterum occidere non potest, alioqui magna porta aperiretur homicidijs, & omnia cædibus complerentur, si unicuique liceret eum quem putaret, injustè sibi litem movere, interficere: immò

etiamsi ab eo id factum sciret: hoc enim non esset vim vi repellere, neque esset defensio inculpatæ tutelæ, sed mera aggressio, quæ nulli privato, licita est.

2. Probatur. Quia eiusmodi lites alio modo magis suavi & rationabili terminari possunt, & sine causā aperto periculo exponitur vita utriusque, quorum unus sæpe est innocens.

Dico 6. Non licet Duellū acceptare ad suæ vitæ defensionem, ut si aliquis alteri minitetur, se eum interfectorum, nisi duellum admittat, aut si aliquis sciat, alium sibi mortem machinari.

Probatur. Quia Duellum ex conditō acceptare, non est vitam suam defendere, sed eam periculo exponere: Illud quidem liceret, vim vi repellere, quando nimirum vis fieret, & violentia irrogaretur, ut si quis stricto gladio, cogat alterū, ensē educere, eum alioqui interfectorum, nisi id faceret: simile enim duellum induit rationem defensionis, cum moderamine inculpatæ tutelæ, & ea defensio contra invalorem licita est, nō est enim aggressio, sed defensio: immò Nobilis sic ab alio impetitus non tenetur fugere, etiamsi id posset quia id non posset facere sine dedecore, secundum illud Iurisconsultorum effatum, Non posse fieri, quod sine dedecore fieri non potest.

Dico 7. Omne duellum sive oblatum, sive susceptum ob causam privatam, quocunque prætextu, & quacunque authoritate fiat, sive privatā, sive publicā intrinsecè malum est, & peccatum mortale.

Probatur 1. Quia tale Duellum generaliter damnatur in jure. Constantin⁹

Imperator L. unicâ Cod. de Gladiat. Cruenta spectacula in otio civili, & domesticâ quiete non placent, quapropter omnino gladiatores esse prohibemus: horum autem locum habent nostri gladiatores hoc est Duellistæ: sub Lothario Imperatore Concilium Valentinum cap. 12. Duellum damnatur, tanquam spectaculum crudelissimum, quo effunditur in pace belli cruor, & homo à latrone cruento, & homicidâ nequissimo interimitur, tam iniquâ, & Christianæ paci tam inimicâ pugnâ: Tridentinum sess. 25. cap. 19. de Reform. Detestabilis duellorum usus, fabricante Diabolo introductus, ut eruentâ corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur ex Christiano orbe penitus exterminetur: Tum subdit graves pœnas, excommunicando 1. Imperatores, Reges, & Dominos temporales, qui in suis terris, locum inter Christianos præbuerint ad duellum: 2. pugnantibus in duello: 3. spectantes, & patrinos. 4. consilium dantes, & suadentes: 5. pugiles, & patrinos punit, bonorum proscriptione, & perpetuâ infamiâ: 6. Morientes in conflictu privat ecclesiasticâ sepulturâ: quas pœnas Gregor. XIII. & Clemens VIII. ad omnia duella extendunt, quin etiam eos excommunicant, qui alios ad certum tempus, & locum vocant, etiamsi, cum eò pervenerint, non pugnarint. Idem prohibetur in jure canonico cap. Monomachiam 2. q. 4. & titulo de Clericis pugnantis in duello, qui est 14. lib. 5. Decretalium, & ibid. titulo 35. qui est de purgat. vulgari. Accedunt plurimæ Pontificum Bullæ: Iulij II. constitutio

9. anno 1508. quæ incipit Regis pacifici. Vbi multas rationes addit. 1. Quia hoc fit instigante inimico generis humani: 2. Quia hinc mortes repentinæ, & animarum perditiones: nova inter adstantes amicos odia, & altercationes, & ex uno inconvenienti plura oriuntur in animarum, & corporum periculum, & generis humani jacturâ, perniciosum exemplum, & scandalum multorum: 3. Quia docuit Christus Deum non esse tentandum: 4. Quia hominẽ homini insidiari nefas: 5. Quia Gladiatoria munera, & purgationes vulgares à nostrâ Religione damnantur: 6. Quia eiusmodi cruenta spectacula à Pontificum Canonibus, & Imperialibus Legibus sunt prohibita: Item Leonis X. quæ est 29. & incipit. Quam Deo, & hominibus: Clement. VII. quæ est 11. & incipit. Consuevit Romanus Pontifex: Iulij III. quæ est 56. & incipit. Cum sine: Pij IV. quæ est 25. & incipit. Ea quæ à predecessoribus nostris: Greg. XIII. quæ est 82. & incipit. Ad tollendũ. Et Clement. VIII. data anno 1592. & incipit. Illius vires, licet immeriti. Accedunt plurima nostrorum Regum severissima Edicta ad nostra usque tempora, quæ omnia ostendunt, quã grave sit illud crimen, & quam noxium, quod tot defensiones, & graves prohibitiões, tot anathemata, tot pœnæ capitales, & temporales, & spirituales persequuntur, ut nemo sibi blandiri possit, aut excusare, aut aliquid obtendere, præsertim cum addat Pius IV. ex quacunque causâ, quocunque prætextu.

2. Probatur conclusio. Quia seu res spectetur ex parte provocantis, seu ex parte

parte provocati, multipliciter peccatur. Incipiamus à provocante.

In primis enim graviter peccat contra iustitiam & particularem, & communè comunè quidè, quòdā usurpat officium sibi non debitum, sed pertinens ad Magistratum, cuius est noxium pleſtere, ad hoc enim gladium portat: at provocator neglectā superiori potestate, superiorem, quantum in se est abdicat, & in suā causā factus iudex, ordinem reip. pervertit, qui consistit in subiectione uni Capiti. Eò pertinet quod dicit Cassiod. lib. 1. epist. 30. Si quid est forte, quod pœnam mereatur admissum, in Præfeci urbis deferatur notitiā, ut culpa legibus, non per præsumptā puniatur injuriam: Quis enim diserepet à peccante, qui se per excessum nititur vindicare: Et lib. 3. epist. 24. ad quosdā monomachia addictos. Res parva nō vos ducat ad extrēa discrimina: acquiescite iustitiæ, quā mūdus lætatur: cur ad monomachiam recurritis, qui venalem iudicem non habetis? & lib. 4. epist. 10. Fœdum est inter jura publica, privatis odiis licentiā dare, nec ad arbitrium proprium iudicandus est inconsultus fervor animorum: Iniquum quippe nimis est, quod delectat iratum; furentes iusta non sentiunt, quia dum commoti animo in vindictam sæviunt, rerum temperantiā non requirunt: hinc est quod legum reperta est sacra reverentia ut, nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu: Quid enim à bellica confusione, pax tranquilla distabit si per vim litigia terminentur?

Deinde injuria fit reip. dum eius

membra imminuuntur, & eius vires dum sanguis purior, & generosior educitur: certè paucis annis tot sunt occisi, ut satis essent ad exercitum:

Item turbatur pax publica, & silent jura publica: unde Cassiodorus lib. 7. epist. 24. Quid opus est homini lingua, si causam agat manus armata, aut unde pax esse creditur si sub civilitate pugnatur:

Denique domus & familiae sæpe evertuntur reciso capite.

Iam iustitia particularis, multis, modis violatur: divina quidem, quoniā in peculiari Dei dominio vita est hominis, quam nemo impetere potest: licet enim magistratus potestatem habeant vitæ ac necis, eam tamen potestatem habent ex Dei commissione, suas illis vires dantis, ut rem ipsius expendant in bonum humanæ communitatis: unde ad libitum sævire non possunt, sed in commeritos: sed ei qui nullā auctoritate est præditus, non licet in rem Dei Propriam insurgere: propterea nec ipse provocator potest esse suæ vitæ prodigus, cum ipse sit res Dei, quam Deo invito vastare non potest, sine scelere, & manifestā in Deum injuriā: Ita nec sine iustā causā invito Domino potest sine scelere seipsum objicere discrimini vastationis ab alio faciendæ: alioqui gravem injuriam facit Deo, qui solus est Dominus humanæ vitæ.

2. Graviter, multisque modis, peccat contra charitatem: Et 1. quidem proximi, cuius everſio major esse non potest nam omnibus simul bonis cum privare conatur; nempe bonis corporis, cum vita ipsa impetatur: omnibus bonis externis, quorum fundamentum est

vita: Item bonis animæ, rem moraliter æstimando: Nam quis putet hominem, in eo statu lethaliter ab hoste confossum, brevi illo tempore sic mitescere, ut depositis inimicitijs adversariū diligat, & injuriam nunc irrogatam, & adhuc calentem, cum vindictæ æstus magis solet efferuescere, benignè condonet, quod tamen necesse est ad salutem? Igitur qui ad duellum provocat, ei author est perpetui, & immedicabilis exitij: 2. Non minus peccat contra propriam charitatem: nam quo quisque sibi est conjunctior quàm cæteris, eò arctius ad impendendam sibi benevolentiam, & amorem obstringitur: igitur & naturali, & alio quocunque jure tenetur prudenter defugere gravia vitæ discrimina, quod utique non facit qui alium provocat ad duellum, quantumvis sibi strenuus, & adversario superior videatur, ideóque discrimen evasurus: cum nihil sit frequentius, nihilque etiam justius appareat, quàm ut quis incidat in foveam quam fecit, exemplo illustri Goliath, qui à Davide adhuc adolescente fuit peremptus: Itaque pessimè se odit, qui provocat: & ideó hunc modum procedendi, multi veterum, etiam ex Ethnicis interpretati sunt desperationem: Ita Caius Marius in bello Cimbrico, Teutoni provocanti ad duellum respondit, si adeò mortem cuparet, posse lequeo vitam finire: Idem Augustus Antonio ad duellū provocanti respondit, scilicet, plures ad interitum patere vias: Eodem sensu dixit Statius; Manet ingens copia lethi: ô juvenes servate animos, avidumq; furorem sanguinis adversi. dem Metellus Sertorio, & Antigonus

Pyrrho provocantibus dedere responsum, ut narrat plutarch. in pyrrho, & Sertorio. Idemque mihi sæpe venit in mentem dicere eiusmodi hominibus, quod Philo dixit de sui homicidia, libro quod omnis probus sit liber, ah miser! virtus te perdet tua. Denique gravissimè etiam peccat contra suorum, atque familiæ charitatem: Etenim parentibus, & cognatis, uxori, liberis, suisque omnibus, amplam luctus segetem relinquit, sive cadat in duello, seu adversario truncato victor existat: quandoquidem si cadat parentes filio, uxorem marito, & filios patre privat, præter certam animæ jacturam, & æternum dolorem: si vicerit, ut alter Cain exulare cogitur, & pœnam sibi debitam semper timere; deinde pati bonorum amissionem? odium eorum quorum sanguinem fudit; & exspectare se aliquando miserè periturum: qui enim gladio percussit, gladio peribit, aut certè in suam domum, gladium immiserit, uti Davidi dictum est, *Non recedet gladius de domo tuâ usque in sempiternum.* 2. Reg. cap. 12.

3 Graviter peccatur in duello, ex modo pugnandi, quo ad culmen barbariei, & inhumanitatis perventum est: Certè Longobardi ante cultum Christianum fuere gens effera & immanis, cuius feritati, multi adscribunt renovatum usum duellorum: Illi tamen, ut notat Alciatus lib. de singul. certam. cap. 4. Non pro æstu, ac furore uniuscuiusque; descendebant in arenam, sed tantum assensu judicis, cum aliquid deesset ad integrâ protationē institutæ accusationis, & eo necesse erat ad faciendam plenam fidem in re gravissimâ: quin etiâ necesse tunc erat,

tunc erat, ut qui rem decidi duello pe-
tebat, iurejurando firmaret, se neque
dolo, neque calumniæ causâ eò confu-
gere, sed necessitate adactum eruendæ
veritatis: In ipsâ vero pugna scutis so-
lùm, & fustibus res gerebatur, & rarò
contingebat, aliquem occumbere: At
nunc duellũ inicitur, magistratu nõ mo-
dò non annuente, sed etiam renitente,
& gravissima supplicia comminante:
Nec pro rebus gravissimis, sed pro nu-
gis, sæpe pro meris suspicionibus, sæpe
ex merâ libidine animi impotentis, in
suum, & alienum exitium efferati: ad
hæc non scutis, & fustibus res agitur,
sed ferro: non ad repellendum, sed ad
feriendum duntaxat, & planè ad certâ
mortem, ut idem dici possit, quod de
Gladiatorum lanienâ scripsit Seneca
epist. 7. Quidquid ante pugnatum est,
misericordia fuit, nunc omissis nugis
mira homicidia sunt: nihil habent quo
tegantur, ad icũ totis corporibus ex-
positi, nunquam frustra manum mit-
tunt, &c. Non galeâ, non scuto repel-
litur ferrum, quò munimenta? quò ar-
tes? omnia ista moræ mortis sunt, &c.
Plagis aguntur in vulnera, & mutuos
ictus, nudis, & obvijs corporibus ex-
cipiunt: In hunc modum duæ feræ hu-
manis testæ corporibus, altera alterius
mortem exquirunt, longè crudelius
obventuram, quam ijs qui ob atroci
crimine torquentur à carnifice, quibus
ut Christiane moriantur, plurima ad-
sunt subsidia: neque enim desunt qui
hortentur, ut piè moriantur, qui com-
patiantur, & mortem desceant: immò
ipsi etiam tortores id faciunt, & do-
lentes, & necessitate adacti, ut sit

justitiæ locus, & crimina arceantur:
Hic autem omnia contraria, sola adest
feritas, & inhumanitas, abest qui mo-
rientem juvet, & soletur: Insultat vic-
tor, & vulneribus adjicit convitia: & õ-
nia ad desperationem comparata: Nec
abest Dæmon qui pœnitendi impoten-
tiam & desperationem inspiret, ut se-
rè certum videatur miserum hominem
damnari.

4. Caput ùde petitur gravitas peccati
duellantium plerumq; accersitur ex ipsis
pugnantibus: neq; enim illitantium pug-
nant qui aut læserunt, aut læsi sunt aut
re, aut suspicione, sed sceleris applica-
tione socios sibi adsciscunt & adju-
tores, qui secundo, & tertio loco pugnent, ne
primi quorum res agitur, ad tartara ean-
t incomitati: & quod miserandum est,
quibus optimè conveniebat, sæpe qui
erant amici, qui proximi, qui prius
nullâ ratione dissidebant, nullâ inter-
positâ injuriâ, vel injuriæ umbrâ, ad-
iguntur sævire in seipsos, & se pro viri-
bus, neci dedere, tantum ut aliquorum
furori satisfiat, nec videantur aliorum
voluntati defuisse, à quibus secum voc-
antur ad mortem; quo Dæmonis artifi-
cio factum est, ut nemini sua modestia,
ac vitæ integritas possit securitatem af-
ferre: quis enim ab alienâ intemperantiâ
timere non debeat? quandoquidem sũ-
ptus ab alio duelli adiutor, non magis
defugere potest cuiusmodi lanienam,
juxta hanc detestabilem corruptelam,
quam qui læsi sunt, aut læserunt: Pug-
nabunt itaque non hostes, sed alieno
scelere nocentes: quibus Cassiod. l. 4.
epist. 24. deponite ferrum, qui
non habetis inimicum: pessimè contra
parca-

parentes (sic minus latinè vocat cognatos) erigitis brachium, pro quibus constat gloriosè moriendum.

Quod hæcenus à nobis dictum est de provocante, dici etiã potest de provocato, in quo notari possunt eadem nequitia. Nam & Reip. eodem modo injurius est, dum usurpat auctoritatem sibi non debitam, & Reip. membra imminuit, & reipsa alterum occidere aggreditur, nempe provocantem: 2. In Deum injustus est, cuius bonis vastandis, invito domino se accingit: Injustus quoque est in provocantem, quem vitam privare aggreditur, si possit: Denique facit contra charitatem in eundem, in seipsum, & in suos: Nam licet ab alio trahatur ad hæc omnia, debuit tamen iniquæ pertractioni obistere: ac licet fit minus injuriosus quam alter, non tamen sequi potuit alterius scelus: ac licet alium minus offendat, quia volenti non fit injuria, cum tamen ille non potuerit suo juri cedere, quoad vitam, cuius non est dominus, propterea non minus est homicida.

Nec dicere licet fortitudinis esse provocationem admittere, quia fortitudo non distinctur nisi actionibus honestis: Est enim virtus, & bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, quod dici non potest de injuriæ privatæ ultione, & de homicidio factò privatâ auctoritate, quod hic contingit: Nam, ut ait Dio. Chrysof. orat. 40. Nunquam cedere, & locum dare proximo non est virile, ut aliqui putant, neque magni animi, sed stultum & agreste.

Sed hic insurgit tota ferè Nobilitas, & cum totâ Nobilitate multi graves, &

Theologi & Jurisconsulti, asseruntque licet provocantes graviter peccent, provocatos tamen omni culpâ vacare, etiamsi duellum acceptent, quia aliter cum honore inter homines vivere non possunt: Etenim si suam vitam tutari licet ab injusto invasore, illatâ etiã ipsi nece, si ita ferat tutelæ moderatæ necessitas: Item si licitum est eadem ratione pudicitiam suam, & suas fortunas conservare, cum eis ab alieno scelere grave imminet periculum, quod aliâ ratione vitari non potest: Cur etiã non licebit eodem modo suum honorè tutari. Ad hæc, si vir militaris ab injusto invasore appetitus, non tenetur cum proprij honoris jacturâ, sibi fugâ consulere, etsi fugere possit, quod qui faceret, vulgò ignavus censeretur, sed potest in gradu perstare, & si ita ferat defensionis necessitas, adversarium occidere, quia non tenetur vitæ eius parcere, cum sui honoris damno, quod fugiendo sanè incurreret; quare qui fuerit ad duellum provocatus, aut aliquâ injuriâ laceratus, non poterit illud admittere, quandoquidem si defugiat, causatus divinam offensam, & similes causas à viris pijs probandas, infamiã passim apud homines contrahet, cenlebiturque præ timiditate certamen detrectasse, unde sequetur ei grave dânum, quod cogatur à cœtù hominum Nobiliũ abesse, aut perpetuo irrideri, quod ei gravius morte futurũ est: præterea non leve damnum feret à repulsâ ab honoribus, & dignitatibus, quæ nõ solent dari ijs, qui habentur pro ignavis, quorum alioqui juxta gradum suum futurus erat particeps.

Nec refert i. dicere & hunc honorem, & hoc dedecus esse imaginarium: Quia ille honor non est imaginarius, cum sit reale iudicium, & testimonium de excellentiâ alicuius, hoc est de fortitudine bellicâ, existens in mentibus Nobilium & Aulicorum: Nam ex Philosopho honor nil aliud est quam iudicium & testimonium de alterius excellentiâ, quod hic reperitur, idque apud plures.

Nec 2. sufficit dicere illud quidem dedecus esse reale formaliter, sed non obiectivè, quia motivum, quo Aulici & Nobiles moventur ad tale iudicium formandum de ignaviâ recusantis duellum, est insufficientis ad formandum rationabiliter tale iudicium, sed tantum fingi potest sufficiens ab illis qui imaginantur causam sufficientem, quæ non est sufficiens, cum utroque modo reale esse debeat illud dedecus, ad quod propulsandum exponi possit periculo, & sua, & proximi vita: Ratio verò cur id non sufficiat dicere, est. Quia sequitur verum dedecus viri probi, quem aliquis sceleratum putat, & dicit; motus tantum ad id iudicium ferendum propter causas non sufficientes, igitur etiam si causæ non sufficiant non sequitur non esse verum dedecus, quod consequenter propulsari possit, quare cum id aliter fieri non possit, quam admissio duello, tunc illud duellum non est illicitum ex naturâ rei ad tale dedecus propulsandum.

Nec 3. sufficit dicere, quod id accidat ex perverso, & depravato hominum sensu: Nam undecunque accidat grave damnum sive in bonis, sive in honore,

illud repellere licet, tunc enim non est alterius aggressio, sed iusta sui tuitio, quæ unicuique sine scelere conceditur: unde patet licere homini provocato, duellum acceptare in sui honoris defensionem, quod propterea admittit Alciatus lib. de singulari certamine cap. 3. modò id fiat in agro sequestri, quia alioqui princeps id non patitur fieri in suo agro, ne probasse videretur.

Nec. 4. etiam sufficit, quod aliqui dicunt pluris faciendum esse proborum, ac sapientum iudicium, qui virtuti, & honori tribuunt recusare oblatum duellum, quam sensum vulgi insipientis, vitio, ac dedecori vertentis eam rejectionem: Nam licet certum sit, & vulgus in eo errare, & nostras actiones dirigendas non ad depravatū vulgi sensum, sed ad leges divinas: tamen lex divina naturalis, concedit homini ut sese atque tueatur etiam cum periculo vitæ iniusti invasoris, quod hinc accidit reflexu hominis provocati: quod si inde vita provocantis periclitetur, id sibi imputet, sed alter jus habet exitum sibi imminens avertendi admissio duello: sicut enim cum aliquis iniuste ab aggressore impetitur, licet ex charitate fugere possit, tamen sine culpa stare potest, seque tueri cum cæde grassatoris, ne cum eius incolumitati ex charitate prospicit, honorem suum perdat, ex hominum falso iudicio, quo vertitur dedecori homini Nobili, aut militi, in tali casu fugere, licet id posset facere ex motivo charitatis, quod cum ignoretur, aliter homines interpretantur, & vitio vertunt, quod fortasse à virtute profectum est.

Nec

Nec denique facit, quod aliqui dicunt, non licere exponere periculo bonâ superioris ordinis, pro bonis inferioris ordinis, nimirum vitam pro honore, illius præsertim conditionis: Nam præterquam quod multi æstimant honorẽ pluris esse quam vitam, & mortem præoptandam dedecori, uti patet, & in bello, & in homine Nobili aut Militari, quem alius est aggressus, qui non tenetur fugere, sed certare potest, & vitam amittere, ne honorem perdat: hoc etiam in nostrâ materiâ locum habet, & semper dici potest justâ sui honoris defensionem potioem esse vitâ: & ita bonus pastor, laudatur à Christo in Evangelio, quod vitâ pro ovibus exponat: Nam licet ovium vita, immò totius gregis, sit infra vitam pastoris, sui tamen gregis honesta defensio, pluris æstimatur quam vita pastoris: Itaque rectè potest vitam suâ dare pro ovibus, multoque magis pro justâ sui honoris defensione, secundum illud Sapientis Proverb. 22. *Melius est nomen bonum quam divitiæ multe.*

Verum contra hunc detestabilem errorem, uti Pontifices duellum appellat bonis omnibus decertandû est: ac præter rationes superius allatas quibus ostensum est illicita esse duella, etiam privata, & ut loquitur Pius IV. ex quâcunque causâ, etiam à legibus non improbata, & quovis prætextu suscepta; ne crederemus ea tantum esse damnata, quæ ad veritatis ostensionem, aut criminum purgationem suscipi solita erant, quoniam erant superstitiosa unde Gregor. XIII. & Clemens VIII. suas prohibitiones extenderunt

ad omnia, & quæcunque duella, respectu quorumcunque sive provocantium, sine provocatorum; sequentes rationes tam severæ prohibitionis subjicio:

1. est, Quia omnis cædes aliter perpetrata, quam ex nutu publicæ auctoritatis, illicita est, ut in justo bello à Principe indicto, aut in reorum supplicio per administrum publicæ potestatis, aut ad tuitionem suæ vitæ, suorumque bonorum: atqui duellum etiam oblatum non inicitur ex assensu publicæ auctoritatis: quin potius publica auctoritas, & prohibitionem, & pœnis reclamatur: igitur duellum illicitum est. Nec dici potest duellum oblatum necessario acceptari ad tuitionem suæ vitæ, aut fortunarum, aut honoris: Nam per provocationem vita proximè non impetitur, nec etiam fortunæ bona, ut per se patet: Neque etiam honor proximè invaditur, quoniam factâ tali invasione, honor remanet integer, si is qui provocatur, in ipso provocationis puncto generositatem suam prodat, dicendo se quidem duellum non acceptare, tanquam divinâ lege prohibitum, sed se esse paratum, ubicunque invadetur, tueri se se, & vim repellere, & & animum prodere, in quo non peccat, quia paratum esse ad defensionem, culpâ vacat: Ac licet ea duelli recusatio ob divinam legem servandam, apud vulgares homines, atque improbos, ignominia tribuatur, tamen apud Sapientes, & probos, honori adscribitur, quorum existimatio sanctissima falsæ vulgi opinioni præponderat: cur itaque potius habes rationem judicij

judicij improborum, quàm proborum: præfertim hoc tempore, cum sanior Nobilitatis portio ab hoc errore revocata sit & jam non ducatur honori eiusmodi acceptatio sed probro. Cum igitur duelli oblatio non proximè tollat honorem, eius recusatio non est honoris amissio: & proinde illius acceptatio non est repellere vim factam honori, sed est vindicare se privatâ autoritate de injuriâ jam irrogatâ, & ultrâ non pendente, quod illicitum est. Bene id quidem (inquis) sed inde patebo irrisibilibus & sannis improborum, qui eiusmodi recusationem interpretabuntur timiditatem, mæque habebunt ludibrio: Quid inde concludis? an propterea tibi licere illud acceptare? Ita sane eodè modo tibi licebit inebriari ad eorum derisionem evitandam, quibus summa laus est ingentes calices exsiccare: Item licebit matri fornicariæ factum abigere, ut suum dedecus tegat: & licebit adolescenti modesto fornicari, ne à sodalibus impudentibus, eius modestia irrideatur, & jam pudebit non esse impudentem: ubi itaque non est vera infamia, non potest esse veri honoris tuitio, & consequenter nec in duelli acceptatione.

2. Ratio est, Quia in eâ acceptatione, non est mera defensio quæ sola licita est, sed est aggressio, quæ illicita est: Nam ibi tantum est defensio, ubi vis vi repellitur, & ibi tantum habet locum, ubi ab actuali aggressore vis infertur, ut quando aliquis virum nobilem aut Militem invadit, tunc enim quia vim patitur, cogitur aliquid facere, quod ipsi aliàs non licuisset: At provocator

ad duellum, sicut & Injustus accusator, vim non infert, quia non cogit ad pugnam, sed invitat: & calumniator, tantum calumniando aggreditur; calumnia autem non propullatur vi, sed veritatis manifestatione, quæ si non sit possibilis, non licet transgredi ad media inordinata, quæ verè non sunt media; sed patienter ferenda est mors: non aliter quam si innocens, probatetur reus per falsos testes: uti igitur falso accusatus, non potest occidere suum accusatorem, ita neque potest tentare, ut per duellum illum interimat? quod enim facere non licet, neque aggredi licet. Et certè si contraria opinio admitteretur, inde plurimæ cedes orirentur, in magnam reip. perniciem: facile enim quilibet, sibi persuaderet se injustò accusari, & aliud remedium sibi non esse ad vitam, honorem, & bona tuenda quàm si accusatorem perimat, quàm ratione magna janua aperiretur homicidij.

3. Ratio, Quia si liceret acceptare duellum, liceret etiam offerre, quando faceret ad tuendum honorem, ut contingit quando quispiam est injuriam passus: sic enim apud Nobiles creditum: sed falsò: cum tunc sit vindicta, non defensio, & omnis vindicta privatâ autoritate sit prohibita: Nam repositio injuriæ in puncto cadentis injuriæ priusquam adhærescat, non tam videtur spectare ad vindictâ, quæ privato non conceditur, quàm ad depulsionem contumeliæ, & honoris tutelam, cuius unicuique jus est: sed in duello conditò mera est vindicta, & aggressio quæ prohibita est.

4. Ratio, Quia unusquisque tenetur ex naturâ rei, bonum proprii honoris, & existimationis, postponere bono communi: nam bonum commune anteponi debet bono privato: At qui ex acceptatione duellorû permissâ graviter læderetur bonû comüne: hinc enim orirentur innumera homicidia, & innumera jurgia nō nisi multorû mortib⁹ finirentur: Quamvis itaq; verum esset, quod adversarij dicunt ex recusatione duelli, minui Nobilibus viri apud homines existimationem, & inde censerî pusillanimum, quod tamen jure fieri non potest, neque debet, teneretur tamen obedire legibus, & principis secularis, & Ecclesiæ: sed uti sunt mores nostri, is est ultimus Nobilibus omnib⁹ finis propositus, ut à corruptissimorum hominum fannis, & irrisionibus sint immunes, ad cuius rei conservacionem, omnia ad certam vallitatem sunt vocanda: quasi perspicuum non sit, multo plus faciendam esse proborum omnium execrationem, quibus sic obita mors opita mors æterno horrore, hîc, & in aliâ visâ, semper erit: ipsiq; Ecclesiæ, quæ ita peremptos privat sepulturâ, ut à quibus boni omnes per æternitatem erunt separati, ab ijs nunc tumulis ipsis secludantur. Quid est quod sic hominum corruptissimorum iniquis judicijs deferimus, & Dei judicium despiciamus; quàm præclare dixit S. Paulinus epist. 33. Beatam futuram nostram conditionem, si æquè Deo, ut hominibus, vel displicere timeamus, vel, curaremus placere: si tantû præcepta Christi, quantum populi sibilla vereremur; & si tanti laus, quæ ex Deo est, quanti iste de vulgo plausus

emeretur: Vide Chrysofost. in 1. Cor homil. 12. Verum nihil ille difficultatis habebit qui altos ex legis Christianæ præscripto animos induerit, cui facile erit omnem hominum contemptum despiciere: Audi quid dicat idem Chrysofost. homil. 30. ad pop. Ant. Non quid dicant, sed quid nos decet considerare: quod Deo parem facit, non ulcisci, hoc risum existimas: Non est contemptibilium hominû ab irâ non vinci: ab irâ namque teneri, puerilis est sententiæ; at vincere, fortitudinis: sed nimirum opinione omnia facimus, non virtute: quod est ignavum, & molle, id laudamus; quod est forte & generosû, id damnamus: Vide quàm præposterâ ratione agamus: Deus hinc nobis apparet, hinc homines, & ille quidem à nobis despicitur, hi à nobis suspiciuntur: illi omnia debemus, his nihil debemus; & tamen nihil illi concedimus, his autem omnia damus: Inter homines alij sunt quorû iudiciû magni facere debemus, alij quorum iudiciû contemnendum: vide tamen quid agamus: sapientum iudiciû negligimus, stultorum & insanientium admiramur, sequimur & veremur: Iterum, inter homines alij in nos potestatem habent, & jus imperandi, alij nullum in nos ius habent: illis nec obedientiam, nec reverentiam præstamus; alijs in omnibus obedimus: illos vereri oportebat istos contemnere; aliter facimus: Reges suis edictis, Ecclesia suis anathematis, Iudices suis sententijs nos terrent; nihil proficiunt: vulgus suis sermonibus nos percellit; & omnia à nobis impetrat: quod seges vetant, & nobis utile est, & nobis

nobis facillimum; quod vulgus impetrat. & contra nos est, & difficilimum, & tamen quod vult à nobis impetrat: certe cum in multis quæ Deus præcipit difficultatem exculemus, cur idem non facimus in iis quæ mundus præcipit, præsertim cum eius imperium etiam nos ad mortem deducat, ad rerum omnium, immò etiam salutis jacturam? Illud etiam ausim dicere quò animi nostri perversitatem noscamus: si Deus tibi præcepisset vindictam, & ut res tuas duello decideres, quàm multi rei difficultatem excusarent? Nunc autem, quia utrumque vetuit sub pœnâ damnationis, quàm multi ultro se obijciunt? Sed vide quo lucro, quoque emolumento: Finge enim quamlibet duelli aleam: nam si victus sis, & vitam & omnia perdidideris, cum certâ tuæ salutis jacturâ: si viceris, quid inde reportasti, cum tibi & exitium, & bonorum tuorum jacturam, & supplicij periculum compararis? vide interim tuæ victoriæ vanitatē, cogita tuum sensum in morte, in supplicijs, in æternitate: quàm damnabis tuum consilium, quod nihil tibi profuit, neque coram Deo, neque coram hominibus, nec pro hac vitâ, nec pro alterâ, nec pro te, nec pro tuis, nec in tempore, nec in æternitate: sed quidquid tandem obtendas, & quæ velis, sentias quod libuere, illud tibi certum esse debet. 1. Duellum omne esse illicitum, & peccatum mortale: 2. solam eius voluntatem esse peccatum mortale: 3. ad illud paratum esse, pessimum esse statum, & damnatione dignū:

4. Nulli Nobili sperandam esse salutem, si hoc sit in statu, eam omnibus qui sic vivūt esse impossibilem, iis præcisam esse omnem spem beatitudinis, nihil prodesse sacramenta, nihil orationes, nihil elemosynas, nihil bona opera, sacrilegas esse confessiones, communionones exitiales: si ad generositatem necessaria sit hæc voluntas, nullū generosum salvari posse: si habere contrariam voluntatem, hoc est esse ignavum, solos ignavos salvari posse: & quòd passim creditur à nobilibus, melius est nasci ignobilē, quàm nobilem: quòd quàm falsum sit probant innumeri Nobiles melioribus institutis imbuti, qui aliâ mensurâ veram generositatem metiuntur, nempe præclare factis, virtute, & sui ipsius victoriâ: qui vitam suam non negligunt, sed etiâ qui impediunt in rebus maximis: qui mortem non verentur, cum timeri non debet: qui ultro cum opus est sanguinem suum fūdunt, sed in causâ honestâ, & dignâ se, non pro nugis, & iurgiis, de quibus idem dici potest quod de Abnere dicebat David 2. Reg. cap. 3. *Nequaquam ut mori solent ignavi, mortuus est Abner manus tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui non sunt, compedibus aggravati, sed sicut solent cadere coram filijs iniquitatis, sic coruisti.* Sed si homines de illis tacuerint, habebunt testimonium Dei, quo in gloriâ cœlesti coram Angelis, & omnibus Batis decorabuntur.

Amen.

* * *